سُکي ڏرتي، ڌکويل ماڻهو

مصنف: رک سنڌي

مارچ 2013ع

ڪتاب جو نالو: سکي ڌرتي، ڏکويل ماڻهو

مصنف: رک سنڌي

ڇپائيندڙ: ساڻيهه اشاعت گهر، حيدرآباد، سنڌ

ڇاپو: پهريون، مارچ 2013ع

مهاڳ

پاڪستان جي وفاق □ شامل قومن سان ملڪ ٺهڻ وقت جيڪي واعدا ڪيا ويا هئا، اهي اڄ ڏينهن تائين

وفا نه ٿيڻ سبب هي ملڪ وقت بوقت بحــرانن جي ور چڙهندو رهي ٿو. ملڪ ۾ پاڪسـتان پيپلـز پـارٽي جي حڪومت هجي، يا مسلم ليگ جي روپ ۾ ملڪ جي خيرخواهي جا دعوى ڪندڙ اقتدار جي ايـونن ۾ هجن، انهن ڪـڏهن بـه وفـاقي پاڪسـتان جـو بنيـاد وجهنـدڙ قـومن جـون شـڪايتون دور ڪـرڻ ۾ ڪين زندگي جي هر ميـدان ۾ انصـاف ڏيڻ ۾ خوشـحالي جي رستي تي آڻڻ لاءِ ڪي بنيادي قدم نه کنيا آهن. ملڪي سطح جون سياسي پارٽيون جڏهن به اقتدار جي ايوانن ۾ ويٺل هونديون آهن ته سـندن مظلـوم قومن ڏانهن رويو دشمني وارو هونـدو آهي. جـڏهن تــه اهي ســاڳيون ئي پــارٽيون مخــالف ڌر ۾ هجڻ وقت ملڪي عوام سميت وفــاقي ايڪن لاءِ انقلابي تبديليون آڻڻ جي دعوى ڪندي نـه ٿڪجنـديون آهن. هن ڪتاب ۾ پيپلـز پـارٽي سـميت مسـلم ليـگ (ن) جي حڪومتي دورن ۾ سـنڌ سـان ٿينـدڙ ناانصـافين تان پردو کـنيو ويـو آهي. انهن ٻنهي پـارٽين طرفـان وقت بـوقت سـنڌي قـوم سـان ڪيـل واعـدن جي انحرافي جو ذڪر به ٿيل آهي.

هن ڪتاب ۾ آگسٽ 2010ع ۾ آيل مهـا ٻـوڏ سـبب سنڌ ۾ ٿيل تباهي جا دردناڪ داستان به موجود آهن تـه سـاڳي وقت حڪمـران ڌر طرفـان ٻـوڏ متـاثرن سان امداد جي نـالي تي ڪيـل ٺڳوليـون بـه پنهنجن مڙني ثبـوتن سـان گـڏ کين ننگـو ڪـرڻ لاءِ موجـود آهن. منهنجي هن ڪتـــاب ۾ مـــارچ 2009ع کـــان جنوري 2013ع تائين مختلـف اخبـارن ۾ رسـالن ۾ شايع ٿيل مضمون ۾ ڪـالم شـامل آهن. جيڪي ان

دور جي جيئري جاڳندي تاريخ آهن. ايندڙ دور جو مورخ جڏهن موجوده دور جي تاريخ لکڻ لاءِ قلم کڻندو ته کيس هن کتاب مان سنڌ جي بي وس ماڻهن جي اکين مان وهيل رت جا ڳوڙها پيهر ٺمندي نظر ايندا.

رک سنڌي

فهرست

- پ پ ، نواز شريف □ مظلوم قومن جو کيس
- امن لاءِ دهشتگردن کي انعام ڏيندڙ حکمران □ ماتم کندڙ کُڙي پنجابڻ

- رت ۽ ٻڏل ڌرتيءَ جو نوحو
- سوات امن معاهدو: مبارڪون ڪنهن کي ڏجن!!!
- پناٽستان ٻڻجندڙ سنڌ ۽ حاتم طائي کان به گوءِ کٽندڙ حڪمران
- سنڌ جي سياست ۾ آيل نئون چال ۽ سنڌ دوستن جون ذميواريون
- اين ايف سي ايوارڊ ۽ امير سنڌ جا غريب ماڻهو
- سنڌ کي بچايل اماڻيون ۽ نئين سال جي ايجنڊا
- محبتن جي ڌهاڙي سنڌ کي مليل بارود جو تحفو
- پاڻي تي پساهه ڏيندڙ هيءُ ماڻهو
- امان مان آفيس ڪونه ويندس!
- سکي ڌرتي، ڏکويل ماڻهو
- سنڌوءَ جي سير مان نئين سنڌ جو جنم
- سنڌ ۽ پنجاب ۾ ويساهه جا ٽٽل ڌاڳا
- پنهنجي ئي ديس ۾ ويڳاڻا بڻيل سنڌي ماڻهو
- ڪيمپ ڪتــا...ڏاڏا منهنجي لاءِ مـــاني کـــٽي اڇجان
- ٻوڏ متاثرن جي سهائتا جا اعلان ۽ دعائن جا در بند ٿيڻ جو امڪان
- صوفي محمد کان حقانيءَ تائين: ڳالهيون پنهنجن سان
- اسان انسان ڪڏهن ٿينداسين؟
- سنڌ جي ناميارِي اديب ۽ صحافي رک سنڌيءَ جو انٽرويو
- قاضي فيض محمد هڪ آدرشي انسان

پ پ ، نواز شريف مظلوم قومن جو ڪيس

ٻن اڳوڻن وزيراعظمن جڏهن جمهوريت جي بحاليءَ لاءِ مشهور ”ميثاق جمهوريت“ وارو معاهدو ٿيو هو ته ان وقت فوجي آپيشاهي ستيل عوام خاص ڪري پاڪستان جي مظلوم قومن منجهه اها اميد پئدا ٿي هئي ته هاڻ جڏهن به پ پ يا مسلم ليگ نواز مان ڪابه پارٽي چونڊن ڪاميابي ماڻي حڪومت جوڙيندي ته گهٽ گهٽ

مظلوم قومن سان ماضـيءَ ۾ ٿيـل ناانصـافين جـو ازالــو ڪيــو وينــدو. 1973ع واري آئين نهڻ وقت مظلوم قومن سان جيڪي واعدا ڪيا ويا هئـا. انهن جي پاسدراي ڪئي ويندي. فـوجي آمـريت جي دور ۾ آئين ۾ هڪ طرفيون ترميمون ڪري ننڍن صـوبن جي عوام جا جيڪي حق غصب ڪيا ويـا آهن، سـي ڪين موٽي ملنـدا. چاڪـاڻ تـه شـهيد ذوالفقـار علي ڀٽي جـڏهن 1973ع جـو آئين جوڙايـو هـو، ان وقت ننڍن صوبن جي عوام سان اهو واعدو ڪيو ويو هـو ته 20 سالن جي عرصي بعـد ان ۾ ترميـون ڪـري صوبن کي وڌيڪ اختيار ڏنـا وينـدا. پـر جـنرل ضـياءَ طرفان ملڪ تي زبردستي قبضـي بعـد اهـو واعـدو وفا نـه ٿي سـگهيو. 36 سـال گـذري ويـا. ان وچ ۾ جمهوري حڪومتون به آيـون، تـه آمـريتن بـه عـوام کي پنهنجن پنجــوڙن منجهــه جڪڙيــو. پــر ســنڌ، بلوچستان ۽ پختون خواه جو عوام پنهنجا ڦريل حق ماڻڻ بدران ويتر ٿورا گهٽا يعني انڌا منڊا مليل حــق به وڃائي ويهي رهيو. 36 سالن جي عرصي اندر ٻه ٻه ڀيرا پ پ ۽ مسلم ليگ نواز جون حڪومتون بــه آيــون پــر ”ادو ڇـائو، ادي مـئي، اسـان اوتـرا جــو اوترا.“ واري چوڻي موجب جيئن پوءِ تيئن مظلوم ۽ محڪــوم قــومن جــو عــوام ويــو زنجــيرن منجهــه جڪڙندو. تاريخي طور الڳ وجود رکندڙ قــومن جي سـڃاڻپ کي ختم ڪـرڻ، سـندن تـاريخي حقن تي ڌاڙن جو تسلسل نه فقط برقرار رهيو پر ان اڃـا وڌيڪ خوفناڪ شـڪل اختيـار ڪـري ورتي. پنهنجي ڪائناتي حقن لاءِ جهيڙيندڙ قومن سـنڌين ۽ بلـوچن

کي فوج ڪشيءَ جو شڪار ٿيڻو پيو. ايم آر ڊي تحريڪ ۽ سنڌين جو رت وهايو ويو ۽ وري رياست جي رٽ قائم رکڻ جي بهاني بلوچن جي سينن ۾ سنگينون ٽنبيون ويون. جنرل مشرف جي دور ۾ بلوچستان ۾ جيڪو آپريشن شروع ڪيو ويو، سو اڄ به پنهنجي وحشتناڪ شڪل ۾ جاري آهي. بلوچستان جي ڌرتيءَ تي والار ڪرڻ لاءِ گوادر بندرگاه جو هيبتناڪ منصوبو پنهنجي مڙني خوفناڪين سان جاري آهي. سنڌ جا وسيلا لٽيا پيا وڃن. سنڌ ڌارين جي آبادڪاريءَ جو نه صرف شڪار آهي پر هاڻ ته ڌاريا ماڻهو سنڌ کي حصا پتيون ڪرڻ لاءِ ڌرتي ڌڻين سان به پاٽي ڪرڻ لاءِ سينا ساهي رهيا آهن.

هن وقت جڏهن حڪمرانن ۽ حڪمران رهندڙ پارٽين جي اڳواڻن جي سيني ۾ملڪ جي سالميت ۽ استحڪام جو درد دکي رهيو آهي. ان وقت اسان مظلوم قومن جا هيڻا ۽ بي يارو مددگار ماڻهو سندن خدمت ۾ نماڻو عرض رکون ٿا ته پيلي پاڪستان هوا ۾ بيٺل ڪو ڦوڪڻو ڪونهي، پر هيءُ ملڪ هتي موجود قومن جي وجود جو ئي نالو آهي. هتي رهندڙ سنڌين، پنجابين، پٺاڻن، بلوچن ۽ سرائڪين جي جيئرن جاڳندن ماڻهن جي ساه ۽ پساه سان ئي هن ملڪ جي دل ڌڙڪندي آهي. جيڪڏهن ڪنهن کي هن ملڪ جو ايڏو ئي اونو ۽ فڪر آهي ته پوءِ ان ۾ رهندڙ ماڻهن جي خوشحاليءَ ۽ حقن واري معاملي تي ڇو ٿيون اکيون ٻوٽيون وڃن. ملڪ تڏهن مستحڪم ۽ جٽادار

ڏيندو، جڏهن هتي رهندڙ قومون پاڻ پريون ڏينديون، مستحڪم ۽ مضبوط ڏينديون. سندن پئدائشي حقن جو احترام ڪيو ويندو.

ڪالهه جڏهن مسلم ليگ نواز جي سربراه نواز شريف ۽ سندس پارٽي ميثاق جمهوريت تي حڪومت سان ڳالهين لاءِ چارٽر پڌرو ڪيو آهي ۽ خود نواز شريف اها دعوى ڪئي آهي ته هو ننڍن صوبن جي عوام کي گڏ ڪٽي هلڻ گهري ٿو ته اسان جي دل کي وري اها انڌي منڊي تسلي ملي آهي ته من وقت جي تلخ حقيقتن ۽ ماضيءَ جي تجربن مان ملڪ جي هن وڏي پارٽي ۽ سندس قيادت ڪجهه پرايو هجي. وڏي صوبي ۽ اڪثريت رکندڙ ان پارٽيءَ جي قيادت جي ذهن ۾ ملڪ کي بچائڻ ۽ مستحڪم ڪرڻ جو حقيقي درد جاڳيو هجي. پر پ پ حڪومت کي موڪليل ان فارمولي ۾ ميان صاحب جي پارٽي وري به قومن جي حقيقي حقن ۽ اختيارن واري معاملي کي اڳيان آڻڻ کان ڄاڻي واڻي گوتتاڻ ڪئي آهي ۽ معاملي کي منجهائي عوام کي بتال ڪرڻ جا گر استعمال ڪيا آهن. هڪ طرف اين ايف سي ايوارڊ جي نئين سر جوڙجڪ ۽ ڪنڪرنٽ لسٽ جي خاتمي جي ته ڳالهه ڪئي وئي آهي، پر صوبن (قومن) کي حقيقي خودمختياري واري سوال کي ڄاڻي واڻي وڏي فنڪاريءَ سان گول ڪيو ويو آهي. ڪجهه ڏينهن اڳ متحده قومي مووومينٽ قومي اسيمبليءَ ۾ صوبن کي اختيار ڏيڻ لاءِ 1973ع جي آئين ۾ ترمين لاءِ هڪ بل تجويز ڪيو هو. جنهن ۾ صوبن

لاءِ انهن حقن جي ڳالهه ڪئي وئي هئي، جيڪا
ڳالهه لڳ ڀڳ 40 سال اڳ شيخ مجيب الرحمان
جي عوامي ليگ ڪئي هئي. پر ان وقت جي فوجي
حڪمرانن ملڪ کي به ٽڪر ڪرڻ ته سهايو پر
بنگالي عوام جي جائز گهرن کي قبول نه ڪيو.
هاڻي جڏهن پلين هيٺان گهڻو پاڻي وهي چڪو آهي
□ باقي ملڪ جو وجود به حڪمرانن جي افعالن
سبب داءَ تي لڳل آهي، ان وقت گهڻ □ گهڻ ملڪ
جي خيرخواهي جي دعوی ڪندڙ پارٽين جي قيادت
کي به وقت □ حالتن آهر فيصلا ڪرڻ گهرجن. نه
فقط نواز ليگ پر پ پ تي ان سلسلي □ وڏيڪ
ذميواريون عائد ٿين ٿيون. پ پ کي تازين چونڊن
□ ننڍن صوبن جي عوام وڏ ڪان وڏ مينڊيٽ ڏئي
اقتدار جي ايوانن تائين پهچايو آهي. سنڌ □ پختون
خواه □ پ پ سميت ننڍن صوبن جي حقن جي
ڳالهه ڪندڙ پارٽيون حڪومت □ آهن. هيءُ پهريون
ڀيرو ٿيو آهي جو پ پ، اي اين پي، ايم ڪيو ايم □
ننڍن صوبن سان تعلق رکندڙ پارٽيون مرڪز □
سگهاري پوزيشن □ آهن. ان سان گڏوگڏ مسلم
ليگ نواز به ماضيءَ □ □ خاص ڪري اقتدار کان
محروم هجڻ وقت صوبن کي حق ڏيارڻ جي ڳالهه
ڪندي رهي آهي. نواز ليگ ساڳي طرح اي پي ڊي
ايم □ به شامل مظلوم قومن جي پارٽين سان اهڙا
واعدا ڪندي رهي آهي ته هو اقتدار □ اچي يا
مخالف ڌر □ هوندي وقت جي حڪمران ڌر تي اهو
دٻاءُ برقرار رکندي ته اها قومن کي پنهنجا حق
ڏئي. خود بلوچستان جي حوالي سان نواز ليگ جا

زبـاني ڪلامي اهي اقـرار □ اعلان موجـود آهن تـه بلوچسـتان سـميت ننـڍن صـوبن کي پنهنجـا اختيـار ملڻ گهرجن.

هاڻي جڏهن آئين □ ترميمن لاءِ جاکوڙ جــاري آهي ته ان وقت مظلوم قومن جو عـوام حڪمـران ڌر سميت پنجاب □ اڪثريت رکنـدڙ پـارٽين آڏو اهـا حجت ڪرڻ □ حق بجانب آهي ته هاڻي گــذريل 62 سالن □ ننڍن صوبن (قومن) سان ڪيل زيادتين جو حقيقي معـنى □ ازالـو ڪيـو وڃي. آئين □ اهڙيـون جٽادار □ عوام دوست تبديليون ڪيــون وڃن. جنهن سـان ملڪ جي سـالميت آڏو آيـل سـوال □ خطـرا ٽري سگهن. ان سلسلي □ اقتـدار ڪـان ٻـاهر ويٺـل ڌرين کي بــه اســان جي گــذارش آهي تــه هــو هن معاملي تي سگهارو آواز بلند ڪن. جيڪــڏهن ججن جي بحاليءَ لاءِ عوام کي رستن تي آڻي سگهجي ٿو ته پوءِ ملڪ جي استحڪام يعني هتي موجود قومن جي موت □ حياتي وارن معاملن تي مجرماڻي ماٺ ملڪ سان ڪهڙي سچٽائپ چئي سگهجي ٿي.

وفاقي پاڪستان □ ننڍين □ پوئتي پيل قـومن جـون شـڪايتون دور ڪـرڻ □ کين زنـدگي جي هـر ميدان □ انصـاف ڏيڻ □ خوشـحالي جي رسـتي تي آڻڻ لاءِ ڪي بنيـــادي انقلابي تبـــديليون آڻـــيون پونـديون. اهي پـاڻ نـه اينـديون، پـر انهن لاءِ ننـڍين صــوبن جي عــوام کي مــوثر نمــوني آواز اٿــارڻو □ جدوجهد ڪرڻي پوندي. ان لاءِ پاڪسـتان جي وفـاق کي مضبوط □ مستحڪم ڏسندڙن جـو فـرض آهي ته هو ننڍين قومن جي جائز مسئلن کي حل ڪرڻ لاءِ گڏجي جدوجهـد ڪـن. منهنجي راءِ □ جيڪـڏهن هيـئين 6 نقطن جي بنيـاد تي جدوجهـد هلائي وڃي ته جيڪر پاڪستان جو وفاق مضبوط □ مسـتحڪم

ٿيڻ سان گڏ خوشحال □ آسودو پڻ بنجي پوي، □ قومن □ وڌندڙ نفرتون هميشه لاءِ ختم ٿي وڃن.

پاڪستان □ قومن جا مسئلا حل ڪرڻ لاءِ ڪي بنيادي نقطا:

پاڪستان □ چئن قومن جي جداگانه قومي وجودن کي تسليم ڪري، پاڪستان کي هڪ گهڻ قومي ملڪ مڃيندي، چئني قومن جي وطنن (صوبن) کي آزاد □ خودمختيار رياستن جو درجو ڏنو وڃي.

پارلياماني طرز حڪومت جي مطابق پاڪستان جو هڪ اهڙو وفاق قائم ڪيو وڃي، جنهن □ بالغ راءِ دهيءَ جي اصول تي سڌو سنئون چونڊيل قانون ساز اسيمبليءَ کي مڪمل بالادستي حاصل هجي □ وفاقي قانون ساز اسيمبليءَ □ مڙني قومن کي هڪ جيتري نمائندگي ڏني وڃي.

وفاقي حڪومت صرف ٽي کاتا دفاع، پرڏيهي معاملا □ ڪرنسي پاڻ وٽ رکي. جنهن جي انتظاميه □ چئني قومن جي هڪ جيتري نمائندگي هجي. صوبن جي وچ □ سرمائي جي آزادانه منتقليءَ تي بندش وڌي وڃي □ وفاقي يونٽن کي پنهنجو الڳ بئنڪ سرمايو محفوظ ڪرڻ جو حق هجي □ سندن لاءِ الڳ بئنڪ، بجيٽ □ مالياتي نظام هجي.

ٽيڪسن جي نفاذ □ وصوليءَ جو اختيار وفاقي يونٽن وٽ هجڻ گهرجي □ وفاق کي خرچ پکي لاءِ يونٽ هڪ جيترو ٽيڪس ادا ڪن. اهڙي طرح وفاق طرفان ملندڙ گرانٽون يا ٻيون امدادون هڪ جيتري تناسب سان يونٽن □ ورهايون وڃن.

وفاقي يونٽن کي پنهنجي نيم فوجي تنظيم (مليشيا) رکڻ جو اختيار هجي. جنهن جي انتظامي ڪمن □ وفاقي يونٽ آزاد □ خودمختيار هجن.

چئني قومن جي ٻولين کي قومي ٻــولين جــو درجو ڏنو وڃي ۽ هر ٻوليءَ کي پنهنجي واســطيدار يــونٽ انــدر ســرڪاري تــوڙي خــانگي لکپڙهــه جي ڪمن ۾ اســتعمال ۾ آنـــدو وڃي. اردو کي چئـــني يــونٽن جي وچ ۾ رابطي جي زبــان طــور رهڻ ڏنــو وڃي.

انهن نقطن تي تيستائين ڪاميابي سان عمل ڪرائي نه ٿو سگهجي جيستائين:

فوج ۾ چئني قومن کي هڪ جيتري نمائندگي ڏئي، فوج ۾ هڪ صوبي جي هڪ هٽيءَ کي ختم نــه ٿو ڪجي.

صوبن جي وچ ۾ ٽيندڙ لڏپلاڻ بند ڪــرائي نــه ٿي وڃي ۽ سنڌ ۽ بلوچستان ۾ ٻين صوبن جي آيــل مــاڻهن کي واپس نــه ٿــو ڪيــو وڃي ۽ انهن جــون ملڪيتــون واپس ڪــري مقــامي رهواســين کي نــه ٽيون ڏنيون وڃن.

هندســتان مــان آيــل مهــاجرن کي هتــان جي قومن ۾ ضم ٿي انهن جي ٻولي ۽ تهذيب کي اپنائڻ تي مجبور نه ٿو ڪيو وڃي.

منهنجي نظــر ۾ مــٿين 6 نقطن جي بنيــاد تي ئي پاڪستان کي متحد ۽ مستحڪم ڪري سگهجي ٿــو. جيڪــڏهن هن وقت بــه وڏي بالادســت قــوم طرفان ننڍين قــومن جي ســماجي ۽ معاشــي حقن کي نظرانداز ڪيو ويو ته ننڍيون قومون مجبــور ٿي اهڙا رســتا اختيــار ڪنــديون، جيڪي وري ٻيهــر هڪ ٻئي سان ملي نه سگهندا.

اسان هتي پ پ، نواز ليــگ، عــوامي نيشــنل پارٽيءَ، ايم ڪيو ايم، بلوچســتان ۽ پ پ قيــادت ۽ پنجـــاب جي عـــوام دوســـت ڌرين کي وينـــتي

ڪنداسين ته هو هاڻي ملڪ کي بچائڻ لاءِ زباني ڪلامي دعوائن ڪرڻ ۽ مظلوم قومن جي نالي تي دل پشوري ڪرڻ وارن ترڪتالن کي ڇڏي اهڙا ديرپا قدم کڻن، جن سان ماضي ۾ ٿيل ظلمن ۽ نانصافين جي ڪاري باب جو هميشه لاءِ خاتمو ٿي وڃي. قدرت هر ڀيري اهڙا موقعا مهيا نه ڪندي آهي، خود پ پ لاءِ به هيءُ حقيقي معنى ۾ امتحان جو موقعو آهي. ڇاڪاڻ ته ننڍن صوبن جي عوام هميشه پ پ کي پنهنجو پرجهلو سمجهيو آهي ۽ ان مان ئي پنهنجن ڏکن ۽ دردن جو درمان ٿيڻ جي آس رکي آهي. جيڪڏهن هن ڀيري به مظلوم قومن جي جذبن کي فقط اقتدار جي ڏاڪڻ سمجهي استعمال ڪيو ويو ته پوءِ شايد مظلوم ماڻهو ڪي ٻيا ڏگ ۽ واٽون وٺڻ تي مجبور ٿي پون.

(ڇپيل روزاني سنڌ، حيدرآباد، 26 مارچ 2009ع)

امن لاءِ دهشتگردن کي انعام ڏيندڙ حڪمران ۾ ماتم ڪندڙ ڪُڙي پنجابڻ

سڄي ملڪ کي دهشتگرد ٽولا مست هاٿيءَ جيان لتاڙي امن جي خواهش رکندڙ معصوم ماڻهن کي چيپاٽي ۾ چٿي رهيا آهن. پنجاب ۾ سرحد جا شهر ۾ وسنديون تاراج ڪيون پيون وڃن. اڄا لاهور جي لبرٽي مارڪيٽ لڳ سريلنڪا جي ڪرڪيٽ ٽيم تي هنيل گهات وارا زخم ئي نه ڇٽا هيا ته ساڳي شهر اندر مناوان ۾ پوليس جي تربيتي مرڪز تي صبح جو سوير دهشتگردن حملو ڪري نوجوانن جي رت سان هولي کيڏي آهي. انهن ڳڀرو نوجوانن جا لاش سندن مائرن، پينرن ۾ ونين ڏانهن موڪليا ويا آهن. جن کي اڃا ڪيتريون ئي بهار جون مندون ماڻڻيون هيون. مائرن، پينرن ۾ ونين جا سپنا ساپيان ڪرڻا هئا. شيهي جي گولين ۾ بارود جي ڌماڪن ۾ اهڙا ٻه ڪيترا ڳڀرو ماريا ويا، جن اڃا

مٿي تي موڙ به نه ٻڌا هيا. ڪين تـه اهـا بـه خـبر نـه هئي ته ڪين ڪهڙي ڏوهه جي سـزا ڏني پـئي وڃي. مٿي ۾ مٿي وجهي پار ڪڍنـدڙ ان ”ڪُـڙي پنجـابڻ“ ڪي ڪــير ســمجهائي ســگهي ٿــو، آهي ڪنهن ايئرڪنڊيشن ۾ ويٺل حڪمران ڪي طـاقت، جـو هـو ڪيس ٻڌائي سگهي تـه تنهنجـو ور ان سازشـن جـو شڪار ٿيو آهي. جيڪا هنن آمريڪا جي چند ڏوڪڙن عيوض جنرل ضياءَ جي دور ڪان شروع ڪئي هـئي. منهن مٿو پٽيندڙ اها نوجـوان نـاري تـه ان وقت اڃـا ڄائي بـه نـه هونـدي، جـڏهن اسـان جي حڪمـرانن آمريڪـا جي آشـيرواد سـان ”نـام نهـاد جهـاد“ جي نالي 1980ع واري ڏهـاڪي ۾ جنـونين جـا لشـڪر پاليــا هئــا. ان پنجــابڻ جي ور جــا تــه ان وقت ئي ”موت جا وارنٽ“ جـاري ڪيـا ويـا هئـا، جنهن وقت سندس سرير اڃا منڙي ماءُ جي ڪک ۾ سرجيو بــه ڪونه هيو. ان وقت به سنڌ ۾ ان جا مصيبتن ماريل مـاٺهو دانهـون ڪوڪـون ڪـري رهيـا هئـا تـه ٻيلي افغان انقلاب جي چيلهـه ڇـٻي ڪـرڻ جي شـوق ۾ پنهنجون سرحدون دنيا جي مـڙني غنـڊن ۾ لـوفرن لاءَ نه ڪـولي ڇـڏيو. جنـونين ڪي هٿيـار پنهـوار ڏئي، ڪين اڇي ۾ ڪاري جو مالڪ نه بڻـايو. پـر اڄ وانگـر لطيــف جي وارثن جي ڪوبــه ٻــولي ٻــڌڻ لاءِ تيــار ڪونه هيـو. اٿلنـدو ڪين ملڪ جـو دشـمن ۾ مـذهب تان ٽڙيـل قـرار ڏئي. مارشـلائي عتـاب جـو شـڪار ڪيو ويو. سنڌ جون سرحدون جهـادي ٽـولن لاءِ بي معــنى بڻــايون ويــون. منهنجــا شــهر ۾ وســنديون پهريـون پـيرو ڪلاشـنڪوف، راڪيٽ لانچـر ۾ هينـڊ

گرنيڊ جهڙن موتمار هٿيارن سان روشناس ٿيون. ان وقت سنڌ جي مظلوم ماڻهن جو ڪوبه آواز ٻڌڻ لاءِ تيار نه هيو. ڪالهه پنجاب ۽ ماريل سپاهيءَ جو پيءُ به حڪمرانن جي ڪوڙي پرچار جو شڪار بڻجي سنڌ جي وارثن لاءِ پنهنجي من ۾ نفرت ۽ شڪ پالي رهيو هو. اڄ جڏهن افغان ڌرتيءَ ڪي بچيل باه جون اماڙيون پنجاب ۽ سرحد کي ساڙڻ لڳيون آهن ته اتان جي حڪمرانن ۽ عوام کي سنڌ جي سياڻپ جهن ماڻهن جون 30 سال اڳ ڪيل ڳالهيون شرمسار ته ڪري رهيون آهن پر پوءِ به هو منهن جي پڪائي سان سنڌ جي امن عالم ۽ پائيچاري واري پيغام کي پنهنجو ڪرڻ لاءِ تيار نه آهن. هو شاهه لطيف جي ”عالم سڀ آباد ڪرين“ واري نظرئي کي دل سان قبولڻ لاءِ تيار نظر نه ٿا اچن. منافقيون ۽ مڪاريون سندن رڳ رڳ ۾ سمايل محسوس ٿين ٿيون.

ڪالهه جڏهن سوات جي خوبصورت واديءَ کي امن جي آسري تي دهشتگردن کي انعام طور ڏنو پئي ويو ته انسانيت جي خيرخواهن جا ڏيل ڏڪي ويا. سندن دل جي ڌڙڪن بند ٿيندي محسوس ٿي. سوات امن معاهدي تي دهل ۽ شرنايون وڄائي سوپ جا نعرا هڻندڙ اڄ ماتم ۾ مبتلا گهرن ۾ وڃي ڪهڙي طرح انهن سون ورنين ونين سان ڏک ونڊي سگهندا، جن جا ڪونڌر مڙس انهن ئي انسانيت جي ويرين وڄايا آهن. هو انهن جهور پوڙهين مائرن جي مٿي تي ڪيئن هٿ رکي سگهندا، جن جا نوجوان پٽ انهن ئي موت جي

سوداگرن رت □ وهنجاريا آهن، جن سان حڪمـران امن جي خوبصــورت نــالي تي ناهــه ڪــرڻ بعــد هنيوچيون □ ڪڳيون هٽي رهيا هئا.

سـوات امن معاهـدو اصـل □ حڪمـرانن جي ڪا به فتح ناهي، جنهن تي سرحد صـوبي □ وفـاقي گاديءَ □ ويٺل شـادمانا ڪـري رهيـا آهن □ عـوامي نيشـــل پـــارٽيءَ ڪـــان وٺي ملڪ جي ســالميت □ استحڪام جـون ڳـالهيون ڪنـدڙ پـارٽيون □ ذريـون پنهنجي وڏي ڪاميابي قرار ڏئي رهيون آهن. ڪالهه جيڪو ٽولو عوام دشمن قرار ڏنو ويو هو □ سـندس مٿــان پابنـــدي هــٽي اخبـــارن □ ٽي وي چينلن کي سندن نالو ڪٽڻ کان روڪيو ويو هو، اهــو رات وچ □ ڪيئن کير جهـڙو پـوتر ٿي ويـو. جـو ڪين سـرڪاري پروٽوڪول سان سوات جي واديءَ □ داخــل ڪــري سـندن مـٿي تي شـفقت جـو هٿ رکيـو ويـو. ڪين رياست انـدر رياسـت قـائم ڪـرڻ جي اجـازت ڏني وئي. ملڪ جي آئين □ قانون کي پاسيرو رکي، ڪين متبادل انتظاميه رکڻ جو آشيرواد ڏنو ويو. ملڪ جـا ڪروڙين ماڻهو يعني خاموش اڪـثريت دبيـل لفظن □ ان معاهدي کي فتح بـدران شڪسـت سـان ڀيٽڻ لڳي. امن جي نــالي □ دهشــتگردن کي انعــام ڏيڻ جي هڪ ڪوشــش سـمجهڻ لڳي، پــر انگريــز دور وانگر انعام □ جاگيرون ڏيڻ جا جتن ڪرڻ کان پوءِ به حڪمران پنهنجا مقصد حاصل ڪري نــه سـگهيا. صــوفي محمــد ســوات جي جــاگير عطــا ٿيڻ بعــد راولپنڊي، اسلام آباد □ لاهور کي تحفظ مهيا ڪــري نه سگهيو.اٽلندو طالبان کي پنهنجي ڪــارروائين جــو

دائرو وڌائڻ جو موقعو ميسر ٿي ويو. دهشتگرديءَ جون وارداتون مانيون ٿيڻ بدران سوات جون سرحدون ٽپي لاهور کي ساڙڻ ۾ پارڻ لڳيون. ته پوءِ چا سپاٽي پنجاب ۾ حڪومت طرفان امن جي قيام ۾ ناڪاميءَ تي امن لاءِ لاهور به دهشتگردن کي انعام ۾ جاگير طور عطا ڪيو ويندو.

سوات ۾ دهشتگردن سان امن معاهدي تي ملڪ جي سياڻن ماڻهن جي راءِ اها آهي ته ان سان فوجي آپريشن دوران چڙوچڙ ٿيل دهشتگردن کي ٻيهر هڪ محفوظ پناه گاه ملي ويندي. ڪين منظم ۾ هٿياربند ٿي ٻيهر حملي آور ٿيڻ جو موقعو ملي ويندو. ان سان حڪومت طرفان ڪيل آپريشن جا نتيجا ضايع ٿي ويندا. سوات امن معاهدي کي ڪافي هفتا گذري چڪا آهن، پر حڪومت عوام کي جيڪي امن جا خواب ڏيکاريا هئا، انهن جي ساپيان پري پري تائين نظر نه ٿي اچي. اٿلندو دهشتگردن سوات کي محفوظ مرڪز بڻائي اتان ٻين پرامن علائقن کي نشانو بڻائڻ شروع ڪيو آهي. ملڪ جا سياڻا ماڻهو ته اهو به چون ٿا ته حڪومت نه صرف امن جي دشمنن کي منظم طريقي سان بدامني ڦهلائڻ لاءِ سوات تحفي ۾ ڏنو آهي، پر گذريل ٻن ٽن سالن کان هلندڙ آپريشن ۾ جيڪي دهشتگرد سوگها ڪيا ويا هئا، انهن کي به امن واري لالچ ۾ آزاد ڪيو پيو وڃي. جنهن جا نتيجا اهي ئي نڪرندا ته هو ٻيهر ملڪ کي باه جون اماڙيون بچائيندا، عوام جو جيئڻ جنجال ڪندا. ملڪ جي ساڃهه وندن کي اها خبر نه ٿي پوي ته حڪومت ملڪي

ناٿي جا اربين ڪربين روپيا خرچ ڪري، قانون لاڳو ڪندڙ ادارن جا جوان مارائي جيڪي دهشتگرد پڪڙيا هئا. انهن کي آزاد ڪرڻ سان کهڙا مقصد ماڻڻ گهري ٿي. جيڪڏهن ايئن ئي ڪرڻو هو ته شروعات ۾ ئي دهشتگردن آڏو آڻ مجي کين انعام اڪرام ڏئي، جند آجي ڪرائي ڇڏي ها. هيڏي ڏماچوڪڙي ڪرڻ جي ڪهڙي ضرورت هئي.

اسان جا حڪمران خبر ناهي ته ڪنهن جي ايجنڊا تي ڪم ڪري رهيا آهن. جيڪڏهن ڪين امن جو ايترو ئي اونو آهي ته پوءِ هو سرچاءَ جو اهو عمل ٻين علائقن ۾ اتان جي عوام سان شروع ڇو نه ٿا ڪن. هڪ طرف دهشتگردن ڏانهن ته امن لاءِ هٿ وڌايو وڃي ٿو، پر ٻئي طرف پنهنجا حق گهرندڙ معصوم ماڻهو ماريا ٿا وڃن. سندن گهر ۾ وسنديون اجاڙيون ٿيون وڃن. پنهنجا ڦريل حق گهرندڙ ماڻهو شايد ان ڪري اهميت لائق ناهن جو وٽن دهشتگردن وانگر راڪيٽ ۾ بم گولا ناهن. هنن وٽ حق گهرڻ لاءِ فقط زبان ۾ قلم آهي. سوين ماڻهن جي قاتلن کي ته معاف ڪري، کين محبت مان پاڪر وجهي تخت تي ويهاريو وڃي ٿو، پر بلوچ عوام کي پنهنجي علائقي جا قانوني، آئيني ۾ فطري حق ڏيڻ، ساڻن ٿيل ناانصافين جو ازالو ڪرڻ کي ڪبيرو گناه سمجهيو وڃي ٿو. بلوچن جا ايجنسين طرفان گم ڪيل سوين نوجوان ڇوڪرا ۾ ڇوڪريون واپس نه ٿا ڪرايا وڃن. بي گناه باندي بڻايل بلوچن لاءِ طالبان وانگر جيلن جي در نه ٿا کلن. ٻيو ته ڇڏيو پر اسان جو صدر صاحب بلوچن

ڪي ان نام نهاد معافي لائق بہ نہ ٿو سمجهي، جيڪا رعايت بلوچ پاڻ لاءِ وٺڻ توهين سمجهن ٿا. ڏوه حڪمران ڪن ٿا، ماڻهو ايجنسيون مارين ۾ گم ڪن ٿيون، پر پوءِ به امن لاءِ بلوچن سان حڪمرانن جو رويو اهڙو آهي، جنهن جو تصور ڪندي انسانيت جو ڪنڌ شرم ڪان جهڪي وڃي ٿو. بلوچ طالبان وانگر ڪابه رعايت نه ٿا گهرن، ڪين ڪابه معافي نه گهرجي، پر هو فقط پرامن جدوجهد ذريعي پنهنجا حق گهرن ٿا. شايد هو طالبان وانگر ڪا خاص مخلوق ناهن، جو حڪمران سندن مطالبي ڪي مان ڏين.

حڪمرانن جنهن خطرناڪ روايت جو بنياد وڌو آهي. اها ڪٿي دنگ ڪندي. خدا خير ڪري، جيڪڏهن سوات واري امن معاهدي کي بنياد بڻائي سياٽي سنڌ ۾ تيزيءَ سان داخل ٿيندڙ طالبان جا ٽولا ڪراچيءَ ۾ حيدرآباد سميت شڪارپور ۾ به دهشتگرديءَ ذريعي حڪومتي رٽ ڪي مٽيءَ ۾ ملائي سرڪار تي امن ٺاه لاءِ دٻاءُ وجهي ويهي رهن ۾ امن لاءِ سنڌ جا شهر به سوات وانگر جاگير طور گهري ويهن ته پوءِ سنڌ جي ناريءَ ڪي به لاهور جي ڪڙي پنجابڻ وانگر پنهنجن پيارن تي فقط پار ڪڍي روئڻ جو ئي موقعو ملي سگهندو.

(چپيل، روزاني سنڌ حيدرآباد، 2 اپريل، 2009ع)

رت ۾ ٻڏل ڌرتيءَ جو نوحو

بلــوچ مــزاحمت جي هڪ اڻ مــوٽ ڪــردار جنرل شـيروف اڄ ڪـان 23،ـ 24 سـال اڳ خـيرپور جي سپريئر سائنس ڪاليج ۾ سـنڌ دوسـت انقلابي تنظيم جي شـــاگرد ونـــگ ايس ايس او طرفـــان ڪرايـل هڪ سـيمينار ۾ جـذباتي شـاگردن طرفـان ڪيل هـوائي فائرنـگ دوران ڪين فائرنـگ ڪـان منـع ڪندي چيو هو تـه؛ ”گوليـون سـنڀالي رکـو، سـپاٽي انهن جي گهڻي ضرورت پوندي.“

اڄ جنرل شيروف ته اسان جي وچ ۾ موجـود ناهي، پر سندس ڪيل هدايت شـايد اڄـوڪي وقت لاءِ هئي. اڄ بلوچسـتان ۾ سـنڌ جـو عـوام هٿياربنـد دشــمنن جي گهـيري ۾ آهي. ڪين ان گهـيري مــان سندن پرامن جمهوري جدوجهد صحيح سلامت ٻاهر ڪـــڍڻ ۾ ناڪـــام رهي آهي. بنـــدوق جي ٻـــولي ڳالهائيندڙ دليل ٻڌڻ لاءِ تيار ناهن. اڄ بلوچ ۾ سنڌي عــوام ڪي تــاريخ جي ان مــوڙ تي آڻي بيهــاريو ويــو

آهي، جتي گوليءَ جو جواب گوليءَ سان ڏيڻ کان سواءِ ٻيو ڪوبه چارو نه رهيو آهي.

جنرل شيروف (شير محمد مري) ان وقت سوويت يونين خلاف جهاد □ مصروف فوجي حڪمرانن □ انهن جي ساٿاري ٽولن کي مخاطب ٿيندي چيو هو ته، پنجاب جي مائرن کي مستقبل اجان گهڻو ڪجهه رئاريندو. ڇاڪاڻ جو هنن تاريخ جي ٿڦڙ مان سبق نه سکيو آهي. اها ٿڦڙ جيڪا ڪين بنگلاديش جي صورت □ لڳي چڪي آهي. جنرل شيروف جي ياد ڏياريل ٿڦڙ شايد ٻيهر پنجاب جي اصل اقتدار ڌڻين جا ڳل ڳولي رهي آهي.

ڪالهه بلوچستان جي ڌرتيءَ کي ٻيهر پنهنجن ڪونڌرن جا لاش تحفي □ ڏنا ويا آهن. تربت مان ڪجهه ڏينهن اڳ اغوا ڪيل بلوچستان نيشنل موومينٽ جي سربراه غلام محمد بلوچ، بلوچ ريپبليڪين پارٽيءَ جي اڳواڻ شير محمد بلوچ □ لالا منير بلوچ جا چچريل لاش هٿ اچڻ بعد بلوچ ڌرتيءَ ٻيهر نفرت جي باهه اوڳاڇڻ شروع ڪئي آهي. اها باهه انهن قوتن خلاف پڙڪا ڏئي پنيت ٻٽجڻ طرف وڃي رهي آهي، جيڪي قوتون پاڪستان جي وجود کان وٺي بلوچ وجود جون انڪاري رهيون آهن. رستن تي ٻرندڙ باهه کي شايد حڪمران پنهنجي رياستي طاقت سان ڪجهه ڏينهن اندر وسائڻ □ ڪامياب وڃن. پر بلوچ ماءُ، پيڻ □ ڀاءُ جي دل □ جيڪا نفرت جي باهه اوتي وئي آهي، ان کي وسائڻ لاءِ شايد حڪمرانن وٽ اهو پاڻي ئي موجود نه هجي. دلين □ محبت □

مناس پيدا ڪرڻ لاءِ صدين جو سفر طئه ڪرڻو پوندو آهي. جڏهن ته نفرت پکيڙڻ لاءِ فقط هڪ ڇيي ئي ڪافي هوندي آهي. پر هتي ته پاڪستان جي عمر جي حساب ڪان به وڌيڪ بلوچ عوام جي من کي جهير ڏنا ويا آهن.

پ پ سان لاڳپيل حڪمران چون ٿا ته اسان بلوچ عوام سان ماضيءَ ۾ ٿيل ناانصافين تي معافي جا طلبگار آهيون، سندن ناراضگي ختم ڪرڻ لاءِ کين محبتن ڀدران ڏوڪڙن جو پيڪيج ڏينداسين. کين اهي سڀ حق ۽ اختيار ڏنا ويندا، جن جو هتان جي قومن نه پر حڪمرانن موجب صوبن سان 1973ع جي آئين وقت اقرار ڪيو ويو هو. پر شايد حڪمرانن جا اعلان ۽ اقرار حج تي ويندڙ ان وياجي سيٺ وانگر آهن، جنهن موجب هو عمري تي وجي پنهنجا اڳيان سڀ ڏوهه بخشرائي ايندو. جنهن بعد کيس وري نوان گناه ڪرڻ لاءِ پروانو ملي ويندو. جيڪڏهن حڪمرانن بلوچ عوام کان معافي فقط ان ئي مقصد تحت ورتي هئي ته پوءِ کين ڪا معيار ڏيڻ نهي ئي نه ٿي. ٻي صورت ۾ عوام کي اهو ضرور ٻڌائڻو پوندو ته اهي ڪهڙيون قوتون آهن، جيڪي هڪ جيئري جاڳندي قوم جو وجود برداشت ڪرڻ لاءِ تيار ناهن. اهي ڪهڙا هٿ آهن، جيڪي بلوچستان جي عوام کي ملڪ کان کوهين دور ڌڪڻ جا سانباها ڪري رهيا آهن. اهي ڪهڙيون طاقتون آهن جن کان هن ملڪ جي قومن ۾ پنهنجائپ، پيار، هڪ ٻئي جو احترام ۽ برابري وارا لاڳاپا قائم ٿيڻ جون ڪوششون برداشت نه

ٿيون ٿين. بلوچن کان معافي به انهن قوتن نه ورتي آهي، جنهن جا هٿ بلـوچ عـوام جي خـون رڱيـل آهن، پر انهن ورتي آهي، جيڪي اڄ بـه ان معـاملي بي وس بڻيل آهن.

بلـوچ عـوام جي ذرتي تي آپريشـن جـا پاڇـا پوئياڙي جي سج وانگر جيئن پوءِ تـيئن ڇـو ٿـا ڊگهـا ٿيندا وڃن. اڪبر بگٽيءَ، بالاچ مريءَ هاڻ 3 بلـوچ اڳواڻن جا لاش ڌرتيءَ واسين ڏانهن ڪهڙا نياپا ڪٽي وڃن ٿا. جنرل مشرف جي آمريتي دور جي خـاتمي بعد عوام منجهه اها اميد پيـدا ٿي هـئي تـه مظلـوم مــاڻهن کي وڌيڪ لاش نــه ملنــدا، ســندن حقن خودمختياريءَ جو احترام ڪيو ويندو. ماضيءَ ٿيل ناانصــافين جــا پــيرا ڪڇنــدا، ڇــور پڪــڙي عـوامي عدالتن آندا ويندا. قرلٽ جو حساب وياج سـميت واپس ڪرڻو پوندو. پر هتي ته قصو ئي الٽو ٿو نظـر اچي.

ملڪ جي مالڪيءَ جي دعوى ڪندڙ سياسـي پارٽين کي اقتـدار جي حصـي پـتيءَ واري ڇنـڊا پٽ مان فرصت ئي نـه ٿي ملي. تـه پـوءِ هـو هڪ قـوم جي ڌرتيءَ تي لڳل باه جو سيڪ ڪـيئن محسـوس ڪري سگهنديون. رت ٻڏل ڌرتيءَ جو نوحو ڪـير ٻڌي سگهندو. اسان کي سـمجهه نـه ٿـو اچي تـه ملڪ جي استحڪام سالميت جو ڏينهن رات راڳ آلاپيندڙن کي سوات دهشتگردن سان ڪيــل امن معاهـدي ٽٽڻ جـو تـه اونـو آهي، پـر هڪ قـوم جي وجود مٿان منڊيئڙو قـيرائڻ وارن هٿن جي ڪـير بـه نشاندهي ڪرڻ لاءِ تيار نه آهي. 1970ع به اسان

جي حڪمرانن جو هڪ قوم ڏانهن اهو ئي رويو هو، جيڪو اڄ بلوچن ڏانهن رکيو پيو وڃي. ان وقت به اهي اعلان ڪيا ويا هئا ته ملڪ ۾ سڀ خير آهي، پر وارا ملڪ شيطان گيريءَ ڪان نه ٽا مڙن. اڄ به بلوچ مسئلي پويان بلوچ عوام سان ٿيل ناانصافين جو داستان ڳولڻ يا انهن کي تسليم ڪرڻ بدران مسئلي کي منجهائي، عوام جي اکين ۾ ڌوڙ وجهڻ جي ڪوشش ڪئي ٿي وڃي. بلوچ عوام جي دلين ۾ موجود درد جا سبب ڳولڻ لاءِ سرحدون اورانگهڻ بدران جبلن ۾ ٽڪرن جي پاڇي ۾ حياتيءَ جا آخري پساه کڻندڙ بلوچپاٽيءَ ڪان معاملي جو نبيرو پڇيو وڃي ته سڀ سٽ سلجهي پوندا. جبلن ۾ جان جي امان ملڻ واسطي پٽڪندڙ پيرين اگهاڙن بلوچن ڪان پڇيو وڃي ته ملڪ ڪيئن سلامت رهي سگهي ٿو. ڇا حڪمرانن ۾ اها جرئت آهي ته هو ڳيي جي ڳولا ۾ پٽڪندڙ بلوچ ٻارن کي اهو ٻڌائي سگهن ته معدني دولت سان مالامال ڌرتيءَ جا فرزند بک ۾ بدحاليءَ جو شڪار ڇو ٿيا آهن. گئس جي ذخيرن جا مالڪ چلهه گرم ڪرڻ لاءِ ڪاٺيون گڏ ڪرڻ لاءِ ڇو ڪشالا ڪڍڻ تي مجبور آهن.

آئين ۾ قانون جون شقون تبديل ڪرڻ لاءِ پريشان سياستدان آخر بلوچ ماءُ جي ڳلن تي ڳڙندڙ ڳوڙهن تي ڇو نه ٿا سوچڻ لاءِ مجبور ٿين. اعلى عهديدارن جي اختيارن ۾ هيٺ مٿانهين لاءِ سر پڪڙي سوچ ۾ ويٺل اقتداري دانشور هڪ ديس جي سيني مان وهندڙ رت ۾ سندس وجود کي لڳل

باه جو سيڪ چو نه ٿا محسوس ڪري سگهن. ڇا هو سادي سودي بلوچ کي اهو سمجهائي سگهندا ته 17 ترميم جي خاتمي يا 58 ٽو بي جي تبديليءَ سان سندن سيني ۾ ٻرندڙ باه تي ڇنڊا پئجي سگهندا. آئين ۾ ترميمن سان بلوچن جي سيني ۾ لڳل ٻڙڇي بعد وهندڙ رت بند ٿي سگهندو. پيلي سوڳ ۾ ورتل ڌرتي ڌڻين سان وڏيڪ پوڳ نه ڪيو. آئين ۾ ترميمن، صدر ۾ وزيراعظم جي اختيارن کان وڌيڪ مظلوم قومن جو وجود برقرار رکڻ، سندن اندر ۾ اوتيل ٿانڊن تي پاڻي وجهڻ اهم آهي. حڪمران توڙي مخالف ڌر ۾ ويٺل ايندڙ وقت جا اقتدار ڌڻي جيڪڏهن واقعي ملڪ جي سالميت ۾ استحڪام جا حقيقي خيرخواه آهن ته پوءِ هو ملڪ جي مظلوم قومن جي ڪيس کي اوليت ڏئي، سندن وجود مٿان لٽڪندڙ تلوار کي هٽائين، ٻي صورت ۾ جنهن ميلي مچائڻ جو اهتمام ڪيو پيو وڃي، ان لاءِ پٽ ئي ميسر نه هوندو ته دوسو ڪٽي ڍهل وڃائيندو!

اڄ جڏهن آئين ۾ ترميمن تي سڀ ڌريون متفق آهن ته پوءِ بسم الله ئي قومن کي پنهنجا اختيار ۾ حق ڏيڻ ۾ ڪانئن ڪسيل وسيلا واپس ڪرڻ کان ڪئي وڃي. ملڪ ۾ موجود قومن وچ ۾ هڪ نئون معاهدو ڪيو وڃي. جنهن ۾ مظلوم قومن کي اها ضمانت ملڻ گهرجي ته مٿن اڪثريت ۾ طاقت جي زور تي قبضي وارو باب هميشه لاءِ بند ٿي ويندو، سندن وطن، سرحدن، ٻولي، ثقافت ۾ الڳ سڃاڻپ جو احترام ڪيو ويندو. اسان جي

حڪمـرانن ڪي اهـو سـمجهي ڇـڏڻ گهـرجي تـه اڄ پاڪستان جنهن مشڪل دور مان گـذري رهيـو آهي ۽ سندس چـوطرف جيڪي واڳـون وات ڪوليـو بيٺـا آهن، انهن جي حملن کان ڪيس رڳو فوجي قوت نه پـر هتـان جـو عـوام ئي بچـائي سـگهي ٿـو. فـوجي طاقت ۽ پـرڏيهي امـداد جي آسـري تي پنهنجي ئي عوام کان اڄ تـائين ڪابـه حڪـومت جنـگ ڪـٽي نـه ســگهي آهي. هن وقت ملڪ جي بــاقي ٽن قــومن سنڌين، پنجابين ۽ پٺاڻن کي بـه بلـوچ قـوم جي درد کي محسـوس ڪنـدي، سـندن ڳوڙهـا اگهڻ لاءِ هٿ اڳتي وڌائڻ گهرجي. بلوچ عوام تي ڏاڍ ۽ ڏهڪــاءَ ۽ ملـــوث ڌرين کي لغـــام ڏيڻ لاءِ هڪ ٿي آواز بلنـــد ڪرڻ گهرجي. ته جيئن سياڻي اسـان سـڀ بلـوچن آڏو ائين مياري ٿي نـه سـگهون، جـيئن 1971ع وار سانحي کان پوءِ بنگالي ڀائرن سـان اک ۾ اک ملائڻ جهڙا نه رهيا هئاسين.

(ڇپيل، روزاني سنڌ حيدرآباد، 11 اپريل، 2009ع)

سوات امن معاهدو: مباركون ڪنهن کي ڏجن!!!

ملڪ جي ماڻهن کي اها خبر نه ٿي پوي ته هو پياري پاڪستان اندر آيل اچرج جهڙي تبديليءَ تي مبارڪون ڪنهن کي ڏين. مبارڪن جي شروعات پابندي پيل تنظيم تحريڪ نفاذ شريعت محمدي جي اڳواڻ صوفي محمد کان ڪئي وڃي. يا ملڪ جي چونڊيل انهن عوامي نمائندن کان ڪئي وڃي، جن ڪروڙين ماڻهن جي راءِ مٿان هڪ بندوق بردار ٽولي جي مرضي مڙهي ڇڏي آهي. قومي اسيمبليءَ نظام عدل بل جي منظوري وارو مطالبو ڪنهن ڪيو هو. اهو مطالبو ڪنهن جو هيو. اها ڳالهه ملڪ جي انهن ماڻهن کي ڪانه ٻڌائي وئي. جن جي ووٽ سان هي اسيمبلي ميمبر چونڊجي آيا هئا. ڇا ان ايوان کي اهڙو فيصلو ڪرڻ جو مينڊيٽ به مليل هو يا نه؟ ان جي به پرواهه نه ڪئي وئي. جيڪڏهن ان سڄي معاملي جو ڇيد ڪبو ته صورتحال هيئين وڃي بيهندي.

نظام عدل جو مطالبو هن ملڪ جي عوام جو بلڪل نه هيو. اها گهر هڪ اهڙي ٽولي يا تنظيم ڪئي هئي، جنهن تي ملڪ جي حڪومت هن کان اڳ پابندي مڙهي چڪي هئي.

ڪنهن پابندي پيل تنظيم جي مطالبي تي هڪ متبادل نظام ملڪ جي ڪنهن به حصي تي مڙهڻ جو ڪهڙو جواز هيو. ان بابت ايوان صدر

توڙي پارليامينٽ جا نمائندا خاموش آهن. ڇا هو عوام کي اهو ٻڌائي سگهندا ته جيڪڏهن تحريڪ محمدي جو مطالبو ۽ عمل جائز هيا ته ان مٿان پابندي ڇو مڙهي وئي هئي. حڪومت ان وقت غلط هئي يا هيءُ فيصلو ڪرڻ وقت ڪيس ڇريو ڏاتورو ڪارايو ويو هو. عوام کي ته ان وقت ڏندين آڱريون اچي ويون، جڏهن پارليامينٽ هڪ پابندي پيل تنظيم جو نظام ملڪ جي هڪ حصي تي مڙهڻ ڪان اڳ شرم پرچائڻ لاءِ اهو به نه ڪيو جو ان بل منظور ڪرڻ ڪان اڳ گهٽ ۾ گهٽ ان تنظيم تان پابندي ته هٽائي ڇڏي ها.

ملڪ ۾ هڪ آئين جي موجودگيءَ ۾ هڪ مخصوص علائقي ۾ ان جي متبادل نظام لاڳو ڪرڻ ڇا آئين جي خلاف ورزي نه هئي. عزت وارن پارليامينٽ ميمبرن کي ان وقت ملڪ جو آئين ڇو نه ياد آيو. ان وقت ڪانئن 1973ع واري آئين کي بحال ڪرڻ وارا قول ۽ اقرار ڇو وسري ويا. ڇا اها ملڪ جي آئين سان غداري نه هئي. ڇا اهو عمل ان معاهدي جي خلاف نه هيو، جيڪو شهيد محترما بينظير ڀٽو ۽ نواز شريف ڪيو هو، جنهن کي ميثاق جمهوريت جو نالو ڏنو ويو آهي. جنهن تي عمل لاءِ ميان نواز شريف کي رات جو ننڊ به نه ٿي اچي. هڪ ملڪ اندر هڪ ئي وقت ٻه قانون لاڳو ڪرڻ واري عمل کي قانون جي ڪهڙي ڪٿهڙي ۾ آندو وڃي.

جن مانوارن ميمبرن بنا ڪنهن ڏگهي بحث مباحثي جي هيءُ قانون منظور ڪيو. انهن ڪان

عوام اهـو پچڻ جـو حـق محفـوظ رکي ٿـو تـه کين اهــڙو مينــڊيٽ کنهن ۽ کــڏهن ڏنــو هــو. گــذريل چونڊن ۾ پيپلز پارٽيءَ ۽ نواز ليگ سـميت ملک جي اها کهڙي پارٽي هئي، جنهن پنهنجي چونـڊ منشـور ۾ نظـام عـدل جي ايجنـڊا شـامل رکي هـئي. ملک جي عوام کين اهڙو کوبه مينڊيٽ نه ڏنو هيو ته هو هک مخصوص ٽولي جي راءِ ملک جي عـوام مٿـان مڙهي ڇڏين. ڇا لاڙکاڻي جي عوام يـا جيکب آبـاد جي ماڻهن پنهنجن ميمبرن کي ووٽ ڏيڻ مهـل اهـو حق ڏنو هيو ته هو اهڙو قانون پارليامينٽ مان وڃي منظور کرائين. لاڙکاڻي ۽ جيکب آبـاد جي عــوام وانگر لاهور ۽ ملتان جي ماڻهن کي تـه اهـو خـواب خيال ۾ به نه هيو ته سـندن ووٽ تي چونـڊجي آيـل ميمــبر ســڀورا ســندن راءِ کي لتــاڙي اهــڙو وڃي قانون پاس کندا.

نظام عدل بابت ملک جي عـوام وٽ کـافي انديشا موجود هيا. ان نظام کي هک هٿياربند ٽــولي کان سواءِ کنهن جي به حمايت حاصل نه هئي، پوءِ اهڙو قانون منظـور کـرڻ کـان اڳ خـدا جي خلـق جي راءِ وٺڻ ڇو ضروري نه سمجهي وئي.

ملک جي پارليـامينٽ جي ميمـبرن بنـا کنهن عــوامي مينــڊيٽ جي هک تکــراري قــانون پــاس کري، کروڙين ماڻهن کي شک ۾ مبتلا کري ڇڏيو آهي. عــوام جي اکــثريت جــو پنهنجي چونــڊيل ميمبرن مٿان اعتبار ۽ اعتماد ختم ٿيڻ لازمي ڳالهـه آهي، ڇاکاڻ ته اڄ جيکي ماڻهو عوام جي مرضيءَ بنا ههڙو هک طرفو فيصلو کـري سـگهن ٿـا، سـي

سـپاٽي خـبر نـاهي تـه ڪنهن ٻـئي ڏہـاءَ هيٺ اچي ڪهڙا ڪهڙا خوفناڪ فيصلا ڪري ويهندا. خـدا خـير ڪري، جيڪڏهن سپاٽي ٻيو ڪو بنـدوق بـردار ٽولـو اٿي ڪـڙو ٿـئي ۾ پنهنجي منشـات جي وڪـري ڪي جائز قرار ڏيڻ لاءِ هٿيارن جي ٻولي ڳالهائڻ شــروع ڪري ڏئي ته ڇا پوءِ هيءُ ميمـبر امن جي نـالي تي سندن آڏو به گوڏا کوڙڻ ۾ دير نه ڪندا.

اسان ڪان اهو ڇو ٿو وسري وڃي تـه ملڪ ۾ موجود مسلمان ڪيـترن ئي فـرقن ۾ ورهايـل آهن. ڪو ديوبندي مسلڪ سان واسطو رکي ٿـو تـه ڪـو سـني ۾ وهـابي آهي تـه وري ڪـو بريلـوي ۾ اهـل تشيع سان واسطو رکندڙ آهي. مسـلمان ايـترن تـه فرقن ۾ مسلڪن ۾ ورهايل آهن، جو خدا جي خلـق ڪي ته انهن فرقن ۾ مسلڪن جا نـالا يـاد ڪـرڻ لاءِ به ڪنهن ڪاليج يا يونيورسٽيءُ مـان ڊگـري حاصـل ڪرڻي پوندي. هر فرقو فقط پـاڻ ڪي ئي مسـلمان ۾ ٻئي ڪي ڪافر قرار ڏيندي ذري برابـر ديـر نـه ٿـو ڪري، هو ان معاملي تي هڪ ٻئي جا ڪنـڌ ڪـورڻ لاءِ نـه صـرف تيـار ٿي وڃي ٿـو، پـر هيـل تـائين ان معاملي تي خبر ناهي ته ڪيترا هزارين گهر تباهه ۾ بربــاد ٿي چڪــا آهن. ڪيــترن ئي مــائرن جــون جهوليـــون خـــالي ٿي چڪيـــون آهن. هن ملڪ ۾ شريعت ڪهڙي فرقي يا ٽولي جي لاڳو ڪئي وڃي. اهو خود ڪي ٿو جبل جي چـوٽي سـر ڪـرڻ جهـڙو ڏکيو مسئلو آهي. اڄ جيڪـڏهن صـوفي محمـد جي فرقي جي نام نهـاد شـريعت لاءِ قـانون پـاس ڪيـو ويو آهي ته سپاٽي گلگت ۾ بلتسـتان يـا ڪنهن ٻـئي

علائقي مان اهو آواز اٿي سگهي ٿو ته اسان جي مسلڪ جي شريعت لاڳو ڪئي وڃي. پوءِ خبر ناهي ته اسان جي پارليامينٽ ڪي ڪيترا بل منظور ڪرڻا پوندا.

ملڪ جي ساڃهه وندن پهريان به وقت جي حڪمرانن کي خبردار ڪيو هو ته ٻيلي بندوق جي زور تي ملڪ □ ان جي عوام کي فتح ڪندڙ ٽولن جي اڳيان پنهنجو ڪنڌ نه جهڪائين. اڄ جڏهن حڪومت اهڙو عمل ڪري چڪي آهي ته ان جا نتيجا به نڪرڻ شروع ٿيا آهن. نام نهاد نظام عدل بل اچڻ بعد طالبان حڪومت کي پهريون تحفو اهو ڏنو آهي جو هنن معاهدي موجب هٿيار ڦٽا ڪرڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو آهي. طالبان تحريڪ جي ترجمان ميان مسلم خان وڏي واڪي ميڊيا آڏو اهو اعلان ڪيو آهي ته؛ ”طالبان هٿيار ڦٽا نه ڪندا. هن موجب ته هٿيار مسلمانن جو زيور هوندا آهن، مسلمان (طالبان) هٿيار ڦٽا نه ڪندا آهن، پر هٿيار چنندا آهن.) سندس ان بيان بعد وقت جي حڪمرانن جا اهي اعلان □ دليل پنهنجي موت مري ويا آهن، ته سوات معاهدو امن لاءِ ڪيو ويو آهي. جڏهن طالبان هٿيار ڦٽا نه ڪندا ته امن ڪيئن قائم ٿيندو. اها ڳالهه ملڪ جو هر ساڃهه وند ماڻهو چڱي طرح سمجهي ٿو.

حڪومت جا عملدار سوات معاهدي بابت عوام کي مطمئن ڪرڻ لاءِ اها دليل بازي ڪندي نه ٿا ٿڪجن ته سوات معاهدو فقط سوات تائين محدود هوندو. اهڙو عمل باقي ملڪ جي ڪنهن به

حصي ۾ نه ورجايو ويندو، پر معاهدي جي ٻئي ڏينهن صوفي محمد جو اهو بيان سندن پت وائکي ڪرڻ لاءِ ڪافي آهي. جنهن ۾ هن وڏي واقعي اعلان ڪيو آهي ته هاڻي طالبان جي شريعت ملڪ جي باقي حصن ۾ به لاڳو ڪرڻ لاءِ جدوجهد ڪئي ويندي. ملڪ جا باشعور ماڻهو ته اڳ به اهي انديشا ظاهر ڪندا رهيا هئا ته دهشتگرد ٽولا پنهنجو ڪلاشنڪوفي نظام سڄي ملڪ مٿان مڙهڻ گهرن ٿا. جڏهن سوات هٿياربندن کي محفوظ مورچي طور انعام ۾ ملي چڪو آهي ته هاڻي هو ان مورچي مان ويهي باقي ملڪ کي فتح ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا. هاڻي ان عمل جي اڳڀرائي سوات کان ٻاهر باقي سرحد صوبي ۾ خاص ڪري پنجاب طرف ڪئي وئي آهي. سوات معاهدي بعد ملڪ جي عوام کي امن ته نه مليو آهي پر، اٽلندو سوات کان ٻاهر چارسده، چڪوال ۾ ٻين علائقن ۾ دهشتگرد ڪارروايون ۾ خطرناڪ حد تائين اضافو اچي چڪو آهي. سوات معاهدي کان پوءِ سرحد صوبي ۾ پنجاب ۾ هڪ هفتي اندر خودڪش حملن ۾ جيڪي معصوم ماڻهو ماريا ويا آهن، انهن جي قتل جي ايف آءِ آر انهن ماڻهن تي داخل ٿيڻ گهرجي، جيڪي ان معاهدي جا حامي آهن. بي گناهه ماڻهن جي موت کان انهن ماڻهن کي آجو ڪري نه ٿو سگهجي، جيڪي طالبان جي نام نهاد شريعت جا ڪنهن نه ڪنهن نموني پرجهلا رهيا آهن.

سوات ۾ صـوفي محمـد سـان امن معاهـدي بعـد طالبـان اتي جيڪي قـانون لاڳـو ڪيـا آهن، تن ملڪ جي ماٿهن جـو ڪنـڌ شـرم ڪـان نـوائي ڇـڏيو آهي. اسلام جهڙي آفاقي مـذهب جي نـالي تي پـٿر جي دور جا قـانون نافـذ ڪيـا پيـا وڃن. سـوات جـو معاشرو تـرقي ڪـرڻ بـدران ڪيـئي صـديون پٺـتي هليو ويو آهي. اتان جي خلق اونداهن غارن ۾ غـرق ٿيندي نظر پـئي اچي. عـالمي سـطح تي پاڪسـتان جي ساک خراب ٿي رهي آهي. تازو هڪ 16 سـالن جي نينگريءَ کي جنهن بي رحمـاٿي طـريقي سـان سـوين مـردن جي آڏو پٽ تي اونـڌو سـمهاري، طالبـان طرفـان وارن ۾ ٽنگن مـان پڪـڙي، هٿ پويان ٻڌي 80 ڪوڙا هنيا ويا، ان عمل طالبـان جي نـام نهـاد شـريعت جـا پـول پـڌرا ڪـري ڇـڏيا آهن. سڄي دنيا اندر پاڪستان کي جيڪـا خـواري نصـيب ٿي آهي، ان جو ادراڪ شـايد اهي مـاٿهو ڪـري نـه سـگهن، جن جي اکين تي دور جهـالت جـا ڪوپـا چڙهيل آهن.

طالبان سوات جو قلعو فتح ڪرڻ بعـد هـاٿي سـڄي ملڪ مٿـان پنهنجي حڪمـراني مـڙهڻ جـا خـواب ڏسـي رهيـا آهن. ڪالهـه طالبـان جي اهم اڳواڻ صـوفي محمـد اعلان ڪيـو آهي تـه هـو ملڪ جي اعلى عـدالتن کي تسـليم نـه ٿـو ڪـري. هن سپريم ڪـورٽ آف پاڪسـتان ۾ چئـني صـوبن جي هاءِ ڪورٽن کي غير شرعي قرار ڏنو آهي. هن اهـو بـه اعلان ڪيـو آهي تـه سـوات جي قاضـين جي فيصـلن کي ملڪ جي ڪنهن بـه عـدالت ۾ چئلينج

ڪري نه ٿو سگهجي. صوفي محمد ته ملڪ جي قانون ساز اسيمبليءِ کي به غير شرعي قرار ڏيندي چيو آهي ته جمهوريت ڪفر آهي. پارليامينٽ ۾ ٿيندڙ فيصلا ڪفر جي ذمري ۾ اچن ٿا. انهن اعلانن کان پوءِ هاڻي ان ڳالهه ۾ ڪنهن به شڪ جي گنجائش نه رهي آهي ته طالبان پنهنجو دقيانوسي نظام سڄي ملڪ تي مڙهڻ گهرن ٿا. هو پنهنجن ڪارروائين جو دائرو آهستي آهستي سڄي ملڪ تائين وڌائي سگهن ٿا ۽ سڄي ملڪ جو نظام سندن حوالي ڪرڻ جو مطالبو ڪندا. طالبان ان مطالبي کي مڃائڻ لاءِ پنهنجا بم ۽ بارود لاهور، ملتان، سکر، حيدرآباد ۽ ڪراچيءَ کي ساڙي پسم ڪرڻ لاءِ استعمال ڪرڻ شروع ڪندا.

جيڪي به ماڻهو پاڻ کي اسلام جا حقيقي پيروڪار سمجهن ٿا ۽ اسلام جو امن، رواداريءَ ۽ برداشت وارو پيغام سڄي دنيا کي آڇڻ جا خواهشمند آهن، تن کي نام نهاد طالباني شريعت پسندن جو مقابلو ڪرڻ لاءِ اڳتي اچڻو پوندو. ٻي صورت ۾ هيءُ سورما دنيا آڏو اسلام جو جيڪو چهرو ڏيکاري رهيا آهن، ان سان اسلام جي ڪابه خدمت ٿي نه ٿي سگهي. طالبان جنهن نظام جي تصوير دنيا کي ڏيکاري چڪا آهن، ان جو اسلام سان ڪو پري جو به واسطو ناهي. اهي هڪ گروهه جون ذاتي خواهشون ته ٿي سگهن ٿيون، پر انهن کي ڪنهن به طرح اسلام قرار ڏئي نه ٿو سگهجي.

ملڪ جي مڙني سياستدانن خاص ڪري پارليامينٽ نمائندگي رکندڙ سياسي پارٽين کي هاڻي هوش کان ڪم وٺڻ گهرجي، ملڪ کي دنيا اندر اڪيلو ڪري تباهي بربادي جي رستي تي گهلڻ نه گهرجي. اهڙا فيصلا هڪدم واپس ورتا وڃن، جن سان عالمي سطح تي ملڪ بدناميءَ جي ور چڙهي ويو آهي. ملڪ جا ماڻهو خوف مبتلا آهن، هنن کي پنهنجو مستقبل اونداهو نظر پيو اچي. مڙني روشن خيال ماڻهن کي قدامت پسندن جي واڌ ويجهه آڏو بند ٻڌي پنهنجو مستقبل محفوظ ڪرڻ جي رٿابندي ڪرڻ گهرجي. هن وقت جيڪڏهن ڪنهن به سياسي ڌر يا ٽولي خصيص مفادن تحت ملڪ کي جهالت جي اوڙاهه حوالي ڪندڙ قوتن جو ساٿ ڏنو ته ايندڙ مستقبل کين ڪڏهن به معاف نه ڪندو. هيءَ وقت ڪنهن مصلحت کان ڪم وٺڻ جو نه پر روشن خيال قدامت پسندن وچ ليڪو ڪڍي بيهڻ جدوجهد ڪرڻ جو آهي. هن وقت ملڪ کي جيڪي خطرا وڪوڙي رهيا آهن، جيڪڏهن انهن جو سينا ساهي مقابلو نه ڪيو ويو ته پوءِ اسان جو ايندڙ نسل اسان کي ڪڏهن به معاف نه ڪندو. جيڪي ماڻهو ارتقا جي اصول کي پٺي ڏيندا، مستقبل انهن کي بندوق هٽي ماري ڇڏيندو.

(چپيل، روزاني سنڌ، حيدرآباد، 22 اپريل 2009ع)

پناڻستان بڻجندڙ سنڌ ۾ حاتم طائي کان به گوءِ کڻندڙ حڪمران

برصغير جي ورهاڱي کان پوءِ انسانن جي ٻي وڏي ٻوڏ سنڌ ۾ تيزيءَ سان داخل ٿي رهي آهي، 62 سالن کان پوءِ ٻيهر سنڌ جون سرحدون نه فقط پناهگيرن جي آمد لاءِ دهل ۾ شرنايون وڄائي کوليون پيون وڃن، پر غير سنڌين جي لوڏ کي هتي رهائش سميت کاڌي پيتي جو بندوبست ڪري ڏيڻ لاءِ سرڪاري سطح تي خزاني جا درکوليا ويا آهن. سنڌ جو وڏو وزير مانوارو سيد قائم علي شاهه سرحد صوبي جي قبائلي علائقن مان ايندڙن جي مهمان نوازيءَ لاءِ ايڏو ته بيتاب نظر اچي ٿو، جو ڪيس سندن آڌرڀاءُ ڪرڻ لاءِ ٿيندڙ اجلاسن مان واندڪائي نه ٿي ملي. سنڌي ماڻهن جي ووٽن تي چونڊجي آيل حڪومت سنڌ جي مهمانوازي ۾ سخاوت جو دهل ڪٽي پڙهو ڏئي رهي آهي. اڄ بلڪل ساڳي صورتحال آهي جيڪا اسان جي وڏڙن 1947ع جي ورهاڱي وقت سنڌ جي ان وقت جي حڪمرانن جي ڏٺي هئي. 1947ع جي ورهاڱي بعد سنڌ م جيڪا انساني ٻوڏ داخل ٿي هئي، ان جو ڪيتو 62 سال گذرڻ باوجود به سنڌ ڀوڳي رهي آهي. سنڌ جا شهر سنڌي ماڻهن لاءِ اوپرا بڻجي ويا آهن، گادي واري شهر جي مالڪي جي دعويداري تي اهي ماڻهو ڄنڊاپٽ ۾ مصروف آهن، جن جي هن ديس سان محبت ۾ پنهنجائپ جو ماپو فقط ئي فقط سندن مفاد آهن. هو نه مورڙي جا وارث آهن ۾ نه وري شاهه لطيف جي ٻولي، سچل ۾ ساميءَ جي ثقافت کي پنهنجو ڪرڻ لاءِ تيار آهن. پر جڏهن

هاڻي لکين ماڻهن جي هڪ ٻي وڏي ٻوڏ سنڌ ۾ داخل ٿي رهي آهي ته پوءِ سنڌي ماڻهن جا اهي انديشا پڪ ۾ تبديل ٿيڻ گهرجن ته کين ويجهي مستقبل ۾ پنهنجا اجها اڏڻ لاءِ خيرات طور به ڪو زمين جو ٽڪرو ملي نه سگهندو. ڇاڪاڻ ته سنڌ جي سرحدن کان پار ڪوبه اهڙو سڄڻ نه ٿو سُجهي جيڪو هن مسڪين ديس جي ماڻهن کي وقتي طور تي پناهه ڏيڻ ته ڇا پر فقط کين سڪٽو آٽت ڏيڻ لاءِ به تيار هجي.

سرحد صوبي جي قبائلي علائقن مان ڪٽڪ داخل ٿيڻ کان اڳ ئي سنڌين کي پٺاڻن جي هڪ تنظيم طرفان اهي ڌمڪيون ملنديون رهين آهن ته جيڪڏهن هو ڪراچيءَ ۾ پٺاڻن جي وجود کي برداشت نه ٿا ڪري سگهن ته پاڻ ڪراچي مان نڪري وڃن. ڇاڪاڻ ته ان نسل پرست تنظيم جي چئي مطابق ڪراچي کي سنڌين نه پر پشاور، سوات ۾ وزيرستان جي ماڻهن آباد ڪيو آهي. ڪراچيءَ تي سندن اوتروئي حق آهي، جيترو باقي ٻين ماڻهن جو آهي. سرحدي گانڌي جو لقب ماڻيندڙ خان غفار خان جي فڪر جو وارث سڏائيندڙ اسفنديار ولي تازو ئي ڪراچي ۾ اهڙا اعلان ڪري چڪو آهي ته نه فقط سنڌ تي پٺاڻن جو مالڪي وارو حق آهي پر هن ته سرحد صوبي جي ٻين پٺاڻن کي به سنڌ اچي رهڻ ۾ روزگار ڪرڻ جي دعوت ڏني آهي. انهن اعلانن بعد هاڻي سوات، مالاڪنڊ، بونير ۾ ٻين علائقن مان ايندڙ ماڻهن جي لوڏ کي ڪو اتفاقي واقعو يا حادثو قرار ڏئي نه ٿو سگهجي، پر هيءَ ڪوشش سنڌ کي مڪمل طور تي پٺاڻستان بڻائڻ جي سازش آهي.

سنڌ جا ماڻهو پنهنجي مان واري وڏي وزير سيد قائم علي شاهه ۾ سندس پارٽيءَ کان اهو

پچڻ جو حق رکن ٿا ته ڇا هتان جي ماڻهن کين ان
لاءِ مينڊيٽ ڏنوهو ته هو سنڌ جا در ڌارين لاءِ کولي
ڇڏين. سنڌي ماڻهن جي رت ۾ پگهر مان سرڪاري
خزاني ۾ جمع ٿيل پونجي ٻاهران آيلن جي
آبادڪاريءَ تي خرچ ڪري ڇڏين. سنڌي ماڻهن کي
سخاوت جو جيڪو ڦل مليو آهي، ان جو اڄ تائين
ڀوڳي رهيا آهن، شهر وڃائي ويٺا آهن. سندن وجود
خطري هيٺ اچي ويو آهي. تيزيءَ سان اقليت ۾
تبديل ٿيندا پيا وڃن. سنڌ ۾ اڳ ئي موجود ڌاريا نه
فقط سنڌ جي وسيلن تي قابض ٿي ڌرتي ڌڻين کي
بي دخل ڪري چڪا آهن پر هاڻي ته سنڌين جون
حياتيون به داءَ تي لڳل آهن. تازو ڪراچيءَ ۾ ٿيل
رتوڇاڻ دوران سنڌين تي حملا ڪري کين ڪُنو ويو،
معصوم ٻارڙن کي ٻاهه جي اوڙاهن ۾ اڇلايو ويو.
سندن گهرن تي قبضا ڪيا ويا، دڪان ۾ هوٽلون
ساڙي رک ڪيون ويون. پر افسوس جو سنڌي
ماڻهن جي ووٽ تي چونڊجي آيل حڪومت جي
وڏي وزير سميت ڪنهن وزير کي اها به توفيق نه
ٿي جو هو ڪراچي جي بلاول ڪالوني ۾ وڃي ڌرتي
ڌڻين کي سڪٽو آٿت ڏئي ها، سندن مٿي تي شفقت
جو هٿ رکي ها، کين نقصان جي ازالي جي ڪا
نويد ٻڌائي ها. ڪراچيءَ ۾ تازو سنڌي ماريا ويا،
ڦريا ۾ لٽيا ويا، سندن گهر ۾ ڪاروبار ساڙيا ويا. پر
ان وقت سنڌ حڪومت کي فقط ئي فقط انساني
ناتي به اهو ڪهڪاءُ نه آيو ته سندن واهر ڪري. پر
هاڻي هزارين ميلن کان کهي ايندڙن جي درد ۾
ڳوڙها ڳاڙيندڙ ۾ سندن سهائتا لاءِ خزاني جا
درڪوليندڙ ڪهڙي طرح سنڌ جي حق حڪمراني جا
دعويدار بڻجي سگهن ٿا.
سنڌ تي ڪيئي پيرا قدرتي آفتون آيون،
زلزلي سبب هزارين خاندان تباهه ۾ برباد ٿيا،

سندن روزي روٽي جا وسيلا کسجي ويا.
سامونڊي طوفان سبب ماضيءَ سنڌ جا 2 ضلعا سخت متاثر ٿيا. سوين ماڻهو حياتيون وڃائي ويٺا، هزارين ايڪڙ زمين سمنڊ ڳڙڪائي ويو، فصل لڙهي ويا، ڍور، ڍڳا سمنڊ جي پيٽ هليا ويا. پر پياري پاڪستان جي ڪنهن به صوبي انساني همدردي جي بنياد تي امدادي ڪيمپون نه لڳيون. ڪنهن صوبي جي وڏي وزير اهو به سڪڻو اعلان نه ڪيو ته سنڌ جي مصيبت ماريل ڀائرن لاءِ اسان جي دلين نه پر صوبي جا دروازا کليل آهن. ان وقت نه ڪنهن کي مسلمان ڀائر ياد آيا نه وري پاڪستاني هئڻ جي ناتي سنڌين کي پنهنجو ڀاءُ تسليم ڪيو ويو. پر اسان ته سخي حاتم طائي جا به ڏاڏا آهيون. هتي ڪير ماڪيءَ جون نديون پيون وهن، جو سخاوت جا هوڪا ڏيندا ٿا وتون. سنڌيءَ چوڻي آهي ته ”پاڻ نه پالي، ڪتا ڌاري“! سو سنڌي ماڻهو پنهنجي پيٽ قوت پريشان آهن، ماڻهو روزگار نه ملڻ سبب خودڪشيون پيا ڪن، بک بدحالي سبب مائرون بازارن پڙها ڏئي پنهنجا جگر جا ٽڪرا وڪڻي رهيون آهن. پر سندن دردن جي درمان لاءِ ڪنهن به خزاني جو در نه ٿو کلي، ڪنهن به حڪمران جي دل م کهڪاءُ پيدا نٿو ٿئي. ڪنهن جي اک ڳوڙهو نه ٿو اچي. شايد سنڌ جا ماڻهو هن ملڪ جا باشندا ناهن، هو مسلمان ڀائر نه آهن پاڪستاني ڀائر به نه آهن.

اڄ سوات مان ايندڙ پناهگيرن جي آمد خلاف سنڌ سراپا احتجاج آهي. اڄوڪي ڏهاڙي تي سنڌ ترقي پسند پارٽي طرفان سنڌ جا ماڻهو رستن تي نڪري مظاهرا ڪري پنهنجي غم غصي جو اظهار ڪري رهيا آهن. سپاٽي جيئي سنڌ قومي محاذ طرفان سڄي سنڌ مظاهرا 23 مئي 2009ع

تي هڙتال جو سڏ ڏنو ويو آهي. جڏهن ته جسقم
آريسر گروپ 25 مئي تي هڙتال جو سڏ ڏنو آهي.
اهو سڀ ڪجهه ٻڌائي ٿو ته سنڌ حڪومت جون
پاليسيون سنڌي عوام جي مفادن جي ترجماني نه
ٿيون ڪن. سنڌ جا ماڻهو پ پ جي حڪومت جي
پاليسين سان اختلاف ڪن ٿا. انهن کي سنڌ جي
قومي مفادن خلاف تصور ڪن ٿا. خدا جي خلق ته
اهو به چئي ٿي ته سنڌ جي موجوده حڪمرانن جي
وڏي اڪثريت سواتي پناڻن جي سنڌ آمد خلاف
آهي. سنڌ حڪومت جا ڪيترائي وزير پهريان نجين
ڪچهرين هاٽي ڪلم ڪلا پريس آڏو اهو چئي رهيا
آهن ته سنڌ ڪنهن به ڌارئي جو بار برداشت نه ٿي
ڪري سگهي. پ پ جو عام ڪارڪن به پارٽي جي
حڪمرانن جي موجوده سوچ سان سهمت نه آهي.
جڏهن ته پ پ سنڌ جي اندر به ان راءِ تي اختلاف
موجود آهن. ته پوءِ وڏي وزير سيد قائم علي شاهه
کي بنا ڪنهن رڪ رڪاءَ جي عوام سميت پنهنجي
دل جي ڳالهه وفاق آڏو پڌري ڪرڻ گهرجي ته سنڌ
 ڪنهن به ڌارئي کي داخل ٿيڻ نه ڏنو ويندو.
جيڪڏهن پ پ حڪومت فقط اقتدار خاطر سنڌ
جي قومي مفادن کي نقصان رسائڻ تي سندرو
ٻڌي بيهي رهي ته سپاٽي وري به ڪيس ان ئي
عوام طرف اچڻو آهي، جنهن جي سهاري تي هو اڄ
اقتدار جي ايوانن موجود آهن. وڏ وزارتون
اقتدار اچڻو وڃڻو آهي. پر قومي مفاد ان کان
مٿانهان هجڻ گهرجن. ائين نه ٿئي جو سپاٽي سنڌ
اسيمبلي پ پ جي سنڌي ميمبرن بدران سوات
 بونير ڇاوا اوپرا ماڻهو ويٺل هجن. ان سڄي
صورتحال جي ذميوار به پاڻ پ پ هوندي، جيڪا
اڄ سواتين مالاڪنڊين لا سنڌ جا درڪولي رهي
آهي. ڇو جو ماضي جي تجربن ثابت ڪيو آهي ته

ملڪي محبت ۽ پراون کي پنهنجو ڪرڻ جي شوق ۽ پ پ ڪجهه حاصل ڪرڻ بدران هميشه وڃايو آهي. اڄ سنڌ اسيمبلي ۾ جيڪي اوپرا چهرا آهن ۽ خود سنڌ حڪومت کي هر سطح تي بليڪ ميل ڪري رهيا آهن. اهو به پ پ جي ماضيءَ جي غلطين ۽ غلط فيصلن جو نتيجو آهي.

اڄ جڏهن سنڌ جي وجود کي خطرا وڪوڙي چڪا آهن، ان وقت دوست ۽ دشمن جي پرک ٿيڻ گهرجي. سنڌ جي محبت جون دعوائون ڪندڙ متحده قومي موومينٽ جو موجوده صورتحال تي جيڪو خاموش ڪردار آهي، ان کي به حساب هيٺ آڻڻ گهرجي، جيڪي سنڌي ماڻهو ايم ڪيو ايم سان محبت جون دعوائون ڪندي نه ٿڪبا آهن ۽ سندن موقف کي سنڌ دوست ثابت ڪرڻ لاءِ دليلن جي ڌوڙ اڏائيندا آهن. انهن کان سنڌ پڇي ٿي ته اڄ شاهه لطيف جي ڌرتيءَ سان محبت جي دعويٰ ڪندڙ ڪٿي بيٺل آهن؟ جيڪڏهن سنڌ سندن به امڙ آهي ته ان جو کين ڇو ڪهڪاءَ نٿو اچي. سنڌ جا ماڻهو ڇريا ڪريا ضرور آهن پر سڃاڻن سڀني کي ٿا. هو پنهنجي جدوجهد رستي پنهنجي ديس کي ٻچايل مڙني هڇائن جو بندوبست ڪرڻ جو نه صرف اختيار رکن ٿا پر ان لاءِ سندرا ساهي ميدان ۾ به لهڻ لاءِ تيار آهن. هي 1947ع وارو دور ناهي جو اسان ديڳيون پچائي پنهنجا گهر خالي ڪري ٻين جي حوالي ڪري ڇڏيون ۽ پاڻ وڻن تي رهڻ لاءِ وتئون آڪيرا جوڙيندا. ٻيلي! هاڻي شاهه، سچل ۽ ساميءَ جي ديس سان وڏيڪ ويساهه گهاتيون ڪنهن کي جڳائي نه سگهنديون. سنڌ جا چار ڪروڙ وارث ۽ مالڪ پنهنجي ڌرتيءَ کي ٻچايل مڙني هڇائن جو حڪمت عملي سان مقابلو ڪري پنهنجو وڃايل وقار حاصل ڪندا. چاڪاڻ ته کين به عزت

سان جيئڻ جو ڪائناتي حق حاصل آهي.
(چپيل، روزاني سنڌ، حيدرآباد، روزاني تعمير سنڌ، ڪراچي، روزاني هلچل حيدرآباد، 20 مئي 2009ع)

سنڌ جي سياست □ آيل نئون چال □ سنڌ دوستن جون ذميواريون

سنڌ جي قومي حقن لاءِ هلندڙ سياسي جدوجهد گذريل ڪجهه مهينن اندر هڪ وڏو چال ڏنو آهي. سنڌ جي ڌرتي تي ڌاري والار جي خطري کي محسوس ڪندي سنڌ جي قومپرست پارٽين □

تنظيمن سميت وڏي عرصي بعد عام سنڌي خلق
به ان احتجاج ۾ پاڻ کي شامل ڪري رهي آهي.
گذريل ٻن ٽن مهينن اندر قومي سياست ڪندڙ
پارٽين طرفان عوام کي قومي مسئلن تي احتجاج
جا جيڪي سڏ ڏنا ويا آهن، انهن جي ديس ڌڻين
وڏي پئماني تي موٽ ڏئي اهو ثابت ڪيو آهي ته هو
وطن کي آڏو آيل مسئلن کان پوري طرح نه صرف
باخبر آهن پر انهن جي نزاڪت کي به محسوس
ڪن ٿا. هڙتالن ۾ ڌرڻن سميت احتجاج جي مڙني
طريقن ۾ عوام جي اڪثريت شامل رهي آهي.
سياسي ڪارڪنن ۾ عام ماڻهن وڏي پئماني تي
قربانيون ڏنيون آهن، جن ۾ پنهنجي جان ڏيڻ تائين
شامل آهي. ان عوامي احتجاج قومپرست پارٽين
کي هڪ پليٽ فارم تي ڪٺو ٿيڻ تي مجبور ڪيو
آهي، سنڌ ترقي پسند پارٽي، جيئي سنڌ قومي
محاذ، سنڌ يونائٽيڊ فرنٽ، سيو سنڌ موومينٽ
سميت ٻيا ننڍا وڏا قومپرست گروپ وڏي عرصي
بعد هڪ ٻئي جي ويجهو اچي چڪا آهن. پر هاڻي
اڳتي ڇا ڪرڻ گهرجي؟ وارو سوال عوام ۾ ساڄهه
وندن وٽ اڄ به موجود آهي. هڪ ڌر سنڌ جي
مڪمل آزادي کان هيٺ وقت ۾ حالتن پٽاندڙ وقتي
طور ڪنهن ٻئي جدوجهد جي واٽ وٺڻ لاءِ تيار
ناهي، جڏهن ته ٻي ڌر سنڌ جي حقن لاءِ هر قانوني
۾ آئيني دڳ استعمال ڪرڻ جي حق ۾ آهي.
پارلياماني سياست جي واٽ وٺندڙ ڌر وٽ به پنهنجا
زوردار دليل موجود آهن. سوال اهو ٿو اٿي ته ڇا
اسان وقت بوقت حڪمرانن طرفان پيدا ٿيندڙ
مسئلن کي منهن ڏيڻ لاءِ جدوجهد ڪندا رهنداسين
يا جدوجهد لاءِ پنهنجي ايجنڊا ۾ ميدان منتخب ڪري
لڳاتار جدوجهد ڪنداسين. سنڌ ۾ رڳو ڏاري
آبادڪاري مسئلو نه آهي، جنهن لاءِ جدوجهد ڪري

وجي آرامي ٿجي، پر هتي سنڌ جي حق حاڪميت
جو سوال آهي. هڪ طرف سنڌ جي وسيلن:
ڪوئلي گئس، تيل ۽ ٻي معدنيات تي سنڌين جي
مالڪي وارو سوال ڪر ڪنيو بيٺو آهي ته ٻئي طرف
سنڌو درياهه جي پاڻي تي پنجاب جي ڌاڙي وارو
سوال پنهنجين مڙني خوفناڪين سميت موجود
آهي. سنڌ مان اوڳاڙجندڙ ٽيڪس جي مالڪي ڌرتي
ڌڻين حوالي ٿيڻ وارو حق وٺڻ وارو معاملو به
پنهنجي اهميت سان موجود آهي. سنڌ جي ٻولي
ڪي پنهنجا جائز حق ڏيارڻ وارو مطالبو به اجا
موجود آهي. سنڌ جي شهرن تي ڌارين جو قبضو
ڇڏائڻ ۽ انهن جي سنڌي سڃاڻپ ٻيهر برقرار رکڻ
لاءِ به وڏي جدوجهد ۽ جاکوڙ جي ضرورت آهي.
سنڌ جي وجود جي حوالي سان هڪ طرف فوري
حل طلب مسئلا موجود آهن ته ٻئي طرف سنڌ
جي مڪمل آجپي لاءِ ڊگهي جدوجهد لاءِ به حڪمت
عملي سان اڳتي وڌڻ جي ضرورت آهي.

پ پ حڪومت جون سنڌ دشمنيون

پ پ حڪومت سنڌ جي مسئلن تي ماضي
وانگر نه صرف ڪن لاتار ڪري رهي آهي، پر پاڻ
ڪي سنڌ دشمن قوتن وٽ سرخرو ڪرائڻ لاءِ سنڌ
جي حقن لاءِ ٿيندڙ هر جدوجهد جي رستا روڪ لاءِ
اڳي کان اڳڀري آهي. پ پ جا سنڌ دشمن
حڪمران پير ۽ وڏيرا هر وقت اهو ڍنڍورو پٽي رهيا
آهن ته وٽن سنڌ جا مفاد تين وال ڪرڻ لاءِ سنڌين
جو مينڊيٽ موجود آهي. سنڌ جي حقن لاءِ جدوجهد
ڪندڙ ڌرين ڪي اهو چئي لوڀو پيو وڃي ته ڪين
عوام جي ڪا به حمايت مليل نه آهي. هو صرف
ننڍڙا ٽولا آهن، انهن جي سنڌ مٿان ڪا به حجت نه

ٿي نهي. پ پ جي حڪمران ڏر ان ئي بهاني سان
سنڌ جي سادن سودن ماڻهن جون وايون بتال
ڪري رهي آهي. ڪين منجهائي ڪري حقن واري
جاکوڙ کان پري ڪرڻ جا جتن پئي ڪري. پ پ
جي موجوده حڪومت احتجاجن کي ڪچلڻ لاءِ
ڪوبه موقعو هٿان نه وڃايو آهي. هي ڪو پهريون
ڀيرو نه ٿيو آهي جو پ پ اقتدار خاطر سنڌ جي
قومي مفادن خلاف ٿي بيٺي آهي پر ماضيءَ به
پ پ جو اهو ئي رڪارڊ رهيو آهي. شهيد ذوالفقار
ڀٽو جي حڪومت هجي يا شهيد بينظير ڀٽو جون
حڪومتون رهيون هجن، پ پ هميشه پنجاب جي
اقتداري ڌرين وٽ پاڻ کي سرخرو ڪرڻ پاڻ کي
پنجاب جي مفادن جي نگهبان ظاهر ڪرڻ خاطر
سنڌ جي جائز مفادن کي به تين وال ڪيو آهي.
سنڌ ٻهاري گهرائڻ وارو معاملو هجي، يا سنڌو
درياهه مٿان ڊيم اڏڻ پنجاب لاءِ ڪينال کڏڻ
وارو سنڌ دشمن فيصلو هجي، پ پ هميشه سنڌ
جي عوام کي ناقابل تلافي نقصان ڏنا آهن. ماضي
جي پيٽ پ پ جو هن ڀيري جيڪو ڀيانک سنڌ
دشمن چهرو سامهون آيو آهي ان هتان جي عوام
کي اهو سوچڻ تي ضرور مجبور ڪيو آهي ته هاڻي
گهٽ گهٽ پ پ مان سنڌ جي ڀلائي جي اميد
ڪرڻ ٻيرن کان ٻير گهرڻ مترادف ٿيندو. پ پ
حڪومت جي سنڌ واري وڌيرڪي قيادت کي سنڌ
 قومي سياست جي وڌندڙ اثر رسوخ خاصو
پريشان ڪري ڇڏيو آهي. هنن کي هاڻي اها پڪ
ٿيڻ شروع ٿي آهي ته مستقبل سنڌ جي سياست
جي حوالي سان سندن ڪو ڪردار نه جڙندو. ان
ئي بوکلاهٽ جو نتيجو آهي جو پ پ سنڌ جي
گهرو وزير سنڌ ڏاري آبادڪاري خلاف احتجاجن
کي ڪچلڻ لاءِ سرڪاري فورسز کي نه صرف

چوٽ ڏئي ڇڏي آهي پر ذوالفقار مرزا ميڊيا جي سامهون اچي اهو اعلان ڪندي ڪا به هٻڪ محسوس نه ڪئي ته احتجاج لاءِ جيڪو گهران نڪتو ان جو لاش سندس گهر واپس ويندو. پوءِ سنڌ ڏٺو ته سرڪاري فورسز ڦهريان ڄامشورو ۽ سنڌ يونائيٽيڊ پارٽي جي احتجاج دوران هڪ سنڌي ڪونڌر کي بيدردي سان شهيد ڪيو. بعد ۾ ڪراچي ۾ سنڌ ترقي پسند پارٽي جي ٻن ڪارڪنن کي پرامن مارچ دوران گولين جو ٻک ٺاهيو ويو. معاملو رڳو اتي نه رڪيو پر حڪمران ڌر ان کان به اڳتي وڌي قومي سياست جي قيادت کي نشانو بڻائڻ شروع ڪيو. جنهن لاءِ تازو ڪراچي ۾ جسقم جي احتجاجي ريلي دوران پارٽي جي سربراهه بشير قريشي کي هميشه لاءِ رستي تان هٽائڻ جي ڪوشش ڪئي وئي. جسقم جي ريلي تي خوفناڪ رٿابندي سان گهات هڻي هڪ وڏيڪ سنڌي نوجوان کي شهيد ڪيو ويو. ڪراچي ۾ جسقم جي چيئرمين تي قاتلاڻي حملي بعد اها ڳالهه واضح ٿي چڪي آهي ته سنڌ دشمن ڌرين هاڻي سنڌ جي قومي تحريڪ کي ڪچلڻ لاءِ باقاعدي منصوبابندي هيٺ ڪارروائي ڪرڻ شروع ڪئي آهي.

سنڌ جي سياست تان غدار وڏيري جو قبضو ڇڏائڻ وارو سوال

قومي سياست ڪندڙ ڌرين سنڌ سان پنهنجين مڙني سچاين ۽ وفادارين هوندي مادر وطن جو سياسي ميدان غدار وڏيرا شاهي لاءِ خالي رکيو آهيو. قومي ۽ صوبائي اسيمبلين جا ايوان ته ڇڏيو پر مڪاني حڪومتن واري نظام کي

به سندن در جي لونبدي بڻائي ڇڏيو آهي. عوامي
فورم وڏيرن جي حوالي رهڻ سان قومي سياست
ڪندڙن جو عوام سان سندن فوري حل طلب
مسئلن لاءِ رابطو ڳانداپو ڪٽجي ويو آهي. جنهن
ڪري سنڌ سان ٿيندڙ ناانصافين تي ملڪ جي اعلى
ايوانن ڳالهائڻ لاءِ ڪوبه ساڃهه وند موجود نه
رهيو آهي. تنهن ڪري وڏيرا، پير، مير جاگيردار
پاڻ کي سنڌ جو حقيقي نمائندو قرار ڏيندي سڄي
دنيا آڏو سنڌ جا هي نام نهاد سورما بڻيا ويٺا آهن.
هر موقعي تي سندن لاڦ پئي لڳي ته هو ئي سنڌ
جا وارث ڌڻي آهن، ڪين هن ديس جي قسمت
جو فيصلو ڪرڻ جا پروانا مليل آهن. عوام به ڪا
متبادل قيادت موجود نه هجڻ ڪري مجبورن پيهر
نانگن جي ٻرن پناهه وٺڻ لاءِ مجبور آهي. ان
ڪري ستم ظريفي اها آهي جو هن وقت دنيا آڏو
سنڌ جي وارثي عوام جي نمائندگي اهي وڏيرا
ڪري رهيا آهن، جيڪي سنڌ جي عوام جا ازل کان
ويري رهيا آهن. جڏهن سنڌ جا حقيقي وارث
ڌڻي هر فورم ميدان کان ٻاهر هوندا ته هو دنيا
آڏو اهو ڪيئن ثابت ڪندا ته هو سنڌ جا حقيق
نمائندا آهن. اهو ئي سبب آهي جو سنڌين جون
دشمن ڌريون عالمي فورمن تي سنڌ جي
نمائندگيءَ جون دعويداري بڻجي ويهي رهيون آهن.
هن وقت جڏهن سنڌ جو عوام پنهنجي ڌرتي
وسيلا بچائڻ لاءِ ميدان عمل آهي ته سنڌ جي
قومي سياست ڪندڙ ڌرين کي به سڀني فورمن
ايوانن تان سنڌ جي غدار وڏيراشاهي جو قبضو
ڇڏائڻ لاءِ متحد ٿي جدوجهد ڪرڻ گهرجي. وڏيرن
 ميرن کان سڀ ايوان خالي ڪرائي عوام جي
هڏڏوڪين جي هٿن ڏنا وڃن. جنهن بعد ڪنهن به
سنڌ دشمن نسل پرست کي ڪنهن به عالمي

فورم تي اها دعوى ڪرڻ جي همت نه ٿيندي ته وٽس سنڌ جي عوام جو مينڊيٽ موجود آهي. ڪنهن غدار وڏيري کي اها جرئت نه ٿيندي ته هو سنڌ جا حق تين وال ڪرڻ وقت اها هام هڻي ته کيس سنڌ جي ماڻهن پنهنجي ووٽ ذريعي اهو ڪڏو ڪم ڪرڻ جو پروانو ڏنو آهي. هتي اسان جو اهو قطعي مقصد ڪونهي ته رڳو پارليامينٽ ذريعي ئي سنڌ جي حق حاڪميت حاصل ڪري سگهجي ٿي پر اهو مورچو به ڪنهن سنڌ جي ويري جي هٿن ۾ نه ڇڏڻ گهرجي. ان سان اسان دنيا آڏو اها دعوى ڪري سگهون ٿا ته سنڌ جو مينڊيٽ هتان جي هڏڏوڪي هٿن ۾ آهي ۾ هو ئي سنڌ جي قسمت جا فيصلا ڪرڻ جا اختيار ۾ حق رکن ٿا.

(ڇپيل سنڌ جون مختلف اخبارون 2 آگسٽ 2009ع)

اين ايف سي ايوارڊ ۾ امير سنڌ جا غريب ماڻهو

سنڌ سان ٿيندڙ ارهه زوراين ۾ ناانصافين جو داستان ڪٿڻ جو نالو ئي نه ٿو وٺي. دور بدلجن پيا، حڪمران به مٽجن پيا، پر جيڪڏهن ڪا شيءَ نه ٿي بدلجي ته اها سنڌ جي قسمت آهي. جنهن کي ڇڻ گرهڻ لڳي ويو هجي. پياري پاڪستان کي ٺهندي 62 سال پورا ٿي ويا آهن. چند ڏينهن اڳ جڏهن 14 آگسٽ تي ملڪ جي آزاديءَ جو ڏهاڙو ملهايو پئي ويو، نيڪ ان ڏينهن سنڌ جي ڪيترن ئي شهرن مان

مظاهرن دوران ماڻهن پاران پاڻ کي ساڙي مارڻ
واريون خبرون اخبارن جي دفترن تائين پهتيون.
سنڌ جو ڪو ورلي اهڙو شهر هجي جتي ان ڏينهن
ماڻهن مظاهرا نه ڪيا هجن، بک هڙتالن تي نه ويٺا
هجن. عوام آزادي جو جشن ملهائڻ بدران پاڻ
سان ٿيندڙ ناانصافين طرف ڌيان ڇڪائڻ لاءِ ماتم
پئي ڪيو. ان وقت سنڌ جي صورتحال ڏسندي
ڀٽائي جو اهو بيت ذهن تي تري آيو:
جا عمر تو مل عيد، سا اسان سوءِ ورتي سومرا،
وئي ويچارن وسري خوشي خريد،
سڪڻ ڪيا شهيد مارو ملڪ ملير جا.
آخر سنڌ جي ماڻهن ملڪ جي آزادي واري
ڏهاڙي تي جشن ملهائڻ عيد وانگر خوشيون
ڪرڻ بدران ماتم ڇو پئي ڪيو. ان طرف انهن
حڪمرانن جو ڌيان وڃڻ مشڪل هوندو، جن جا پيپ
سدائين پريل رهيا آهن. جن کي اها خبر نه هوندي
آهي ته گهر هڪ ويلي جي ماني نه هجڻ تي
ٻارڙن جا مرجهايل مک ڪيئن هوندا آهن، بي وس
ماءُ جي اداس ڇهري پيل گهنج ڪيئن وڏيڪ گهرا
ٿي ويندا آهن. بي وس ٻٽيل بابو ڪيئن پنهنجن ٻچن
سان اکين اکيون ملائڻ جهڙو نه رهندو آهي.
ڇاڪاڻ ته هن وٽ ته خالي دلاسا به ڪٽي ويندا
آهن. جنهن ديس جا ماڻهو بي گهر هجن، يا ورهيه
گذرڻ بعد به پنهنجن ککن ڪانن واري جهوپڙي
جي اوگهڙ ڍڪڻ لاءِ ڏنل پراڻو لوڙهو ڪنهن ڪچي
ديوار بدلائڻ جي سگهه نه رکندڙ هجن، سندن
گهر موجود ڪنواريون ناريون ڪيئي خوبصورت
بهارون فقط ان ڪري ماڻي نه سگهنديون هجن جو
سندن والد يا ڀاءُ وٽ ڪين ڏاج ڏيڻ لاءِ ڏوڪڙ نه
هجن. ڊگريون ڪٽي وزيرن وڏيرن جي در در جا
ڌڪا ڪائيندڙ نوجوان جتان ڪٽان مايوسي پلئه پوڻ

بعد پاڻ کي مارڻ يعني خودڪشيءَ کي ئي آخري سهارو سمجهندا هجن. جن وٽن هن ڪرپ پرئي سماج مان ڇوٽڪاري ملڻ جو اڪيلو رستو فقط آپگهات ئي نظر ايندو هجي. اهي آخرڪار ڪيئن ٿا خوشيون ملهائي سگهن.

سنڌ جي ماڻهن کي جهنم جي هن ڪنڊيءَ تي پهچائڻ وارا اجا ڇو ڪنهن احتساب ڪان آجا آهن. انهن ڪان پڇاڻي جي نوبت ڇو نه آئي آهي، جن قوتن پاڪستان جي استحڪام جي نالي تي سنڌ جهڙي سائي ستابي ديس جي ماڻهن کي پنڻ تي مجبور ڪري ڇڏيو آهي. انهن کي ڇو ملڪ جي خدمت جي نالي تي آزاديءَ واري ڏهاڙي تي ايوارڊن سان نوازيو پيو وڃي. ڇا اهي ماڻهو ايوارڊن جا حقدار آهن، جن سنڌ جي وسيلن جو پنهنجن ديس واسين بدران پنجاب کي ڏٽي قرار ڏئي ڇڏيو آهي. قانون جوڙيندڙ ادارن ۾ سنڌ جي نمائندگي ۾ مالڪي ڪرڻ بدران هميشه ملڪي وحدت جي نالي هن ديس جا وسيلا نيلام ڪري آيا آهن. سنڌ جي ماڻهن جون ملازمتون هڪ صوبي جي جهوليءَ ۾ اڇلائي ڇڏيون آهن. 62 سالن ڪان هر سطح تي ٿيندڙ ارهه زورائي کي مفاهمت جي نانءَ تي ڪشاده دليءَ سان مرڪي قبوليو آهي. اجا به سنڌ جو رهيل ڪهيل رت ۾ ست ڏارين جي حوالي ڪرڻ لاءِ مفاهمت جو ناٽڪ بند ٿيڻ جو نالو نه ٿو وٺي. سينيٽ ۾ سنڌ ۾ جون سپ سيٽون غير سنڌين حوالي ڪرڻ کي ملڪ جو عظيم تر مفاد قرار ڏنو پيو وڃي. ناٽي ايوارڊ لاءِ نمائندگي خاطر به ڪو سنڌي ماڻهو ڪين هٿ نه ٿو اچي. اها مفاهمت ۾ عظيم تر ملڪي مفاد فقط ئي فقط اقتدار کي چند ڏهاڙا وڌيڪ برقرار رکڻ جون ڪوششون آهن. جيئن اصل اقتدار ڏٽي يعني

پنجاب جا واڳ ڌڻي ڪين ڪجهه عرصو وڌيڪ قبوليت جو شرف بخشن. پر ڇا شهيد پٽي □ شهيد بينظير ڪي اهي ساڳيون پاليسيون بچائي سگهيون، جو موجوده حڪمران سچي سنڌ کي هڪ صوبي جي مفادن لاءِ قربان ڪرڻ خاطر سندرو ٻڌيو بيٺا آهن.

پ پ جي موجوده حڪومت صوبن □ مرڪز □ ناڻي ورڇ لاءِ تازو نيشنل فنانس ڪميشن ايوارڊ جوڙڻ جو اعلان ڪيو آهي. جنهن جو سربراهه خزاني وارو وفاقي وزير جناب شوڪت ترين هوندو. جڏهن ته غير سرڪاري ميمبرن □ سنڌ مان قيصر بنگالي کي ميمبر مقرر ڪيو ويو آهي. شوڪت ترين سينيٽ □ سنڌ جي سيٽ تي بنا مقابلي چوندجي ان منصب تائين پهتو آهي يا پهچايو ويو آهي. ان بحث □ پوڻ بجاءِ فقط اسان جناب قيصر بنگالي □ شوڪت ترين سميت اين ايف سي ايوارڊ □ سنڌ حڪومت جي نمائندي آڏو سنڌ جو ڪيس رکڻ جي هجت ڪنداسين.

اين ايف سي ايوارڊ جي جوڙجڪ جو اعلان ٿيڻ بعد خزاني واري وفاقي وزير شوڪت ترين پاڻ ماضيءَ □ سنڌ سان ٿيل ناانصافين جو ذڪر ڪيو آهي. هن موجب گذريل ڪيترن ئي ڏهاڪن کان سنڌ کي مالي وسيلن جي ورڇ □ پنهنجو حصو پتي نه مليو آهي. يعني سنڌ سان هر دور □ ناانصافي ٿي آهي. خزاني واري وفاقي وزير ان ڏس □ ڪجهه انگ اکر به ڏنا آهن. جن موجب سنڌ هر سال وفاق کي ٽيڪسن جي مد □ 180 ارب روپيا ڏئي ٿي، جڏهن ته ڪيس موٽ □ فقط 23 ارب روپيا ڏنا وڃن ٿا. اهڙي طرح مرڪز سنڌ مان 157 ارب روپيا ٽيڪس وصول ڪري ٿو. سنڌ سان هيءَ ٽريجڊي گذريل 40، 50 ڏهاڪن کان جاري آهي. پر

ڪيئي دور بدلجڻ باوجود ان جو تدارڪ نه ٿيو آهي.
جنهن ڪري سنڌ جهڙي سڪئي ستابي ديس جا
ماڻهو ڏينهون ڏينهن غريب □ مسڪين ٿي رهيا آهن.
اين ايف سي ايوارڊ جي معاملي تي ملڪي
وفاق □ موجود مظلوم قومن جا هميشه مرڪز □
خاص طور پنجاب سان اختلاف رهندا آيا آهن.
بنگلاديش جي الڳ ٿيڻ کان اڳ ملڪي وفاق کي
هلائڻ لاءِ پنجاب جي حڪمران طبقي وٽ پيمانا
الڳ هيا. ان وقت بنگالين جي عددي اڪثريت سبب
پنجاب کا به ورڇ يا فيصلو آباديءَ جي بنياد تي ٿيڻ
جو سخت مخالف هيو. بنگال سان برابري ڪرڻ
لاءِ ون يونٽ قائم ڪرڻ □ به دير نه ڪئي وئي. پر
جڏهن اوڀر پاڪستان آزاد ٿي ويو ته ان بعد باقي
بچيل پاڪستان □ پنجاب پنهنجي آدمشماريءَ جي
بنياد تي اڪيلو اڪثريتي صوبو بڻجي ويو. جنهن
ڪري هن ملڪ کي هلائڻ □ باقي صوبن سان
وهنوار ڪرڻ لاءِ آباديءَ کي اڪيلو فيڪٽر قرار ڏئي
ڇڏيو. وفاق □ ملازمتن □ حصو به ڪيس نه رکو
آباديءُ جي بنياد تي ڏنو ويو پر هن پنهنجي فوجي □
سول ڪامورا شاهيءَ جي زور تي باقي صوبن جي
ملازمتن تي به زبردستي قبضو ڪري ورتو. مظلوم
قومن سان ٿيندڙ هر ظلم □ ڦرلٽ واري عمل کي
ملڪي وحدت □ استحڪام جو نالو ڏنو ويو. اهو
رينگٽ اڃا به بند ٿيڻ جو نالو ئي نه ٿو وٺي.
ملڪ جي مظلوم قومن سنڌ، سرحد □
بلوچستان جو ڪافي وقت کان اهو مطالبو رهيو
آهي ته ناڻي ورڇ لاءِ اڪيلي آباديءَ کي فيڪٽر قرار
نه ڏنو وڃي. سنڌ ڪيترن ئي ڏهاڪن کان ان ڳالهه
تي زور ڏيندي رهي آهي ته ناڻي جي ورڇ □ صوبن
مان اوڳاڙي ٿيندڙ ٽيڪسز کي به بنياد بڻايو وڃي.
ڇاڪاڻ ته سنڌ مان وفاق باقي صوبن جي پيٽ □

6 پيرا وڏيڪ ٽيڪسز اوڳاڙي ڪري ٿو. پر 6 ڏهاڪا
گذرڻ باوجود ڪو هن ديس جو سڌ ورنائڻ وارو
ناهي. پيو ته ڇڏيو پر سنڌ جو مينڊيٽ رکندڙ
حڪمرانن به سنڌ جي هن حقي مطالبي يا گهر کي
اقتدار کسجڻ يا اصل اقتدار ڏٽين جي ناراضگيءَ
جي خوف کان نظرانداز ڪيو آهي.

اچو ته صوبن جي وچ ۾ ناڻي ورڇ واري
معاملي جو ڇيد ڪريون: مرڪز صوبن مان مختلف
قسمن جو ٽيڪس اوڳاڙي ٿو. جنهن ۾ انڪم
ٽيڪس، جنرل سيلز ٽيڪس، ويلٿ ٽيڪس ۽
ڪسٽم ڊيوٽيز شامل آهن. صوبن مان اوڳاڙجندڙ
ان ٽيڪس مان مرڪز پنهنجو ڪاروهنوار هلائڻ لاءِ
62.5 سيڪڙو پاڻ وٽ رکي ٿو، جڏهن ته باقي
37.5 سيڪڙو رقم ورڇ جوڳي ناڻي جي پول ۾
وجي ٿي. جيڪا رقم صوبن ۾ ورهائي وڃي ٿي.
صوبن ۾ اها رقم آباديءَ جي بنياد تي ورهائي وڃي
ٿي. ان فارمولي هيٺ پنجاب کي 23 سيڪڙو، سنڌ
کي 9 سيڪڙو، سرحد کي 6 سيڪڙو ۽ بلوچستان
کي 2 سيڪڙو، جڏهن ته وفاق کي 59 سيڪڙو
حصو ڏنو وڃي ٿو. هاڻي اچو ته ڏسون ته ورڇ
جوڳي ان ناڻي ۾ صوبا پنهنجو ڪيترو حصو وجهن ٿا
يا مرڪز کي صوبن مان ڪيتري اوڳاڙي ٿئي ٿي.
سنڌ مان مرڪز 65 سيڪڙو ٽيڪس اوڳاڙي ٿو،
جڏهن ته پنجاب مان 25 سيڪڙو، سرحد مان 7
سيڪڙو ۽ بلوچستان مان 3 سيڪڙو ٽيڪس
اوڳاڙيون ٿين ٿيون. اها صورتحال ظاهر ڪري ٿي
ته وفاق کي وڌ کان وڌ اوڳاڙيون سنڌ مان ٿين
ٿيون. سال 1999-2000ع جي انگن اکرن موجب
مرڪز کي سنڌ مان ٽيڪسز جي اوڳاڙي 180 ارب
روپيا ٿي، جڏهن ته پنجاب مان 78 ارب، سرحد
مان 22 ارب ۽ بلوچستان مان 8 ارب روپيا وفاقي

ٽيڪسز جي مد ۾ اوڳاڙيا ويا. انهن اوڳاڙين جي پيٽ ۾ سنڌ کي موٽ ۾ فقط 23 ارب، پنجاب کي 58 ارب، سرحد کي 13 ارب ۽ بلوچستان کي 5 ارب روپيا ورڇ جوڳي ناڻي پول مان ڏنا ويا. هيءُ انگ اکر ٻڌائين ٿا ته ناڻي ورڇ جي اڪيلي آباديءَ جي بنياد تي فارمولي واري ورڇ سان سنڌ پنهنجي جائز حصي کان محروم ٿي وڃي ٿي. وفاق کي 180 ارب ڏيندڙ صوبي کي موٽ ۾ فقط 23 ارب ڏيڻ کان ٻي کهڙي وڏي ناانصافي ٿي سگهي ٿي. هنن مڙني انگن اکرن تي نظر وجهڻ بعد اها حقيقت کلي طور سامهون اچي ٿي ته سڄي ملڪ جو ڪاروهنوار سنڌ جي ڏوڪڙن تي هلي ٿو. وفاق جا سڀ خرچ اڪيلو سنڌ برداشت ڪري ٿي. جڏهن ته ٻين صوبن مان وفاق کي جيڪا ڪمائي ٿئي ٿي سا واپس انهن ئي صوبن کي ڏني وڃي ٿي. ان صورت ۾ ملڪ جي مٿان مالڪي واري دعوى پنجاب جي هجڻ گهرجي يا سنڌ جي؟ اهو هڪ وڏو سوال آهي. جنهن جو سنڌ جا ماڻهو حڪمرانن ۽ خاص ڪري پنجاب کان جواب طلب ڪن ٿا. سنڌ مرڪز جو سڄو ڪار وهنوار هلائڻ باوجود ان جي انتظاميه ۾ حصيدار به نه بڻائي وئي آهي. وفاقي ملازمتن ۾ سنڌ کي پنهنجو حصو نه ٿو ڏنو وڃي. وڏين وڏين ڪارپوريشنز ۽ خاص ڪري مالياتي ادارن، فوج، پي آءِ اي، سفارتي ملازمتن، ريلوي، ٽيڪس اوڳاڙيندڙ ادارن، بينڪنگ سيڪٽر ۽ ملڪ جي ٻين اهم شعبن تي پنجاب جي بيوروڪريسي جو قبضو آهي. ملڪ ٺهڻ کان اڄ تائين مرڪز جي نالي ۾ به سڀ فائدا پنجاب جي جهوليءَ ۾ وڌا ويا آهن.

اين ايف سي ايوارڊ ۾ صوبن مان نڪرندڙ معدني وسيلن تيل ۽ گئس جي مد ۾ مرڪز کي

صوبن مان ٿيندڙ آمدنيءَ کي به شامل نه ٿو ڪيو وڃي. خاص ڪري سنڌ معدني وسيلن سان مالا مال آهي. گئس ۾ تيل جا وڏي ۾ وڏا ذخيرا سنڌ ۾ موجود آهن، انهن جي سڄي آمدني مرڪز ڪنيو وڃي ٿو. ڇا سنڌ جي مينديٽ جي دعوى ڪندڙ اقتدار ڌٽي سنڌ جي قدرتي وسيلن تي پنهنجي مالڪي حاصل ڪرڻ لاءِ ڪو آواز بلند ڪندا؟

هن وقت جڏهن اين ايف سي ايوارڊ لاءِ تياريون زورن تي آهن، ان وقت اسان سنڌ جي حڪمرانن ۾ خاص ڪري اقتدار جي اعلى ايوانن اسلام آباد ۾ ويٺل سنڌين کي گذارش ڪنداسين ته ٻيلي هاٽي اقتدار کي سگهه بخشڻ جي ترڪتالن کي ڇڏي حقيقي معنى ۾ سنڌ جي وارثي ڪئي وڃي. نه فقط اين ايف سي ايوارڊ آمدني جي بنياد تي ورتو وڃي پر سنڌ کي پنهنجن مڙني قدرتي وسيلن تي به مالڪي وارو حق واپس ڏياريو وڃي. هن ڏس ۾ سنڌ جي مڙني سياسي پارٽين، سماجي فورمن ۾ سڄاڻ ڌرين کي به آواز بلند ڪرڻ گهرجي، جيئن ايندڙ پنجن سالن تائين اين ايف سي ايوارڊ جي پراڻي فارمولي تحت سنڌ جي ٻيهر ڦرلٽ ڪرڻ جي جيڪا تياري ڪئي پئي وڃي ان جي آڏو بند ٻڌي سگهجن.

جيڪڏهن حڪمرانن ۾ خاص طور پنجاب جي قيادت مظلوم قومن سان انصاف جو بنياد نه رکيو ۾ پنهنجي پراڻي هوڏ تي قائم رهي، اين ايف سي ايوارڊ جي ڏس ۾ پراڻي فارمولي تي بضد رهي زبردستي ان کي لاڳو ڪرائڻ جي ڪوشش ڪئي ته ان سان اڳ ئي بحرانن جي ور چڙهيل ملڪ جا بنياد ويتر ڪمزور ٿي ويندا. بلوچستان ۾ دکندڙ باهه جو سنڌ جي سرحدن تي به سيڪ محسوس ٿيڻ لڳندو. ڇاڪاڻ ته پيٽ بکايل ماڻهن جو هاٽي

خوبصورت نعرن سان پيٽ پري نه ٿو سگهجي. ساوا، نيرا ۽ پيلا جهنڊا انگ اگهاڙن ماڻهن جو اوڇڻ ٿي نه ٿا سگهن. بک ۽ بدحالي سبب سنڌ جي شهرن ۽ پنهنجي جگر جا ٽڪرا وڪرو ڪرڻ جا هوڪا ڏيندڙ مائرن جي اندر مان هن گهر جي سلامتي لاءِ ڪا دعا نڪري نه ٿي سگهي.

)ڇپيل، روزاني سنڌ حيدرآباد، 20 آگسٽ 2009، روزاني هلچل حيدرآباد، 21 آگسٽ 2009ع(

سنڌ کي بچايل اماڻيون ۽ نئين سال جي ايجنڊا

سنڌ جي گاديءَ واري شهر ڪراچيءَ کي انتهاپسند قوتن نفرت جي باهه ۾ ساڙڻ لاءِ 28 ڊسمبر 2009ع تي وڏي رٿابندي سان حملو ڪيو آهي. يوم عاشوري جي موقعي تي عزادارن جي مرڪزي جلوس ۾ ٿيل حملي ۾ هڪ طرف 50 کان وڌيڪ انساني جانيون ضايع ٿيون آهن ۽ سوين ماتمي زخمي ٿي اسپتالن پيڙا ٿيا آهن ته ٻئي طرف ان حملي بعد اڳواٽ طئه ٿيل رٿابندي هيٺ ڪراچي جي اهم واپاري مرڪزن تي حملو ڪري بولٽن مارڪيٽ سميت ڊزن کن ننڍن وڏن مارڪيٽن ۽ عمارتن کي باهه ڏئي ساڙيو ويو، جنهن ۾ گهٽ ۾ گهٽ پنج هزار کان وڌيڪ دڪان، آفيسون ۽ ٻيا ڪاروباري مرڪز سڙي پسم ٿي ويا آهن. جڏهن ته حملي آورن 100 کان وڌيڪ گاڏين کي به ساڙي تباهه ڪيو آهي. ڪراچيءَ کي تباهه ڪرڻ ۽ سنڌ جي معيشت کي ڪاپاري هاجو رسائڻ جو اهو عمل

ڪجهه ئي ڪلاڪن اندر سرانجام ڏنو ويو. هک طرف شهري بم ڌماڪي ۾ زخمي ٿيل ۾ شهيد ٿيل پنهنجا پيارا ڳولي رهيا هئا ته ٻئي طرف هک منظم گروهه شهر جي مک ڪاروباري مرڪز ۾ ساڙ ٻار جو عمل شرو ع ڪري ڏنو.
ڪراچيءَ ۾ يوم عاشوري واري ڏهاڙي ٿيل هيءَ ڪارروائي ڪا اوچتو عمل ۾نه آئي هئي، نه وري ڪو حادثو هيو. پر اهڙي دهشتگرديءَ جا انديشا ان ڏينهن کان موجود هئا، جنهن ڏهاڙي سنڌ جي ڌرتي تي ڀهريون ڌاريون ماڻهو داخل ٿيو هو. سنڌ واسين جا ڏوهه ته ان ڏينهن کان ڏڪي رهيا هئا، جنهن ڏهاڙي سنڌ حڪومت جنرل ضياءُ الحق جي دور ۾ افغانستان کان آيل افغان پناهگيرن کي ڪراچيءَ سميت سنڌ جي ٻين شهرن ۾ آباد ڪرڻ جا سانباها ڪيا هئا، جڏهن اسان جي معيشت جي مرڪزي شهر ۾افغانين جون بستيون آباد ٿيون هيون ته ڌرتي ڌڻين ان سڄي عمل کي سنڌ جي امن کي اماڙيون بچائڻ جي هيبتناک سازش قرار ڏنو هو. افغانين جي سنڌ ۾ آمد بعد هتان جا ماڻهو ڀهريون پيرو ڪلاشنڪوف ڪلچر کان واقف ٿيا هئا. ڪابل ۾ قنڌار ۾ استعمال ٿيل بارود سرحدون ٽپي ٻئائي جي امن واري ديس کي ڳهائڻ شروع ڪيو هو، اسان سنڌ جا ماڻهو جنرل ضياءُ الحق جي مارشل لا واري دور کان وٺي مسلسل اهي دانهون ڪندا رهياسين ته ٻيلي سنڌ جون سرحدون تاتارين، چنگيز خان ۾ مدد خان جي پوئلڳن لاءِ نه کوليو، درندن ۾ وحشين جا اهي لشڪر ماضيءَ وانگر سنڌ کي ساڙي ڀسم ڪري ڇڏيندا، پر محڪوم ٻٽايل ماڻهن جي دانهن تي ڪنهن به ڌيان نه ڏنو. پوءِ دنيا ڏنو ته سنڌ سميت سڄي ملک جا شهر ۾ وسنديون بارود سان واسجي ويون. اسان پنهنجن

پيارن جي ڪفن دفن مصروف ٿي وياسين.
جڏهن سوات مالاڪنڊ مذهبي جنونيت خلاف فوجي آپريشن شروع ڪيو ويو ته ان وقت به سنڌ جون سرحدون پناهگيرن جي ڪٽڪن لاءِ کولي امن رواداري واري ماحول ڪي سوليءَ تي چاڙهڻ جا سنباها ڪيا ويا. سنڌ جي ماڻهن دانهون ڪيون، مظاهرا ڪيا، بک هڙتالون ڪيون پر اسان جا حڪمران مهمان نوازيءَ جي نالي بدامني جا ڪوليل در بند ڪرڻ لاءِ تيار نه ٿيا. سرحد صوبي جي پهاڙن مان آيل پناهگير نه فقط سنڌ داخل ٿيا پر هنن پاڻ سان گڏ دهشت ڌهڪاءَ جا سپ سامان هڙن ٻڌي آندا. لڪين سواتين مالاڪنڊين سان گڏ اهي دهشتگرد به منهنجي ڌرتيءَ تي پهچي ويا، جيڪي فوجي آپريشن بعد محفوظ هنڌ جي تلاش هئا. حڪمرانن سوات مالاڪنڊ کي ته محفوظ بنائڻ تي شادمانا ملهايا پر انهن ان ڳالهه ڏانهن قطعن ڌيان نه ڏنو ته اهي وحشي درندا سنڌ ديس کهڙا اچي هاجا ڪندا. اسان سوات مالاڪنڊ کي محفوظ بنائڻ تي ارها نه هياسين پر ان امن جي قيمت تي منهنجي ديس کي ساڙڻ جا جيڪي سانباها ڪيا ويا. ان ڏانهن اسان جي حڪمرانن ڪو به ڌيان نه ڏنو. ڪراچي، حيدرآباد سکر جي معصوم ماڻهن کي جيئندان ڏيڻ لاءِ ڪي به اپاءُ نه ورتا ويا.
اسان جي شهر ڪراچيءَ ٻين صوبن کان آيل ماڻهو جنهن نموني طاقتور ٿيڻ لڳا هتان جي ڌرتيءَ تي والار ڪرڻ لڳا، ان سڄي عمل کان اسان جا حڪمران چڱيءَ طرح واقف هيا، ڪراچيءَ گذريل به سالن دوران سوات، مالاڪنڊ وزيرستان سميت اترين علائقن سان واسطو رکندڙ ڪيترائي دهشتگرد سوگها ڪيا ويا، جن وٽان ايترو

بم بارود مليو جيڪو حڪمرانن جون اکيون کولڻ لاءِ ڪافي هو. پر پوءِ به هتان جي عوام جي ان مطالبي کي مان نه ڏنو ويو ته “سنڌ مان ڌارين ماڻهن کي تڙي ڌرتي ڌڻين کي محفوظ بڻايو وڃي”. حڪمران يڪجهتي جي نشي ايڏو ته سرشار هيا جو هنن سنڌ طالبان جي ڪٽڪن داخل ٿيڻ جو ڪوبه نوٽيس نه ورتو. اٽلندو سنڌي ماڻهن جي آواز کي چٿرن ٺوڪن جي ور چاڙهي ڇڏيو.
ڪراچيءَ 28 ڊسمبر تي جيڪا قيامت برپا ڪئي وئي، ان جي پويان موجود هٿ ڪنهن کان به لڪل نه آهن، جڏهن پابندي پيل تحريڪ طالبان ڪراچي ڌماڪي جي ذميواري قبول ڪئي آهي ته هاڻي ته سڀ اڇا ڪارا پڌرا ٿي پيا آهن. سنڌ جا ماڻهو ته ڇڏيو پر سڄي دنيا ڄاڻي ٿي ته طالبان ڪٿان جا آهن، ڪٿي ڄاوا نپنا آهن، طالبان دهشتگردن جا مرڪز نه سنڌ آهن نه وري بلوچستان جي ڌرتي تي انهن لاءِ ڪا گنجائش موجود آهي. دنيا جا سڀ امن پسند ماڻهو ڄاڻن ٿا ته سنڌي بلوچ قومون مذهبي فرقيوار جنونيت کان آجيون آهن، سنڌي قوم جو ڪوبه فرد ڪڏهن به دهشتگرديءَ انتهاپسندي جو حامي نه رهيو آهي. شاهه، سچل ساميءَ جي ڌرتيءَ کي پنهنجي مذهبي رواداري سيڪيولرازم جي سزا ڏني پئي وڃي. صوفين جي ديس کي ان ڪري ساڙي پسم ڪرڻ جا سامان گڏ ڪيا پيا وڃن جو هن ڌرتيءَ وٽ دنيا لاءِ امن، رواداري پائيچاري جو پيغام موجود آهي.
اڄ جڏهن سنڌ سرحد پار کان آيل درندا وحشي منهنجي شهرن کي ساڙي ٻاري پسم ڪرڻ لاءِ ميدان تي آيا آهن ته ان وقت اسان جي حڪمرانن کي اکيون کولڻ گهرجن. سنڌي ماڻهن جي ان پراڻي مسلسل گهر کي مان ڏيڻ گهرجي ته

شاهه لطيف جي ديس ۾ آيل مڙني پرڏيهين کي
نيڪالي ڏئي هتان جي معصوم ماڻهن جي مستقبل
کي محفوظ بڻايو وڃي. ڪراچي سميت سنڌ جي
مڙني وسندين مان سواتين، مالاڪنڊين، وزيرستان
واسين ۽ افغانين کي ڪڍي پنهنجن وطنن ڏانهن
موڪلڻ جا بندوبست ڪيا وڃن.
سنڌ جو هر ٻچو ۽ ٻار، ٻڍو ۽ جوان، ڀيڻ ۽ ماءُ
تڏهن محفوظ رهي سگهي ٿي، جڏهن هتان درندن
جا ٽاڪ ۽ وٿاڻ مڪمل طور تي ختم ڪيا وڃن. ان
لاءِ سنڌ جي هر پارٽي ۽ مڪتب فڪر جي ماڻهو
کي گڏجي حڪومت مٿان اهو زور بار وجهڻ
گهرجي ته اسان جي ڌرتي کي ڪابل، قنڌار،
سوات ۽ مالاڪنڊ بنائيندڙ ٽولن کي بنا دير جي
پنهنجن وسندين ڏانهن موڪليو وڃي. جيڪڏهن اجا
به اسان ملڪي وحدت ۽ يڪجهتيءَ جي نانءَ تي
سنڌ جون سرحدون ٻاهرين ماڻهن لاءِ کليل رکيون
ته پوءِ خبر ناهي ته اسان جي ڪيترن مائرن ۽
پينرن کي پنهنجن پيارن جا لاش وصول ڪرڻا پوندا.
اڃا ڪيترين ونيون پنهنجن ورن جا مڙهه وصول
ڪرڻ لاءِ مرده خانن جا چڪر ڪاٽينديون.
اڄ جڏهن نئين سال 2010ع جي شروعات ٿي
رهي آهي ته گهٽ ۾ گهٽ سنڌ جي مڙني ساڃهه
وندن کي نئين سال جي ايجنڊا ۾ “سنڌ کي ڌارين
کان پاڪ ڪرڻ” وارو نقطو شامل ڪرڻ گهرجي،
هن سال ۾ جيڪڏهن اسان سنڌ کي ڌارين جي
ڪٽڪن کان بچائڻ ۾ ڪامياب وياسين ته هي سال
سنڌ لاءِ سڦلائتو ثابت ٿيندو.

(ڇپيل: روزاني سنڌ حيدرآباد، پهرين جنوري
2010ع)

محبتن جي ڏهاڙي سنڌ کي مليل بارود جو تحفو

پيار ۽ محبت جي ڏهاڙي ”ويلنٽائين“ تي سنڌ کي گلن، پاڪرن ۽ چمين بدران رت جو تحفو ڏنو ويو آهي. سنڌ جي دل دادو کي دهشتگردن نشانو بڻائي هتان جي امن پسندن ۽ مذهبي رواداري جي پوئلڳن کي اهو پيغام ڏنو آهي ته هو هاڻي سوات ۽ وزيرستان وانگر مذهبي جنونيت جي نيزي تي آهن. هاڻي سنڌ جون مائرون، ڀينرون ۽ ڪير ورنيون ونيون به پنهنجن پيارن جي مڙهن تي ائين پار ڪڍي روئنديون، جيئن هن کان اڳ لاهور، پنڊي ۽ پشاور جون ڌرتي ڌياڻيون نير وهائي چڪيون آهن. دادو شهر جو 14 فيبروري 2010ع وارو صبح ته خوشيون کڻي آيو هو. هر روز وانگر شهري ٻهڪندا ۽ ٽهڪندا پنهنجين روز مرهه وارين سرگرمين ۾ مشغول هئا ته صبح جو پهريون پهر ئي سندن لاءِ موت جو نياپو کڻي آيو. وچ شهر ۾ بم ڌماڪي سبب 3 انساني جانيون ضايع ٿي ويون، جڏهن ته 2 درجن کن شهري زخمي ٿي اسپتالن پيڙا ٿيا آهن. دادو کي رت ۾ ٻاهه جي اوڙاهه ۾ ڪنهن اڇليو، ان تي يقينن سنڌ جا ماڻهو حيرت زده ناهن، ڇاڪاڻ ته سنڌ لاءِ دهشتگردي جي خطرن ۽ خوفناڪين ته ان ڏينهن کان جنم ورتو هو، جنهن ڏهاڙي سنڌ ۾ برصغير جي ورهاڱي بعد ڌارين ماڻهن جي پهرين

لوڏ داخل ٿي هئي.
ڏکڻ ايشيا ۽ سنڌ ئي اهڙو وطن رهيو آهي، جتي برصغير جي ورهاڱي کان اڳ مذهبي جنونيت، فرقيواريت ۽ دهشتگرديءَ جو پري پري تائين ڪوبه نالو نشان موجود نه هو. سنڌ جي ماڻهن پنهنجي صدين جي تاريخ ۾ ڪڏهن به ڪنهن پرائي ديس تي قبضو نه ڪيو آهي. زور ۽ زبردستي ڪنهن جو در نه اورانگهيو آهي، ڪنهن ڌارئي ديس جي ڌرتي تي والار نه ڪئي آهي. سنڌ جي پنج هزار سال کان وڌيڪ پراڻي تاريخ ٻڌائي ٿي ته دنيا ۾ سنڌ ئي اهڙي قوم جو وطن رهيو آهي، جنهن قوم پنهنجي يا پرائي ڪي مذهب جي متڀيد تي خون نه ڪيو آهي. هندو، مسلمان، ٻڌ ۽ جين مت جا پوئلڳ هن ئي ديس ۾ امن، پائيپي ۽ رواداري سان رهيا آهن. شيعا، سني، بريلوي يا ديوبندي جي بنياد تي سنڌي ماڻهن ڪڏهن به پنهنجا عبادتگاهه الڳ ڪونه ڪيا آهن. آپگهاتي بم ڌماڪا ڪرڻ، مسجدن ۽ امام بارگاهن، مندرن ۽ ڪليسائن ۾ عبادت دوران جيڪڏهن ڪنهن جنوني پنهنجي مخالف جو ڪنڌ ڪوريو ته اهو سنڌ جي مٽيءَ سان واسطو رکندڙ نه رهيو آهي. سنڌي مسلمان ته هندن سان هولي به گڏ ملهائيندا آهن ته وري هندو پٽ ڌڻي جي ميلي، سچل جي درگاهه ۽ شاهه عنايت جي ننگريءَ ۾ پيار ۽ محبت ونڊڻ ۾ مسلمانن کان ڪڏهن به پوئتي نه رهيا آهن. سنڌي ماڻهن لاءِ سڀ عبادت گاهون ۽ آستان، سڀ مذهب ۽ نظريا ڪڏهن به انسانيت کان مٿانهان نه رهيا آهن، جيڪڏهن ائين چئجي ته ان ڳالهه ۾ ڪوبه وڌاءُ نه ٿيندو ته سنڌ جا ماڻهو مسلمان، هندو، ٻڌ، شيعا ۽ سني کان اڳ انسان هجڻ ۾ پختو يقين رکن ٿا ته ان ڳالهه ۾ ڪوبه وڌاءُ نه ٿيندو.

پوءِ سيڪيولر سنڌ جي دادو شهر کي هيءَ اماڙيون ڪنهن بچايون آهن، يا هن کان اڳ هلندڙ سال جنوريءَ جي آخر ۾ ڪراچيءَ ۾ امام عه جي چاليهي جي موقعي تي ماتمي جلوس ۾ جناح اسپتال کي رت ۾ ڪنهن وهنجاريو هو. اهو سٽ اهڙو ڪونهي جو سلجهي نه سگهي. اسان سنڌ جا ماڻهو لطيف، سچل ۽ ساميءَ جا وارث ڪنهن جا مدا نه رهيا آهيون ته پوءِ آخر اسان جي ديس کي بمن سان پسم ڪرڻ جا سانباها ڪندڙ ڪير آهن؟
سنڌ جي ماڻهن انهن جنونين جا پيرا ڪٽي سندن ٺاڪن ۽ وٺاڻن کان اڳ به حڪمرانن کي آگاهه ڪيو هو ۽ هاڻي به چون ٿا ته ٻيلي سنڌ ۾ پهتل ڏارين جون لوڌون ئي سنڌ کي ساڙي پسم ڪرڻ گهرن ٿيون. انهن آڏو بند ٻڌو.
هاڻي اها ڳالهه ڪنهن کان به لڪل ڪونهي ته ڪراچي ۽ دادو ڌماڪا ڪندڙن جي پيرن جا نشان سوات ۽ وزيرستان ۾ وڃي دنگ ڪن ٿا.
اسان کي بارود جي باهه ۾ ساڙيندڙ اهي ماڻهو آهن جن کي اسان جي حڪمرانن ملڪي پائيچاري جي نانءُ تي اسان مٿان مڙهيو آهي. خود سنڌ حڪومت جي قانون لاڳو ڪندڙ ادارن سنڌ مان جيڪي به دهشتگرد بارود سميت سوگها ڪيا آهن، انهن جو تعلق ملڪ جي اترين علائقن ۽ خاص ڪري سوات، وزيرستان ۽ پنجاب سان ٻڌايو ويو آهي ته پوءِ اها عجيب ڳالهه ڇٻي جو هر ڌماڪي بعد حڪمران وڏي نڪ جي پڪائي سان جاچ جو حڪم ڏيندا آهن. اصل ۾ جاچ ان ڳالهه جي ٿيندي آهي، جيڪا لڪل هجي، جنهن جو ڪو خر ۾ پير نه ملندو هجي. پر هتي ته سڀ ڪجهه پڌري پٽ پيو آهي ته پوءِ سنڌ کي سلامت رکڻ ۽ هتان جي ماڻهن جون حياتيون بچائڻ لاءِ ٺڪڙا اپاءُ ڇو نه ٿا

ورتا وڃن. سنڌ جا ماڻهو بم ڌماڪن ۾ ملوث ماڻهن
خلاف اثرائتي ڪارروائي نه ٿيڻ تي ان راءِ جا آهن
ته سنڌ کي هٿ وٺي پنهنجي سيڪيولر سوچ جي
سزا ڏني پئي وڃي، هن ديس جي ماڻهن کي پنهنجا
حق گهرڻ تي مذهبي جنونيت جا پوت بڇايا پيا
وڃن.
دادو ڌماڪو سنڌ جي ماڻهن لاءِ به سوچڻ ۽ عمل
ڪرڻ جا نوان سامان ڪٺي آيو آهي. هتان جي ديس
ڌڻين کي هاڻي پنهنجي وطن جي سلامتي لاءِ سڀ
لاڳاپا لاهي اڳيان اچڻو پوندو. سنڌ ۾ ان معاملي تي
ڪي به به موقف ناهن ته سنڌ ۾ بدامني، جنونيت
۽ دهشتگردي ۾ ٻاهران آيل ماڻهو ملوث آهن.
اسان هيل تائين ڇڙوڇڙ نموني مختلف پارٽين جي
الڳ الڳ پليٽ فارمن تان اها جدوجهد ڪئي آهي ته
سنڌ کي ڌارين کان پاڪ ڪيو وڃي. پر هاڻي خطرا
اسان جي سر مٿان لامارا ڏئي رهيا آهن. اڄ دادو
کي گهايو ويو آهي، سڀاڻي حيدرآباد، سکر ۽
لاڙڪاڻي سان به ساڳي ويڌن ٿيڻ جو انديشو
موجود آهي. پوءِ ڇو نه هاڻي کان ئي اسان کي
هڪ ٿي جدوجهد لاءِ سندرا ساهڻ گهرجن. سنڌ
جي مائرن، ڀينرن، ڀائرن ۽ پٽن جون حياتيون بچائڻ
لاءِ هاڻي ان کان سواءِ ٻي ڪا واهه نه رهي ته سنڌ
کي ڌارين کان مڪمل پاڪ ڪيو وڃي، ان لاءِ رڳو
حڪومت تي ڀاڙڻ بدران هڪ قوم جي حيثيت ۾
اسان کي به پنهنجون ذميواريون ادا ڪرڻ گهرجن.
پنهنجن وسندين، واهڻن ۾ شهرن ۾ موجود ڌارين
جي نشاندهي ڪري هڪومت مٿان اهو دٻاءُ وڌائڻ
گهرجي ته ڪين سنڌ جي حدن مان نيڪالي ڏئي
پنهنجن ڏاڏاڻن ڏيهن موڪليو وڃي. ڌارين کي سنڌ
۾ مليل سڃاڻپ ڪارڊ، ڊوميسائيل ۽ شهريت جا ٻيا
دستاويز رد ڪري ڪين هتان جي اصل ديس ڌڻين

کان الڳ ڪيو وڃي. سندن سنڌ ۾ ڪاروبار ڪرڻ، ملڪيت خريد ڪرڻ، ملازمت ڪرڻ ۾ ٻين شهري سهوليتن تي پابندي وڌي وڃي. جيئن سنڌ ڌانهن ڌارين جي ايندڙ لوڌ کي روڪي سگهجي. ان سان گڏ اڳ آيل سواتين، بهارين، برمين، افغانين کي به سنڌ مان نيڪالي ڏيڻ لاءِ حڪومت مٿان زبردست دٻاءُ وڌو وڃي. جيڪڏهن اسان هڪ قوم جي حيثيت ۾ اکيون نه کوليون ۾ جدوجهد لاءِ سندرا نه ساهيا ته پوءِ خبر ناهي ته دادو وانگر اڃا ٻيا ڪيترا شهر ۾ وسنديون ان باهه جي لپيٽ ۾ ايندي ۾ اڃا ڪيتريون ونيون پنهنجا ور وڃائينديون ۾ مائرون پنهنجن پيارن جا لاش وصول ڪنديون.

(چِپيل روزاني سنڌ 15 فيبروري 2010ع)

پاڻي تي پساهه ڏيندڙ هيءُ ماڻهو

بدين پرسان هڪ ڳوٺ ۾ تلاءُ جو بينل پاڻي پيئڻ سبب 34 ماڻهو بيهوش ٿيڻ واري خبر سياسي

دنگل جي چٽپٽين خبرن جي ڳولائو اخبارن ۾ ڪا اهم جاءِ والاري نه سگهي آهي. جڏهن ۾ حڪومت ۾ متيرائپ لاءِ هلندڙ جنگ سبب عام ماڻهن جي ڏکن ۾ ڏولائن ڏانهن آخر ڪنهن جو ڌيان ويندو. بدين جي ڳوٺن جا ماڻهو زهريلو پاڻي پيئڻ سبب کهڙي ويڌن جو شڪار آهن، ان جي نه ته حڪومت ۾ نه وري مخالف ڌر جي قيادت کي پرواهه آهي. چاڪاڻ ته انهن لاءِ ماڻهن جي مسئلن کان وڌيڪ اهميت پاڻ لاءِ وڌيڪ فائدا وٺڻ ۾ هڪ ٻئي کي نيچو نوائڻ وارن معاملن کي آهي. سنڌ جي ساموندي ضلعن خاص ڪري ٺٽي ۾ بدين ۾ سنڌو درياهه جو پاڻي نه پهچڻ سبب اتي بيٺل پاڻيءَ جا تلاءَ ۾ کوهه زهريلا بڻجي رهيا آهن. مال متاع ته ڇا پر ماڻهن کي هاڻي ته پيئڻ لاءِ تازو پاڻي به ميسر نه آهي. بيٺل زهريلو پاڻي پيئڻ سبب هزارين ماڻهو پيٽ جي بيمارين ۾ خاص ڪري چمڙي جي بيمارين ۾ وٺجي ويا آهن. جڏهن ته ڪيترائي ٻار، عورتون، جوان ۾ ٻڍا گيسٽرو سبب موت جي منهن ۾ هليا ويا آهن. پاڻي لاءِ پساهه ڏيندڙ ماڻهن جي ڪوبه واهر ڪرڻ لاءِ تيار ناهي، ڪين ڪير به اهو ٻڌائڻ لاءِ تيار ناهي ته ڪين سنڌوءَ جي پاڻيءَ کان ان ڪري محروم ڪيو ويو آهي، جو بدقسمتيءَ سان هو سنڌ جهڙي ننڌٽڪي ديس جا ڄاوا آهن. بدين ۾ ٺٽي ضلعي ۾ سمنڊ جي مهڙ ۾ ايندڙ لکين ايڪڙ زمين سمنڊ ڳڙڪائي چڪو آهي. سوين ڳوٺ ۾ وسنديون سمنڊ جي پيٽ ۾ هليون ويون آهن. هزارين ماڻهو پنهنجا اباڻا پڊ ڇڏي دربدر ٿيڻ تي مجبور ٿيا آهن. پر سندن بحاليءَ لاءِ حڪومتي سطح تي ڪوبه بندوبست نظر نه ٿو اچي. چاڪاڻ جو هو ڪو وزيرستان يا سوات جي خاص مخلوق ته نه آهن، جو سندن لاءِ حڪومتي سطح تي خاص فنڊ قائم ڪيا وڃن، يا

ڪين آفت سٽيل قرار ڏئي سندن ڪنهن ٻئي هنڌ تي آبادڪاريءَ جو انتظام ڪيو وڃي. بدين ۾ ٿئي واسي ته پنهنجي ئي شهر ڪراچيءَ جي بولٽن مارڪيٽ جا به رهواسي نه آهن، جو سندن دانهن ۾ ڪوڪ ايوان صدر جا در ڪڙڪائي سگهي. سندن لاءِ اسلامآباد جا ايوان پريشان ٿين. هيءُ پٽائي ۾ سچل جي ديس جا سادا سودا ماڻهو پاڻ ۾ ئي پٽڪو ۾ ماتم ڪرڻ تي اڪتفا ڪري سگهن ٿا.

بدين ۾ ٿئي سميت سڄي سنڌ ۾ پاڻيءَ جي کوٽ ڪا قدرتي آفت ناهي، جنهن کي رب جي رضا سمجهي صبر ڪجي. پر سنڌ کي سڪائڻ، تباهه ۾ برباد ڪرڻ لاءِ هڪ وڏي خوفناڪ منصوبابنديءَ سان ڪم ڪيو پيو وڃي. پنجاب طرفان سنڌو درياهه تي ڊيم اڏڻ سميت پنهنجي حصي کان وڌيڪ پاڻي زور زبردستي کڻڻ سبب اڄ سنڌ جا ماڻهو پيئڻ جي پاڻيءَ لاءِ به تڙپي رهيا آهن.
پاڪستان ٺهڻ کان پوءِ سنڌو درياهه جي پاڻيءَ تي لڳندڙ ڌاڙن جو ڪو انت ايندو نظر نه ٿو اچي.
پنجاب طرفان پنهنجا ٿي درياهه پارت کي وڪرو ڪرڻ کان پوءِ سنڌوءِ تي قبضي وارو باب بند ٿيندو نظر نه ٿو اچي. سنڌ جا حڪمران پاڻيءَ واري مامري تي پنجاب جي ارهه زورائي آڏو بند ٻڌڻ ۾ ناڪام نظر اچي رهيا آهن. ڇاڪاڻ ته پاڻيءَ تي سڀ معاهدا يا ناهه پنجاب آڏو ڪا به حيثيت نه ٿا رکڻ. ڇاڪاڻ ته هو هن ملڪ جي اڇ يڪاري جو مالڪ آهي. هو آقا آهي ۾ ٻيا سندس غلام آهن، ان ڪري غلام ته معاهدن جا پابند هوندا آهن پر ڏاڍي جي اڳيان سڀ معاهدا ۾ قانون ڪوريئڙي جي ڄار وانگر ڪمزور ثابت ٿيندا آهن.

چشما جهلم لنڪ ڪينال تي پنجاب جي تازي هوڏ اها ڳالهه ثابت ڪري ڇڏي آهي، ته هو آقا

هجڻ ڪري ڪنهن به قانون جو پابند نه آهي. پاڻي
واري 1991ع واري لولي لنگڙي ٺاهه تي به پنجاب
عمل ڪرڻ لاءِ تيار ناهي، جڏهن ته ان ٺاهه تي
سنڌ جي ماڻهن جا سخت اعتراض آهن، سنڌ جا
ماڻهو پنجاب ڪان پاڻيءَ جي 1945 ع واري ٺاهه تي
عمل جا گهرجائو آهن. پر پنجاب 1991ع واري
پاڻي ٺاهه تي به عمل ڪرڻ لاءِ تيار ناهي. ان ٺاهه
۾ چشما جهلم لنڪ ڪينال ٺاهڻ جو ڪٿي به ذڪر
موجود ناهي، ان باوجود چشما لنڪ ڪينال نه فقط
زبردستي جوڙيو ويو پر ان ڪي ٻوڏ جي مند بدران
زبردستي 12 ئي مهينا وهايو پيو وڃي. سنڌ جا
حڪمران پنجاب جي پاڻيءَ واري ڌاڙي تي ڪيتري
وقت ڪان ڪک رڪندا آيا. پر تازو پنجاب ۾ مسلم
ليگ نواز جي حڪومت ديناداستي ان ڳالهه جو
اعتراف ڪيو آهي ته هو چشما لنڪ ذريعي ٻوڏ
واري موسم نه پر ٻارنهن ئي مهينا پاڻي ڪڍندا آهن.
پنجاب جي حڪمران طبقي نه فقط غيرقانوني
جڙيل لنڪ ڪي ٻارنهن ئي مهينا وهائڻ جو اعتراف
ڪيو آهي، پر هاڻي پنهنجي هزارين ايڪڙ زمين آباد
ڪرڻ لاءِ ان تي پاور پلانٽ جوڙڻ جي به رٿابندي
ڪئي پئي وڃي. جنهن تي سنڌ جي عوام ۾
موجوده پ پ حڪومت سخت اعتراض واريا آهن.
پر پاڪستان جي اصل آقائن ڪي سنڌ جي احتجاج
جي ڪابه پرواهه نه آهي.

سنڌ اسيمبلي چشما جهلم لنڪ ۾ ان تي
پاور پلانٽ جوڙڻ خلاف اتفاق راءِ سان ٺهراءُ به
منظور ڪري چڪي آهي. پر ان باوجود پنجاب جو
لنڪ ڪينال ڪي 12 مهينا وهائڻ ۾ ان تي پاور
پلانٽ اڏڻ وارو ضد اها ڳالهه ثابت ڪري ٿو ته سنڌ
جي ماڻهن ۾ ان جي چونڊيل ايوان جي هن ملڪ ۾
ڪابه اهميت نه آهي. جيڪڏهن سنڌ سان هن ملڪ

۾ برابريءَ وارو سلوڪ ٿيندڙ هجي ها ته سنڌ جي احتجاج باوجود ارسا طرفان پنجاب جي مرضيءَ تي چشما لنڪ ڪينال ۾ پاڻي ڇڏڻ وارو فيصلو آڏو نه اچي ها. آخر پنجاب جا حڪمران سنڌ کي ڪهڙو نياپو ڏيڻ گهرن ٿا.

پارت سان پاڻي معاملي تي گڏجاڻيون ڪندڙ حڪمران آخر پنهنجي ئي ملڪ جي ماڻهن سان ساڳي معاملي تي ٻئو معيار ڇو رکيو ويٺا آهن. هڪ طرف پارت طرفان سنڌو درياهه تي ڊيم ٺاهڻ جي ان بنياد تي مخالفت ڪئي پئي وڃي ته ان سان پاڪستان پاڻيءَ کان محروم ٿي ويندو ته ٻئي طرف ساڳيو موقف رکڻ تي سنڌ کي ملڪ دشمنيءَ جا طعنا ۾ مهڻا ڏنا پيا وڃن. مسلم ليگ نواز جو پنجاب ۾ وڏو وزير اسيمبلي ايوان ۾ ويهي سنڌ کي ڌمڪيون ڏئي رهيو آهي. مسلم ليگ جا اهم اڳواڻ سنڌ ۾ پاڻيءَ تي ٿيندڙ احتجاج کي رد ڪري هتان جي قومپرستن کي ملڪ ۾ انتشار پکيڙڻ جو ذميوار قرار ڏئي رهيا آهن. پنجاب هن کان اڳ به بنگالي عوام کي سندن جائز جدوجهد تي قصوار قرار ڏنو هو. جنهن جي نتيجي ۾ اڄ بنگال پاڪستان سان گڏ نه رهيو آهي. ڇا پنجاب جا حڪمران پنهنجن مفادن خاطر هن ملڪ جا بنياد به اکوڙڻ چاهين ٿا. آخر هن صورتحال ۾ سنڌ جي عوام کي ڇا ڪرڻ گهرجي. جڏهن ڪين ڪنهن به ملڪي قانون هيٺ حق ملڻ جو ڪو ڏڳ نظر نه ٿو اچي. سنڌ حڪومت جي بي وسي به ڪنهن کان ڳجهي ناهي. وفاقي ادارن هيل تائين پنجاب جي ڪمداريءَ وارو ڪردار ادا ڪيو آهي. ارسا جو هڪ طرفو فيصلو يا سنڌ اسيمبليءَ جي ٺهرائن کي نظر انداز ڪرڻ ۾ ان تي وفاقي حڪومت جي خاموشي ثابت ڪري ٿي ته سنڌ جي ماڻهن لاءِ

ملڪي قانون هيٺ يا هتان جي ادارن جي وسيلي پنهنجا حق حاصل ڪرڻ وارو خواب ساپيان ٿيڻ جوڳو نه رهيو آهي. سنڌ جي هر ڳهٽي، شهر ۾ واهڻ ۾ پنجاب خلاف پاٽيءَ تي ٿيندڙ احتجاج ڪو نياپو ڏئي رهيو آهي. جنهن جي ترت ورندي نه ملي ته پوءِ تاريخ جيڪو فيصلو ٻڌائيندي اهو ڏاڍو بي رحم هوندو. ڪڏهن ڪڏهن تاريخ پنهنجو ورجاءُ به ڪندي آهي.

(چپيل روزاني سنڌ 18 فيبروري 2010ع)

امان مان آفيس ڪونه وينديس!

(سنڌ جي پڙهيل لکيل عورت جي درد ڪهاڻي)

شاهده اڄ به صبح جو گهر کان ٻه فرلانگ پنڌ ڪري شهر ويندڙ سوزڪيءَ جي اسٽاپ تي پهچي ٿي. اسٽاپ تي بيٺل ماڻهن جون نظرون ڪيس روز وانگر گهورڻ لڳي ٿيون. اسٽاپ تي بيٺل هر مرد پڪو توڙي پوڙهو، نوجوان توڙي الهڙ ڇورو ڪيس پيرن کان مٿي تائين ائين گهوري ٿو، ڄڻ ته هوءَ مال پڙيءَ ۾ وڪري لاءِ آيل ڪو جانور هجي. جنهن

ڪي خريد ڪرڻ کان اڳ واپاري ان جو خر کان
سڱن تائين گهرائي سان جائزو وٺندو آهي. شاهده
جو بس اسٽاپ تي اچي سوزوڪيءَ جو انتظار
ڪرڻ وقت ڪنڌ جهڪائي بيهڻ معمول بڻجي ويو
آهي. جنهن ڪري ڪيس جوانيءَ ۾ ئي ڪنڌ ۾ سور
جي شڪايت ٿيڻ لڳي آهي. روزانو ڪيترو ئي وقت
گاڏين جي اسٽاپن تي مردن جي نظرن کان بچڻ
لاءِ ڪنڌ هيٺ ڪري بيهڻ ۽ زمين ڪي بي مقصد
گهوريندي ڪيس ته چيلهه جي ڪنڊي ۾ به سور جي
شڪايت ٿيڻ لڳي آهي. معاملو فقط اتي ختم
ڪونه ٿو ٿئي، پر سوزوڪيءَ ۾ چڙهڻ کان پوءِ
ڪيس ڪڏهن ڊرائيور جي سيٽ پرسان ويهڻ جي
جاءِ ملي ويندي آهي ته ڪڏهن ڊيوٽيءَ تي پهچڻ
لاءِ سوزوڪيءَ جي اندر مردن سان گڏ ويهڻ تي
مجبور ٿيڻو پوندو آهي. اهي لمحا سندس لاءِ ڪنهن
عذاب کان گهٽ نه هوندا آهن.

هن خوبصورت ۽ جوان ناريءَ سان اهڙا
واقعا ڪيترائي ڀيرا ٿي چڪا آهن، ڪيس سوزوڪيءَ
جي اڳين حصي ۾ ڊرائيور جي پرسان ويهڻ جو
موقعو ملندو آهي ته هوءَ مسلسل ڊرائيور جي
حريص نظرن جو شڪار رهندي آهي. شاهده
پنهنجي ساهيڙين کي اهو قصا ٻڌائيندي شرم ۾
ٻڏي ويندي آهي ته اڪثر ڊرائيور گاڏيءَ جي گيئر
بدلائڻ وقت ڪيئن نه سندس جسم کي ڇهڻ جي
ڪوشش ڪندا آهن، يا گاڏيءَ کي سفر دوران آيل
ڪنهن لوڏي يا جهاڪي وقت پنهنجو جسم سندس
جسم سان ٽڪرائڻ جي شعوري ڪوشش ڪندا
آهن. ٻيو ته ڇڏيو پر گاڏيءَ مان هيٺ لهڻ وقت
دروازو کولڻ جي بهاني به سندس هٿن کي ڇهڻ
ڄڻ عين عبادت لائق سمجهيو ويندو آهي. هوءَ پاڻ
جيڏين کي اهڙا ڪيترائي قصا ٻڌائيندي مردن جي

حريص نگاهن کان بچڻ جون تدبيرون اختيار ڪرڻ جا ڏس ڏيندي آهي. شاهده ٻڌائي ٿي ته ساٽس سوزڪيءَ جي پوئين سيٽ تي مردن سامهون ويهڻ دوران اهڙا ڪافي واقعا رونما ٿي چڪا آهن، سامهون ويٺل مرد پنهنجا گوڏا سندس سٿرن سان ٽڪرائڻ جي ڪوشش ڪندا آهن. يا ته منجهائنس اوسيتائين نظرون نه ڪڍندا آهن، جيسيتائين هوءَ پنهنجي منزل اچڻ تي لهي نه ٿي وڃي. شاهده اهو ٻڌائيندي به اندر □ ڪڙهندي آهي ته بس يا سوزوڪيءَ مان لهڻ وقت به ڪيس پاڻ کي مردن جي انهن حرڪتن کان بچائڻ لاءِ ڪيئن روز جتن ڪرڻا پوندا آهن. پر هوءَ اهو سڀ ان ڪري سهندي آهي جو ڪيس ملازمت ڪري پنهنجن ٻچن جو پيٽ پالڻو هوندو آهي. سندس پگهار ايتري نه آهي جو هوءَ روز ڪنهن رڪشا □ اچي وڃي سگهي. هن کي ته بس اسٽاپ کان آفيس تائين پنڌ پهچڻ لاءِ به رستي □ بيٺل اوباش نوجوانن جي نظرن □ غليظ فقرن جو روز مقابلو ڪرڻو هوندو آهي. جيڪي اسٽاپ کان آفيس جي گيٽ تائين سندس پيڇو ڪرڻ پنهنجو فرض سمجهندا آهن.

ڪلثوم به ڪيترو ئي وقت ساڳي ڪيفيت مان گذرڻ بعد اڄ ملازمت ڇڏي گهر ويهڻ تي مجبور آهي. ڪلثوم جو ڏوهه فقط ايترو هيو جو هن سان ٿيندڙ اها ويڌن سندن گهر وارن کي معلوم ٿي چڪي هئي. اها ئي همت سندس لاءِ بک □ بي روزگاريءَ جو سبب بڻجي وئي. جيڪڏهن هوءَ به ٻين نارين وانگر اهو سور دل □ ئي پي وڃي ها ته اڄ رپئي پئسي لاءِ ڪنهن جي محتاج نه هجي ها. پر اهو ڏينهن اڄ به ڪيس ياد آهي ته بس □ سفر دوران ڪنهن اوباش ڪيس تنگ ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي هئي. جنهن تي هن جي صبر جو پيمانو لبريز

ٿي ويو هو ۾ هن ان کي پري بس ۾ چمات وهائي کڍي هئي. جيڪڏهن ان بس ۾ سندس پاءُ جو هڪ دوست موجود نه هجي ها ته اها ڳالهه سندس گهر تائين نه پهچي سگهي ها. پر جڏهن اهو قصو ڪنهن طرح سندس گهر تائين پهتو ته ڪيس نوڪري ڇڏڻ تي مجبور ڪيو ويو. اڄ هوءَ پنهنجي ان دليريءَ ۾ همت جو اهو صلو ملندي دل جو درد دل اندر لڪائڻ کي ئي حڪمت سمجهڻ لڳي آهي. پر هاڻي گهڻي دير ٿي چڪي آهي.

هڪ پرائيويٽ اداري جي آفيس ۾ ڪم ڪندڙ ان ماسترياڻيءُ جو قصو به ڏاڍو ڏکوئيندڙ آهي، جيڪا اهي سڀ ذلتون برداشت ڪري روز آفيس پهچندي آهي. پر شازيه گهر کان آفيس تائين پهچڻ لاءِ ٽن سوارين بدلائڻ سبب وڏي عذاب ۾ مبتلا رهندي آهي. فورسيٽر کان سوزوڪي ۾ وري پيو فورسيٽر بدلائڻ ڪري روز سندس 40 کان 50 روپيا پاڙي ۾ خرچ ٿي ويندا آهن. جنهن ڪري 4 هزار روپين واري پگهار مان ڪيس فقط اڍائي هزار روپيا بچندا آهن. هن کي روز ٿيندڙ ان خرچ پريشان ڪري ڇڏيو آهي. ڪيس سندس ئي آفيس ۾ ڪم ڪندڙ اهو نوجوان ڏاڍو خوشنصيب نظر ايندو آهي، جيڪو روز موٽر سائيڪل تي چڙهي آفيس ايندو آهي ۾ ڪيس ٻڌائيندو آهي ته سندس اچ وڃ تي روز 15 روپيا خرچ ايندو آهي. جڏهن ته ان نوجوان کي شازيه وانگر آفيس پهچڻ لاءِ صبح جو سوير اٿڻو به نه پوندو آهي.

ڪڏهن ڪڏهن شازيه گهر کان آفيس تائين موٽر سائيڪل تي پهچڻ واري نوجوان سان پنهنجي مسئلن جي پيٽ ڪندي آهي ته ڪيس هن سماج ۾ عورت هجڻ تي ڏاڍي ڪاوڙ اچڻ لڳندي آهي. هوءَ روز آفيس تائين پهچڻ لاءِ پنهنجي وقت جي ان

نوجوان جي وقت سان پيٽ ڪندي آهي ته ڪيس روز اچ وڃ ۾ ضايع ٿيندڙ به ڪلاڪ پنهنجي بي وس هجڻ جو احساس ڏياريندا آهن. ڪيس ان وقت به پنهنجي عورت هجڻ ڪري معاشري جي پابندين تي ڏاڍي بڇان لڳندي آهي، جڏهن هو چاهيندي به موٽر سائيڪل نه هلائي سگهندي آهي. جيئن پنهنجو آفيس اچڻ وقت ايندڙ خرچ اڌواڌ گهٽائي سگهي. يا پنهنجا روز جا به ڪلاڪ ٽائيم بچائي سگهي. انهن مڙني مسئلن ڪي ته هوءَ ڪنهن طرح منهن به ڏئي وڃي پر ڪيس رستي تي روز جنهن ذلت کي منهن ڏيڻو پوي ٿو، ان کان بچڻ لاءِ ڪيس موٽر سائيڪل ئي اهڙو ذريعو نظر ايندو آهي. جنهن سان هوءَ روز بروز گهر کان آفيس تائين اچڻ وقت بسن ۾ سوزڪين ۾ سفر دوران مردن جي بد نظر کان پاڻ کي بچائي سگهي ٿي. پر ڇا هيءُ سماج ڪيس موٽر سائيڪل هلائڻ برداشت ڪندو.

موٽر سائيڪل هلائڻ جي حسرت ته شازيه سميت ڪلثوم ۽ شاهده کي به آهي. هو پنهنجن آفيسن ڏانهن يا مارڪيٽن توڙي پنهنجن عزيزن ڏانهن ڪارن ۾ چڙهي ايندڙ پنهنجين آفيسرياڻين ۽ ٻين وڏ گهراڻين عورتن کي رشڪ جي نگاهه سان ڏسنديون آهن. هنن کي به ڊرائيونگ ڪرڻ جو شوق ٿيندو آهي، ڪين ڪار نه هجڻ تي موٽر سائيڪل به وڏي غنيمت نظر ايندي آهي، پر هو اڃا اهي روايتي پابنديون ٽوڙڻ جي همت ساري نه سگهيون آهن. ڪين حڪومت مان به اهڙي اميد نظر نه ٿي اچي. جيڪا ڪين موٽر سائيڪل خريد ڪرڻ لاءِ آسان شرطن تي قرض يا امداد مهيا ڪري. جيئن هو روز جي تڪليفن کان آجپو ماڻي سگهن.

عورتن کي موٽر سائيڪل هلائڻ جي اجازت

ملڻ بابت سنڌ ۾ پهريون ڀيرو بحث ان وقت شروع ٿيو هو، جڏهن هڪ سماج سڌارڪ اڳواڻ جناب مسعود لوهار ان معاملي تي هڪ اي ميل ذريعي خاموش پاڻيءَ ۾ پهريون پٿر اڇليو هو. مسعود لوهار جي ڪيب نيٽ گروپ تي آيل اي ميل سنڌ جي ڪيترن ئي سڄاڻ حلقن ۾ بحث جو موضوع بڻي هئي. پڙهيل لکيل ماڻهن ۾ اهو احساس پيدا ٿيو هو ته دنيا جي ٻين ملڪن وانگر سنڌ توڙي پاڪستان جي عورتن کي به موٽر سائيڪل هلائڻ جي اجازت ملڻ گهرجي. خاص ڪري نوڪري پيشا عورتن جي تڪليفن کي نظر ۾ رکندي کين موٽر سائيڪل خريد ڪرڻ لاءِ حڪومتي سطح تي اپاءَ ورتا وڃن. منهنجو هڪ سلجهيل دوست جنهن جي پيڻ روز 50 کان 60 روپيا خرچ ڪري اسڪول ۾ ماستريءَ جي نوڪري ڪرڻ ويندي آهي. ان وڏي هچڪچاهٽ کان پوءِ ان ڳالهه کي تسليم ڪيو هو ته سندس ڀيڻ بسن، سوزڪين يا ٻين سوارين جي ڀيٽ ۾ موٽر سائيڪل تي وڌيڪ محفوظ رهندي. هن جي ڀيڻ جو نه صرف اسڪول وڃڻ وقت سوارين جي انتظار ۾ ضايع ٿيندڙ وقت بچي پوندو، پر کيس سواري جي انتظار وقت يا سواري ۾ سفر ڪرڻ وقت جنهن تڪليف کي منهن ڏيڻو پوي ٿو، ان کان نجات ملندي. جڏهن ته هوءَ پنهنجي خرچ جو اڌ کان وڌيڪ حصو بچائي سگهندي.

عورت جي موٽر سائيڪل هلائڻ ۾ آخر ڪهڙي قباحت آهي؟ جيڪي ماڻهو ان عمل جا مخالف آهن، ڇا اهي ان عورت جي انهن تڪليفن جو احساس ڪري سگهندا، جيڪا روز ڊيوٽي تي وڃڻ وقت بس اسٽاپن تي ڪچ وقت بيهڻ دوران اوباش ماڻهن جي نظرن ۾ فقرن جو نشانو بڻجي ٿي، گاڏين ۾ غير مردن جي کيس ڇهڻ وارين

شعوري ڪوشش دوران پاڻ بچائڻ جا جتن ڪندي
روزانو اذيتناڪ لمحن مان گذري ٿي. ڇا سنڌ ۾ ان
بحث کي وڌيڪ وسيع ڪرڻ جي ضرورت نه آهي؟
آخر سنڌ جي عورت جي انهن پراڻين ۾ مدي خارج
روايتن مان جند آجي ڪرائڻ لاءِ ڪنهن کي ته اڳتي
اچڻو پوندو. جيڪڏهن لطيف جي ڌرتيءَ جا وارث
پنهنجن پڙهيل لکيل ۾ ملازمت ڪري گهر جو چرخو
هلائيندڙ زالن، ڀينرن ۾ مائرن جا پرجهلا نه ٿيا ته
سنڌ جهالت جي اونداهن غارن ۾ غرق ٿي ويندي.
ڪيترين ئي شازيائون ۾ شاهدائون گهرن جي
ڪوٺن ۾ قيد ٿي ويهڻ تي مجبور ٿي وينديون. سنڌ
جي وڏي آبادي عمل جي ميدان مان خارج ٿي
ويندي. عورتن جي تعليم حاصل ڪرڻ وارو رجحان
گهٽجڻ لڳندو. خوشحاليءَ جا خواب ساڀيان ٿي نه
سگهندا. ڇا عورتن جي حقن ۾ نمائندگي جي
دعويدار هيءَ حڪومت اهڙو ڪو پيڪيج آڻڻ لاءِ
تيار آهي، جنهن سان عورت جي آجپي، عزت ۾ پاڻ
ڀرائپ وارو خواب پورو ٿي سگهي!

(ڇپيل روزاني سنڌ حيدرآباد، 20 سيپٽمبر 2009ع)

سُکي ڌرتي، ڏکويل ماڻھو

سنڌ ۾ غربت ان سطح تي وڃي پھتي آھي، جو ھتان جا ماڻھو پنھنجو پيٽ پالڻ کان بہ لاچار بڻجي ويا آھن. سنڌ جي شھرن جي بازارن ۾ چوواٽن تي بک ۾ بدحالي سٽيل ماڻھو پنھنجا ٻچا وڪرو ڪرڻ لاءِ ھوڪا ڏيڻ تي مجبور آھن. اوھان ڪي روز اھڙيون خبرون ۽ تصويرون اخبارن ۾ شايع ٿيل ملنديون جن ۾ مسڪين ماڻھو پنھنجا معصوم پٽ ۽ ڌيئرون وڪرو ڪرڻ لاءِ نظر ايندا. ھيءَ اھا ئي سنڌ آھي جنھن جا ماڻھو پاڪستان ٺھڻ کان اڳ ايترا تہ خوشحال ھوندا ھئا جو ھو پنھنجي مال متاع جو کير مکڻ بہ وڪرو ڪرڻ کي عيب سمجھندا ھئا. ڳوٺ ۾ ڪو مھمان مڙو ايندو ھو تہ ان لاءِ ھر گھر مان کير مکڻ موڪلڻ جي روايت موجود ھوندي ھئي. جيڪڏھن ڪنھن وٽ مال متاع نہ ھوندو ھو تہ ڳوٺ جون عورتون ان گھر کي نہ فقط لسي پر لسيءَ واريءَ چونئري ۾ مکڻ جو چاڻون وجھي موڪلي ڏينديون ھيون. پر گذريل 63 سالن ۾ سنڌ کي ايترو تہ غريب ۽ لاچار ڪيو ويو آھي، جو ھتان جا ماڻھو کير مکڻ تہ ڇا پر ھاٺي پاٺي وڪڻڻ تي مجبور آھن. ان کان وڌيڪ غربت جي ٻي ڪھڙي شڪل ھوندي جو ھتان جا ماڻھو

مجبور ۽ بي وس بڻجي پنهنجا ٻچا وڪڻڻ تي مجبور ڪيا ويا آهن.

سنڌ واسين سان مجبوري ۽ بي وسيءَ جي اها حالت ڪا قدرت طرفان پيدا ڪيل نه آهي، پر اهو سڀ هن ملڪ اندر سنڌ سان ناانصافين جو نتيجو آهي. قدرت ته سنڌ کي مڙني وسيلن سان مالامال ڪيو آهي. اهو سڀ ڪجهه سنڌ اندر موجود آهي، جنهن سان هڪ ملڪ سکيو ستابو ٿي سگهي ٿو ۽ ان جي ماڻهن کي بهتر زندگي گذارڻ لاءِ مڙئي سهوليتون ۽ آسائشون نصيب ٿي سگهن ٿيون. پر سنڌ سڀ ڪجهه هوندي لاچار ۽ محروم بڻائي وئي آهي.

سنڌ پاڪستان جو اهو اڪيلو صوبو آهي. جنهن وٽ هر قسم جا وسيلا موجود آهن. مٺو پاڻي، ذرخيز زمين، ٻيلا، تيل، گئس، ڪوئلو، بندرگاهه ۽ ٻي معدني دولت جنهن نموني سنڌ کي نصيب ٿي آهي، اهڙو نصيب پاڪستان ۾ موجود ڪنهن ٻئي صوبي جي حصي ۾ نه آيو آهي. ان جي باوجود سنڌي ماڻهن کي انهن وسيلن مان فائدو حاصل ڪرڻ ۽ پنهنجي زندگي بهتر ڪرڻ کان محروم ڪيو ويو آهي.

سرڪاري انگن اکرن موجب پاڪستان ۾ تيل جي پيداوار ۾ سنڌ جو حصو 56.36 سيڪڙي کان مٿي آهي. اهڙي طرح ملڪي گئس جي پيداوار ۾ سنڌ جو حصو 70.77 آهي. جڏهن ته ملڪ ۾ ڪوئلي جي ذخيرن مان وڏي ۾ وڏا ذخيرا سنڌ ۾ موجود آهن. ڪوئلي جي ملڪي پيداوار ۾ سنڌ جو حصو 60 سيڪڙو کان وڌيڪ آهي. سنڌ ۾ رزرو ڪوئلو 88.7 سيڪڙو، رزرو گئس جو ذخيرو 58 سيڪڙو ۽ رزرو تيل جو ذخيرو 40 سيڪڙو آهي. اهڙي طرح ملڪ جي روينيو پيداوار ۾ سنڌ جو

حصو 70 سيڪڙو آهي. نه فقط معدني وسيلا پر سنڌ پنهنجي بندرگاهن جي اُپت کان محروم ڪئي وئي آهي.

سنڌ سان وک وک تي ناانصافيون ٿيون آهن، ڪهڙو شعبو آهي، جنهن ۾ هتان جي ماڻهن جي نڙيءَ تي نهن نه ڏنو ويو هجي. پر هتي اسان فقط سنڌ جي معدني دولت ۾ وسيلن جي سلسلي ۾ سنڌ سان ٿيل ويڌن جو ذڪر ڪنداسين.

سنڌ ۾ توانائي جو هٽرادو گهوٽالو

وفاقي حڪومت جي مهيا ڪيل انگن اکرن موجب سنڌ ۾ 6 هزار 500 ميگاواٽ بجلي پئدا ٿئي ٿي. جيڪا سنڌ جي ضرورتن کان وڌيڪ آهي. ڇاڪاڻ ته حيسڪو کي پنهنجن مڙني صارفين لاءِ 1300 ميگاوٽ بجلي جي ضرورت آهي. جڏهن ته ڪي اي ايس سي کي ڪراچيءَ جي صارفين کي مهيا ڪرڻ لاءِ 2 هزار ميگاوٽ بجلي جي ضرورت پوي ٿي. سنڌ جي عوام کي توانائي مهيا ڪندڙ ادارن جي مجموعي ضرورت 3300 ميگاوٽ آهي. سنڌ پنهنجي ضرورت پوري ڪرڻ بعد 3200 ميگاواٽ بجلي وڌيڪ پئدا ڪري ٿي. جيڪا ٻين صوبن ۾ خاص ڪري پنجاب کي مهيا ڪئي وڃي ٿي. حڪومت جي مٿي ڏنل انگن اکرن موجب سنڌ بجلي واري شعبي ۾ خودڪفيل آهي پر ان جي باوجود پنجاب جي پيٽ ۾ سنڌ کي گهٽ بجلي مهيا ڪري سنڌ جي معيشت کي ڪاپاري ڌڪ رسايو پيو وڃي. سنڌ جي شهرن ۾ ڏهاڙي 9 کان 10 ڪلاڪ ۽ ڳوٺن ۾ 15 کان 16 ڪلاڪ بجلي جي لوڊشيڊنگ ڪئي پئي وڃي. سنڌ کي پنهنجي بجلي واري پيداوار کي پنهنجي عوام لاءِ استعمال ڪرڻ جي به اجازت نه ٿي ڏني وڃي. اهو سڀ ان ڪري پيو ٿئي ڇاڪاڻ ته بجلي وارو شعبو مرڪز جي ڪنٽرول

هيٺ آهي. جتي ويٺل پنجابي ڪامورا شاهي سنڌ کي پنهنجي ئي پيداوار کي محروم رکي معاشي طور مفلوج ڪري رهي آهي. پاڪستان اندر ٻين صوبن جي ڀيٽ ۾ سنڌ ۾ توانائي جو بحران وڌيڪ آهي. ٺيڪ ته ائين گهربو هو ته سنڌ جي پيداوار مان پهريان سنڌ جون ضرورتون پوريون ڪيون وڃن ها، ان بعد باقي بچيل بجلي ٻين صوبن کي مهيا ڪري ان جو معاوضو سنڌ کي ادا ڪيو وڃي ها، جيئن سنڌ جا ماڻهو معاشي بدحالي مان ڇوٽڪارو حاصل ڪري سگهن ها. پر پاڪستان جي موجوده ڍانچي ۾ جڏهن سڀ اختيار مرڪز جي نالي هڪ صوبي پنجاب وٽ آهن، ان صورتحال ۾ انصاف جي اميد نظر نه ٿي اچي. سنڌ ۾ توانائي جو هترادو بحران سبب صنعتون بند ٿي ويون آهن. جنهن سبب لکين پورهيت بي روزگار ٿي ويا آهن. بجلي تي هلندڙ ننڍا ننڍا ڪاروبار ٺپ ٿي ويا آهن. بجلي جي کوٽ سبب ٽيوب ويل نه هلڻ سبب زرعي معيشت تباهه ٿي وئي آهي. سنڌ حڪومت جي هن معاملي تي لڳاتار ڪن لاتار سنڌ جي عوام منجهه ڪاوڙ کي جنم ڏئي رهي آهي. سنڌ جي چونڊيل نمائندن سميت ٻين سنڌ دوست پارٽين کي هن معاملي تي سگهارو آواز بلند ڪرڻ گهرجي ۽ واپڊا کي ٽوڙي صوبن حوالي ڪرڻ جي گهر ڪرڻ گهرجي. جيئن سنڌ جي عوام کي هن ناانصافيءَ کان نجات ملي سگهي.

<u>تيل جي پيداوار جي مالڪيءَ کان محرومي</u>

پاڪستان ۾ تيل جا سڀ کان وڏا ذخيرا سنڌ ۾ موجود آهن. سال 2007ع جي سرڪاري انگن اکرن موجب پاڪستان ۾ تيل جي مجموعي پيداوار 24.61 ملين بيرل ساليانی آهي. سنڌ مان تيل جي پيداوار 13.87 ملين بيرل آهي، جيڪا ملڪ جي

مجموعي تيل جي پيداوار جو 56.36 سيڪڙو آهي. جڏهن ته پنجاب □ تيل جي پيداوار 7. 85 ملين بيرل يعني ملڪي پيداوار جو فقط 31.91 سيڪڙو آهي. اهڙي طر خيبر پختون خواه صوبي مان 2.8 ملين بيرل يعني 11.61 سيڪڙو تيل ملي ٿو. جڏهن ته بلوچستان مان 0.02 ملين بيرل تيل يعني فقط 0.1 سيڪڙو ملي ٿو. ٽنهي صوبن جي مجموعي پيداوار کان سنڌ □ تيل جي پيداوار 6.36 سيڪڙو وڌيڪ آهي. سنڌ مان نڪرندڙ تيل جي اپت تي سنڌ جي مالڪي تسليم نه ٿي ڪئي وڃي. جنهن ڪري سنڌ جا ماڻهو وسيلن جي باوجود غربت، بک □ بدحاليءَ جو شڪار آهن. هتان جو عوام سالن کان اها گهر ڪري رهيو آهي ته سنڌ جي وسيلن تي هتان جي عوام جي مالڪي تسليم ڪئي وڃي. ان لاءِ اسيمبلين سميت مڙني عوامي فورمن تان آواز بلند ڪيو ويو آهي. پر وفاق □ خاص ڪري پنجاب سنڌ جي وسلين ڪي سنڌي ماڻهن جي حوالي ڪرڻ لاءِ تيار ناهن. تيل □ ٻين معدني

آئل اينڊ گئس ڊولپمينٽ ڪارپوريشن لميٽيڊ (او جي ڊي سي ايل) تي اصل مالڪي □ اختيار ان صوبي جو هجڻ گهرجي جتان وڌيڪ تيل □ گئس ملي ٿي، پر هي ڪارپوريشن مرڪز جي ضابطي هيٺ هجڻ ڪري سنڌي ماڻهن لاءِ ممنوع بڻيل آهي. او جي ڊي سي ايل جا دروازا سنڌ جي ماڻهن لاءِ بند ڪيا ويا آهن. ڪارپوريشن □ 99 سيڪڙو وڏا ڪامورا پنجاب □ خيبر پختون خواهه سان تعلق رکن ٿا. هيٺين ملازمتن □ به سنڌي ماڻهو اٽي □ لوڻ برابر آهن. ٻيو ته ٺهيو پر سنڌ □ تيل جي کوهن تي مقرر ٿيندڙ هيٺيون اسٽاف به پنجاب مان گهرائي مقرر ڪيو وڃي ٿو. مقامي ماڻهو پنهنجن

گهرن پرسان پئدا ٿيندڙ ملازمتن جي موقعن کان محروم ڪيا ويا آهن. ملڪ کي 56.36 سيڪڙو تيل مهيا ڪندڙ صوبي ۾ تيل صاف ڪرڻ جا ڪارخانا به نه ٿا لڳايا وڃن، متان ان ذريعي سنڌ جا ماڻهو پنهنجي وسلين تي انڌي منڊي مالڪي ماڻي سگهن. سنڌ جي جن علائقن ۾ ضلعن مان لکين بيرل تيل حاصل ٿئي ٿو، اتي جو عوام غربت جي لڪير کان به هيٺ واري زندگي گذاري رهيو آهي. تيل جي پيداوار ڏيندڙ ضلعن ۾ عوام تعليم، صحت، صاف پاڻيءَ ۾ روزگار جي سهوليتن کان محروم آهي. جڏهن سنڌ جي وسيلن تي ٻين صوبن ۾ ترقي ۾ تعمير جو عمل جاري آهي. ان سلسلي ۾ مڙني بين الاقوامي قانونن ۾ قاعدن جي لتاڙ ڪئي پئي وڃي.

<u>گئس جي پيداوار تي ڌارين جو قبضو</u>

سنڌ ملڪ جي مجموعي گئس پيداوار جو 70.77 سيڪڙو پئدا ڪري ٿي. سنڌ مان 10 لک ڪيوبڪ فوٽ گئس ملي ٿي. جيڪا ڪل ملڪي پيداوار جو 70.77 سيڪڙو ٿئي ٿي. جڏهن ته پنجاب مان 68 هزار 608 ڪيوبڪ فوٽ (4.58 سيڪڙو)، سرحد مان 26 هزار 370 ڪيوبڪ فوٽ (1.86 سيڪڙو) ۾ بلوچستان مان 3 لک 18 هزار ڪيوبڪ فوٽ (22.50 سيڪڙو) گئس ملي ٿي. سرڪاري انگن اکرن موجب سڄي ملڪ مان ملندڙ گئس ۾ سنڌ جو حصو تقريبن 80 سيڪڙو بيهي ٿو. جڏهن ته سنڌ ۾ رزرو گئس جا ذخيرا باقي صوبن جي ڀيٽ ۾ 58 سيڪڙو آهن. سنڌ مان 77 سيڪڙو گئس ملي ٿي، سنڌ کي رڳو 33 سيڪڙو گئس فراهم ڪئي وڃي ٿي. باقي سنڌ جي 38 سيڪڙو گئس ٻيا صوبا ۾ خاص ڪري پنجاب استعمال ڪن ٿا.

كوئلي جي صورت كاري سون تي مالكي كان محرومي

سچي ملڪ وڏ كان وڏ كوئلي جا ذخيرا سنڌ موجود آهن. سرڪاري انگن اكرن موجب هن وقت ملڪ استعمال هيٺ كوئلي جي ذخيرن جي كل ملكي پيداوار 4.87 ملين ٽن آهي. جنهن سنڌ كوئلي جي پيداوار 2.01 ملين ٽن آهي. كوئلي جي ملكي پيداوار سنڌ جو حصو 41 سيكڙو آهي. جڏهن ته سنڌ كوئلي جا رزرو ذخيرا سچي ملڪ جي پيٽ 88.7 سيكڙو آهن. سنڌ جي ٿر واري علائقي كوئلي جا وڏي وڏا ذخيرا مليا آهن. جنهن مان پيدا ٿيندڙ بجلي ملڪ جون كيئي سو سالن تائين ضرورتون پوريون كري سگهي ٿي. كوئلي جي ذخيرن تي به سنڌ جي مالكي تسليم نه ٿي كئي وڃي. جيكڏهن سنڌ جي كوئلي جي پيداوار سنڌ تي خرچ كئي وڃي ته سنڌ ايتري خوشحالي اچي سگهي ٿي، جيتري هن وقت عرب ملكن تيل جي پيداوار سبب آهي. پر افسوس جو سنڌ كي پنهنجي پيداواري وسيلن كان محروم كيو آهي. وفاق جي نالي تي سنڌ جي وسيلا ٻين صوبن خاص كري پنجاب تي خرچ كيا پيا وڃن.

مٿي ڏنل انگ اكر ظاهر كن ٿا ته پاكستان جي سموري معيشت جو دارومدار سنڌ جي وسيلن تي آهي. پاكستان سنڌ كي نه پر سنڌ سموري پاكستان كي پالي رهي آهي. پنجاب، خيبر پختون خواهه بلوچستان پاكستان كي كجهه ڏئي نه پر وٺي رهيا آهن. سنڌ ئي اكيلو صوبو آهي جيكو پاكستان كان كجهه به نه پيو وٺي پر پنهنجي ٻچن جو پيٽ كاٽي ٻين صوبن كي پالي رهيو آهي. سنڌ كنهن به صوبي جو كوبه پيداواري وسيلو

استعمال نه ٿي ڪري پر ٻيا صوبا سنڌ جي وسيلن
تي پلجي رهيا آهن. ان هوندي به سنڌ سان روز
بروز وڌندڙ ناانصافين ارهه زوراين سان هتان
جي عوام منجهه اهو احساس تيزيءَ سان وڌي
رهيو آهي ته هنن کي اڪيلو ڪنڊائتو ڪري فنا
ڪرڻ جون شعوري ڪوششون ڪيون پيون وڃن.
ان صورتحال هو هاڻ پاڻ کي زنده رکڻ جون
تدبيرن اختيار ڪرڻ رڌل آهن. هو ان سڄي
صورتحال کي منهن ڏيڻ جا گس واٽون تلاش
ڪري رهيا آهن. هي روز سنڌ جي شهرن جي
چوواٽن رستن روڊن تي مچريل ماڻهن جا پرامن
مظاهرا ڪنهن تبديليءَ جو ڏس ڏئي رهيا آهن،
جنهن کي هن ملڪ جا حڪمران ڏسڻ سمجهڻ
کان قاصر آهن. ڇاڪاڻ ته هنن ڪڏهن به تاريخ
جي ٿڦڙ مان سبق نه سکيو آهي. هنن ته بنگلاديش
جي قيام وارن سببن کي به وساري ڇڏيو آهي. هو
فقط اڄ کي ڏسي رهيا آهن، سڀاڻي جي هنن کي
ڪابه پرواهه نه آهي. ڇاڪاڻ ته هنن دنيا جي
انقلابن مان سبق نه سکيو آهي. هو غلطين مان
سکڻ واري ڏينهن جاوا ئي نه آهن.

سنڌ جي وطني حيثيت کان مڪمل انڪار،
ان جي ٻولي ثقافت کي ملياميٽ ڪرڻ، ان جي
ڌرتيءَ تي والار، وسيلن تي قبضو جيئڻ جا سڀ
ڏگ پنهنجي قبضي رکي؛ ڪين چيو پيو وڃي ته هو
ملڪي وحدت استحڪام جي نالي تي محرومين
تي ماتم ڪرڻ بدران جشن ملهائين. پر بکيو پيٽ
امن جي ضمانت نه ٿئو بڻجي سگهي. سڄي دنيا ان
ڳالهه جي شاهد آهي ته بکين پيٽن بغاوتن انقلابن
کي جنم ڏنو آهي.

(لکيل ڇپيل: جولاءِ 2010ع، سنڌ جون مختلف
اخبارون)

سنڌوءَ جي سير مان نئين سنڌ جو جنم

گنجي ٽڪر جي ڪيمپ ۾ ياڳيري ڊاڪٽرياڻيءَ يا ڪنهن دائيءَ جي غير موجودگيءَ ۾ هڪ ننڍڙي جيو کي جنم ڏئي ٿي. پيڙائن ۾ ورتل ماءُ پنهنجي ننڍڙيءَ جو نالو 2 هفتا اڳ ڪيس پنهنجي گهر مان بي گهر ڪندڙ سنڌونديءَ جي نالي پويان درياهه خاتون رکي ٿي. ڇاڪاڻ ته هن وقت سندس سوچن جو محور ۽ مرڪز سنڌوندي ئي ٿي آهي. جنهن ڪيس غوثپور جي گهر مان ڪڍي حيدرآباد جي گنجي ٽڪر تي اچي رهڻ تي مجبور ڪيو آهي. پوءِ به هن کي پنهنجي درياءَ سان عشق آهي، ان ڪري ئي هوءَ پنهنجي پهريني ڌيءُ جو نالو به ساڻس منسوب ڪري ٿي. ياڳيريءَ جو اهو فلسفو اهي نام نهاد ”قومي“ دانشور ۽ مفڪر ڪڏهن به سمجهي نه سگهندا، جن هن ڌرتيءَ جي ڪک مان جنم نه ورتو آهي يا وري سنڌوءَ جو پاڻي سندن ٿڃ

۽ شامل ناهي. پاڳيريءَ وانگر سنڌو درياهه سان عشق اهي ماڻهو ڪري نه ٿا سگهن، جن جو تن سنڌوءَ جي مٽيءَ مان ڳوهيل ناهي. هو ڌرتيءَ جا پٽ ناهن، ان ڪري ئي سندن وٽ ديس سان محبت جو ماپو مائي پاڳيريءَ وارو موجود ناهي. انهن ئي ماڻهن لاءِ سنڌ جي قومي شاعر شيخ اياز چيو آهي:

جي تو اجان نه ڄاتو. آ ڪير ديس واسي،
تنهنجو جنم اجايو تنهنجي مٽي اٽاسي!!

نام نهاد قومي دانشور ۽ مفڪر ته سنڌوءَ جي نانءَ ۽ نشان مٽجي وڃڻ جو يقين ڪري ويٺا هئا، هنن ڪي ته پڪ ٿي وئي هئي ته هاڻي سنڌو وهڻو ناهي. سنڌو جي نالي تي هي ديس سنڌ باقي ڪجهه ڏهاڪن جو مهمان آهي. ڇاڪاڻ ته جڏهن ان ديس جو بنياد سنڌو ئي نه رهندو ته پوءِ سنڌ ڪيئن جيئري رهي سگهندي. پر درياهه ۽ انهن جي ڪک مان جنم وٺندڙ ڌرتيون ڪنهن جي خواهشن جون غلام نه هونديون آهن. درياهه ديسن جي وجود جي ضمانت هوندا آهن. اتان جي ماڻهن جي سڃاڻپ هوندا آهن، سنڌ ديس ته وجود ئي درياهه سنڌ جي پيٽ مان ورتو آهي. سنڌو درياهه هن ڌرتيءَ جو خالق آهي. اهو ڪيئن ٿو پنهنجي تخليق کي ميسارجڻ ڏئي. اسلام آباد ۽ لاهور ۽ وينل آقائن ته منهنجي ديس کي سڪائي ساڙي پسم ڪرڻ جا سڀ بندوبست مڪمل ڪري ڇڏيا هئا. زبردستي ڪينال، ڊيم ۽ بيا پاڻي بند ڪرڻ جا سڀ حربا استعمال ڪيا ويا. سنڌ واسين جي هڪ به نه

ٻڌي وئي. سنڌوءَ ۾ پاڻي بند ڪري سمنڊ ڪي سنڌ جي سرزمين ڳڙڪائڻ جا پروانا عطا ڪيا ويا. پر هو فطرت جي اصولن ڪان اڻ واقف هيا. هنن درياه جي مستي ۾ موج نه ڏٺي هئي. ان ڪري ئي هنن سنڌو درياهه کي زنجيرن ۾ قيد ڪرڻ جون بيسود ڪوششون ڪيون. سنڌ کي سڪائي برپٽ ۾ بيابان ۾ تبديل ڪرڻ جو مانڊاڻ مچايو. پر سنڌ جي ماڻهن کي ڪنهن شاعر وانگر اهو يقين هو ته:

ڪيسين سوڪهڙو رهندو، سنڌو نيٺ ته وهڻو آ
جو سور مليو، سو سهڻو آ، سنڌو نيٺ ته وهڻو آ.

سال 2010ع جي آگسٽ مهيني ۾ سنڌو سڀ بند ۾ لوڙها لتاڙيندو پنهنجي تخليق کي بچائڻ لاءِ گڊو بئراج وٽان سنڌ ۾ داخل ٿئي ٿو. سنڌوءَ جون لهرون 50 سالن ڪان سڪي ٿوڪ ٿي ويل ڌرتي کي محبوب جي ڳلن وانگر چمن ٿيون. رڻ گجي ٿو، راڙو ٿئي ٿو. سڀ ڪجهه اٿلي پٿلي وڃي ٿو. ڇاڪاڻ ته مهراڻ جون موجون پنهنجو فطري دڳ تلاش ڪن ٿيون، وڏيرڪن مصنوعي بندن کي ملياميٽ ڪري ڇڏين ٿيون. هڪ مهيني جي اندر درياهه لڳ ڀڳ سڄي سنڌ اٿلائي رکي ٿو. اتر ڪان لاڙ تائين، ڪشمور ڪان ڪاڇي تائين درياهه سنڌ جي سڪل زمين کي ٻيهر سرسبز ۾ آباد ڪرڻ جو وچن نڀاهي ٿو.

درياهه سنڌ کي تباهه ڪرڻ نه پر سرسبز ۾ آباد ڪرڻ لاءِ ڏوکي اچي ٿو پر اسان جي حڪمرانن جي نااهلي سبب سنڌ ۾ تباهي ۾ بربادي اچي وڃي ٿي. هزارين ڳوٺ ۾ شهر صفحه هستيءَ

تـان متجي وڃن ٿـا. لکين ديس واسـي بي گهـر ٿي وڃن ٿـا. معصـوم ٻـار، ٻـڍا، عورتــون درياهــه جي سيرن ۾ لڙهندي نظـر اچن ٿيـون. انهن مـاڻهن کي درياهه نقصان ڏيڻ ته ڪونه آيو هو، پر هو بي گناهه ۽ معصوم ماڻهو حڪمرانن جي ڪوتاهين، ڪرپشـن ۽ ڪنورپـٽي سـبب هڪ قيـامت کي منهن ڏين ٿـا. پاڳيري وچ سيرن مان لڙهندي، ڪو ترهــو هٿ اچڻ تي ريـل گـاڏين ۾ ڏڪـا ٿاٻـا کـائي، گنجي ٽڪـر جي ڪيمپ تي پهچي ٿي. پــاڳيريءَ کي خـــبر آهي تـــه کيس سنڌو درياهه نه لوڙهيو آهي، پر انهن وڏيـرن، وزيـرن ۽ ڪـامورن غوطـا ڪارايـا آهن، جن گـذريل پنجاهه سالن کان سنڌو جـا بنـد مضـبوط ڪـرڻ لاءِ آيل ڪروڙين رپيا پنهنجن پيٽن ۾ پريا آهن. سـنڌ جي عوام جي پگهر جي پئسـي کي سـندن حفـاظت لاءِ خـرچ ڪـرڻ بـدران، مـال غـنيمت سـمجهي لـٽيو ۽ ڦريـو آهي. پـاڳيريءَ جي ڳـوٺ ۾ ٻـڏي مـري ويـل عورتن، معصوم ٻارڙن ۽ جوانن جا ته اجـا لاش بـه نه مليا آهن. سندس پـاءُ جي ڪنـوار بـه هن ٻـوڏ ۾ لڙهي وئي آهي. جنهن اجان 5 هفتـا پهريـان لانئـون لڌيون هيون. ان نئين نويلي ڪنوار جو نالو تـه هـوءَ ڪنهن کي ڪانه ٿي ٻڌائي. پر پر ۾ ويٺل سندس پاءُ بـه پنهنجي وني ٻـڏي وڃڻ تي درياهـه تي ڪاوڙيـل ڪونه آهي. جيڪڏهن سندس اکين ۾ موجود ڪــاوڙ سنڌوءَ تي هجي ها ته هو پٽ ڏٽيءَ وانگر چئي ڏئي ها ته:

تو ڪيئن ٻوڙي سهٽي، ٻيلي منهنجي ٻانهن،
درياهه توتي دانهن ڏيندس ڏينهن قيام جي!!

پــر هن کي خــبر آهي تــه ســنڌ جي ســهڻي، مومل، مارئي، سسئي ۽ بختاور کي ســنڌوءَ ڪونــه ٻوڙيو آهي. پر سنڌ جي ڌياڻين ۽ پٽن کي حڪمرانن جي نــااهلي، لاپــرواهي ۽ بــدعنوانين ٻوڙيــو آهي. ســنڌوءَ جي بنــدن کي پــاڻي نــه پــر انهن وزيــرن ۽ ڪـــامورن جي روين ٽوڙيـــو آهي، جن گـــذريل اڌ صــديءَ کــان بنــدن جي نــالي تي آيــل اربين روپيــا پنهنجي پيٽ ۾ وڌا آهن. عــورتن، مــردن، پــوڙهن ۽ معصــوم ٻــارڙن جي لــڙهي وڃڻ جــا ذميــوار اهي مـــاڻهو آهن، جيڪي هن وقت واڳـــون وارا ڳوڙهـــا ڳاڙي عوام کي ٻيهر سندن همدرد ظاهر ڪــرڻ جي ڪوشــش ڪــري رهيــا آهن. جيڪي اڄ عــوام جــا هــڏڏوکي بڻجي ڪين ڪوڙيــون تســليون ڏئي رهيــا آهن، سي ئي اصل ۾ معصوم ماڻهن جا قاتــل آهن. بند پڇندڙ به اوترائي ڏوهــاري آهن جيــترا ماضــي ۾ انهن جي مــرمت نــه ڪرائينــدڙ مجــرم آهن. ســندن پيجــارن ۽ بنگلن تي معصــوم مــاڻهن جي رت جــون ڦڙنگيون لڳل آهن.

ان ڪــري يــاڳيريءَ جــو يــاءُ جيڪــڏهن شــاهه لطيف جي مٿين شعر کي موجوده حالتن ۾ ڪجهــه هن طرح ترميم ڪري پڙهي ته مٿس ڪابه ميار نــه آهي:

تو ڪيئن ٻوڙي سهڻي، ٻيلي منهنجي ٻانهن
حڪمران توتي دانهن، ڏيندس ڏينهن قيام جي!

سنڌ جا جيڪي بدخواهه سمجهن ٿا تــه هــاڻي هيءَ قوم ٻيهر اٿي نه سگهندي. عــزت ســان جيــئي

نه سگهندي، حالتن جو مقابلو ڪري نه سگهندي، انهن لاءِ موهن جي دڙي جو مثال موجود آهي ته:

موهن جي دڙي جيان دبجي اوچا رهنداسين.

ڪيمپن ۾ جنم وٺندڙ ٻالڪ اسان جو ايمان ان ڳالهه ۾ وڌيڪ پختو ڪن ٿا ته سنڌوءَ جي سير مان نئين سنڌ جنم وٺندي. ڏکيون حالتون هن قوم کي نئون حوصلو بخشينديون. جيئڻ جا نوان دڳ ڏسينديون. ڇاڪاڻ ته قومون هڙن هاڃن ۾ تباهين مان ئي ڪر مروڙي اٿي پونديون آهن ۽ نئين صحتمند زندگيءَ جو آغاز ڪنديون آهن. زلزلا، طوفان، سامونڊي ڇاڙهه ۽ تباهه ڪن ٻوڏون ستل قومن کي ڇرڪ ڏئي جاڳي پوڻ تي مجبور ڪري وجهنديون آهن. هيءَ وڏي ٻوڏ به اڌ صديءَ کان ننڊ پيل سنڌي سماج کي جنجهوڙي جاڳائيندي. ڪين نئين ۽ بهتر مستقبل جي اڏاوت جو حوصلو عطا ڪندي.

ياڳيريءَ جي گهر ۾ جنم وٺندڙ درياهه خاتون نئين سنڌ جي جنم جي اميد ڪٽي آئي آهي. هن اسان لاءِ نياپو آندو آهي ته اسان ماضيءَ جي ڪمزورين، ڪوتاهين ۽ لاپرواهين کي سنڌوءَ جي ٻوڏ ۾ لوڙهي ڇڏيون. اسان نئين حوصلي ۽ همت سان نئين سنڌ جي اڏاوت لاءِ اٿي ڪڙا ٿيون، سڀ رڪاوٽون ٽوڙي پنهنجا شهر پنهنجي وارثيءَ هيٺ آڻيون، پنهنجا واهڻ نئين سر اڏيون. ڇاڪاڻ ته هاڻي اسان وٽ وڃائڻ لاءِ ڪجهه به نه بچيو آهي پر حاصل ڪرڻ لاءِ سڄو جڳ جهان موجود آهي. اچو ته سڀ لاڳاپا لاهي، سياسي اختلاف، برادري

تڪرار گروهي مفاد سـمنڊ ڏانهن وينـدڙ پـاڻيءَ
اڇلائي متحد متحـرڪ ٿي نـئين بهـتر سـنڌ جي
اڏاوت ڪريون.

(ڇپيل: روزاني عوامي آواز ڪراچي روزاني سنڌ
حيدرآباد، 5 سيپٽمبر 2010ع)

سنڌ پنجاب ويساهه جا ٽٽل ڌاڳا

سنڌ سان وفاق جي نالي ۾ پنجاب جي حڪمرانن جو ايذائيندڙ ۽ ڇڙ ڏياريندڙ سلوڪ جاري آهي. هن وقت جڏهن سنڌ جا ماڻهو تاريخ جي وڏي ۾ وڏي ٻوڏ سبب موت ۽ حياتيءَ جي ٻه واٽي تي بيٺل آهن، ان ڏکويل گهڙيءَ ۾ به سنڌي ماڻهن سان جيڪو سلوڪ ڪيو پيو وڃي، ان سنڌ ۾ وفاقي حڪومت ۽ خاص ڪري پنجاب جي حڪمران طبقي لاءِ ڪا بهتر راءِ قائم نه ڪئي آهي. سنڌي ماڻهو هن ڏکويل گهڙيءَ ۾ پاڻ کي هن ملڪ ۾ اڪيلو ۽ بي يارو مددگار سمجهي رهيا آهن. هلندڙ سيپٽمبر 2010ع جي مهيني جي پهرين ڏهاڙن ۾ سنڌ ڪابينا جو خاص اجلاس طلب ڪيو ويو ته جيئن وفاق جي حڪمرانن کي سنڌ ۾ آيل ٻوڏ جي تباهڪارين کان آگاهه ڪري سگهجي، ۽ ڪين ٻوڏ متاثر سنڌي ماڻهن جي سهائتا لاءِ اڳتي اچڻ جي اپيل ڪري سگهجي. سنڌ ڪابينا جي ان خاص اجلاس ۾ صدر آصف زرداري ۽ وزيراعظم يوسف رضا گيلاني خاص طور شريڪ ٿيا. اجلاس بعد ملڪ جي وزيراعظم سنڌ ۾ آيل ٻوڏ تباهڪارين تي هتان جي عوام کي همت ڏيارڻ ۽ ڪين هن ڏکي گهڙيءَ ۾ مدد جي خاطري ڪرائڻ بدران جيڪو موقف اختيار ڪيو، ان هتان جي عوام منجهه وفاق کان ڪا مدد ملڻ وارو آسرو ۽ اميد نه صرف ختم ڪري ڇڏي پر اٽلندو سنڌي ماڻهو ايندڙ مستقبل ۾ سنڌ سان ناانصافين جي انديشن ۾ مبتلا ٿي ويا آهن.

وزيراعظم سنڌ ڪابينا جي خاص اجلاس بعد فرمايو آهي ته سنڌ ۾ ٻوڏ سبب ٻين صوبن جي پيٽ ۾ گهٽ نقصان ٿيو آهي. هن صاحب اهو به فرمايو ته سنڌ جي ماڻهن کي پنهنجي ضد سبب نقصان رسيو آهي. وزيراعظم جي ان بيان سنڌ

جي ماڻهن کي ڏک ۾ ڪاوڙ جي ڪيفيت ۾ مبتلا ڪري ڇڏيو آهي. سنڌ ۾ آيل ٻوڏ بعد اهو ڪو پهرين پيرو ناهي جو پنجاب سان تعلق رکندڙ ڪنهن وفاقي حڪمران صدمي ۾ مبتلا سنڌ جي عوام جي زخمن تي لوڻ ٻرڪيو هجي. پر هن کان اڳ پنجاب سان تعلق رکندڙ وفاقي وزير مخدوم شهاب الدين به سنڌ جي دوري دوران اهو چوندي ڪا هٻڪ محسوس نه ڪئي ته سنڌ جا ٻوڏ تباهيءَ بابت انگ اکر صحيح ناهن. هن صاحب روزاني ڪيمپن ۾ گيسٽرو ۽ ٻين بيمارين سبب ماڻهن جي موت کان انڪار ڪندي چيو آهي ته سنڌ جي رليف ڪيمپن ۾ ڪوبه ماڻهو گيسٽرو سبب فوت نه ٿيو آهي. اهو سڀ ڪجهه ميڊيا جي غلط بياني آهي. وفاقي وزير کي خاص طور تي سنڌ جي ميڊيا تي ڪاوڙ آهي. جنهن جو اظهار هن سنڌ جي دوري دوران به ڪيو ۽ چيو ته گيسٽرو سبب ماڻهن جي موت بابت ميڊيا جون خبرون غلط آهن. اسان جي مانواري وزير کي جيڪڏهن هڪ مهيني اندر سنڌ جي ٽي وي چينلن تي معصوم ٻارن، عورتن، جوانن ۽ پوڙهن جا لاش نظر نه آيا آهن ته ان ٻي خبري تي فقط ماتم ئي ڪري سگهجي ٿو. مخدوم شهاب الدين کان اڳ سڌ سماءَ جي مملڪتي وزير صمصام بخاريءَ به سنڌ جي ٻوڏ ستيل علائقن جو دورو ڪرڻ بعد اهڙو بيان ڏنو آهي. هن صاحب فرمايو آهي ته سنڌ ۾ ٻوڏ ايڏي تباهي نه مچائي آهي، جيترو معاملي کي وڌائي چڙهائي پيش ڪيو پيو وڃي.

وزير اعظم گيلاني، مخدوم شهاب الدين ۽ صمصام بخاري اهي لفظ سنڌ جي ڌرتيءَ تي موجودگيءَ دوران چيا آهن. هنن کي پنهنجي دورن دوران ڪيمپن ۾ ان کان ٻاهر لکين بي گهر ماڻهو

نظر نه آيا. ڪين اهي سڏڪندڙ ٻار به نظر نه آيا
جيڪي ڪيپمن يا انهن کان ٻاهر مانيءَ جي هڪ
گرهه لاءِ مائرن جي هنجن ساهه جون آخري
هڏڪيون کڻي رهيا آهن. هنن کي انهن ٻارن ٻڌن
جا اهي لاش به نظر نه آيا، جيڪي گيسٽرو، مليريا
 ٻين بيمارين سبب پنهنجن پيارن کان وڇڙي ويا
آهن. هنن کي ته پنهنجي پارٽيءَ جي سربراهه
شهيد بينظير ڀٽو جي ضلعي لاڙڪاڻي اهي لاش
به نظر نه آيا، جن جي وارثن وٽ ڪفن دفن لاءِ به
پئسا نه هئا هو لاشن کي کڻي بي رحم حڪمرانن
جي آفيسن بنگلن اڳيان ڪفن جي خيرات پنڻ
لاءِ ويا هئا، پر سندن پيارن کي ڪفن به نصيب نه
ٿيو.

لاڙڪاڻي جي پائيلٽ اسڪول جي ڪيمپ
ترسيل گڙهي خيرو پرسان ڳوٺ امام بخش جمالي
جو رهواسي ٻوڏ متاثر 75 ساله حاجي فريد بروهي
بيماري سبب فوت ٿي ويجي ٿو. هن جا وارث ڪفن
دفن جا پئسا نه هجڻ ڪري ضلعي جي عملدار ڊي
سي او وٽ وڃن ٿا پر ڊي سي او صاحب کين اهو
چئي موٽائي ٿو ته هن وٽ ڪفن دفن لاءِ پئسا
ناهن، مجبور ٿي متاثر ڳوناٽا لاش ايڌي حوالي
ڪري ڇڏين ٿا. جيڪي لاش کي لاورث قرار ڏئي
دفن ڪري ڇڏين ٿا. اهو هڪ واقعو ناهي پر قمبر
 به هڪ ٻوڏ متاثر 50 ورهين جي عورت عنايت
خاتون بيماريءَ وگهي فوت ٿي وڃي ٿي، ان جي
لاش کي به حڪمران دفن ڪرڻ لاءِ تيار نه ٿا ٿين
 سنڌ ڏياٽيءَ جو لاش به لاوارث قرار ڏئي دفنايو
وڃي ٿو. اهڙا ڪافي واقعا رپورٽ ٿيا آهن. جڏهن
ته اهڙا ڪيترائي ٻيا واقعا دردناڪ داستان
ڪئميرائن جي اک کان اوجهل رهجي ويا هوندا.

پنجاب سان تعلق رکندڙ حڪمرانن مصيبت جي هن گهڙيءَ ۾ سنڌ سان پنهنجا پراڻا وير پاڙڻ لاءِ سندرو ساهي ورتو آهي. ٻوڏ سٽيلن لاءِ ايندڙ امداد جو وڏو حصو پنجاب جي حوالي ڪرڻ لاءِ متاثرن جي انگ ۾ هيراڦيري ڪئي پئي وڃي. نيشنل فلڊ ڪميشن پنجاب جي ذر ٻڌجي سنڌ جو نقصان گهٽ ۽ پنجاب جو وڌيڪ ڏيکارڻ لاءِ سندرو ساهي بيٺي آهي. هڪ ئي رات ۾ پنجاب جا انگ اکر وڌايا ويا. فلڊ ڪميشن تازو سنڌ جي متاثرن جي انگ ۾ 44 هزار جي گهٽتائي ۽ پنجاب جي متاثرن جي انگ ۾ 62 لک 91 هزار جو اضافو ڪري ڇڏيو آهي.

وفاقي فلڊ ڪميشن 30 آگسٽ تي جاري ڪيل انگن اکرن ۾ متاثرن جو انگ پنجاب ۾ 19 لک 8 هزار 15، سنڌ ۾ 40 لک 15 هزار 409، خيبر پختون خواهه ۾ 15 لک 15 هزار 849، بلوچستان ۾ 10 لک 15 هزار 262 ڄاڻايو هو. ٽن ڏينهن بعد انهن انگن اکرن ۾ هيراڦيري ڪندي پنجاب جي ٻوڏ متاثرن ۾ اٽڪل 62 لک 91 هزار 985 ماڻهن جي واڌ ڪندي 82 لک ۽ سنڌ جو انگ گهٽائي 39 لک 70 هزار ڄاڻايو. جنهن وقت اهي انگ اکر تبديل ڪيا ويا ان وقت پنجاب ۾ ٻوڏ ختم ٿئي 3 هفتا ٿي چڪا هئا. جڏهن ته سنڌ ۾ ٻوڏ جون تباهڪاريون اڃا جاري آهن. فلڊ ڪميشن کي اهو ڪيئن الهام ٿيو ته پنجاب ۾ 62 لک ٻوڏ متاثر اوچتو ٽن ڏينهن اندر وڌي ويا آهن ۽ سنڌ ۾ ڪين زمين ڳهي وئي آهي. هن قسم جو نسورو ڪوڙو ناٽڪ رچائڻ پنجاب جي حڪمران طبقي کان سواءِ ٻئي ڪنهن جي وس جي ڳالهه ناهي.

سنڌ حڪومت ٻوڏ بابت جيڪي شروعاتي انگ اکر ظاهر ڪيا آهن، انهن موجب سنڌ ۾ دادو ۾

ٺٽي ضلعي ۾ آيل تباهيءَ کان اڳ ئي 70 لک ماڻهو متاثر ٿيا آهن. صوبائي صلاحڪار قيصر بنگالي 7 سيپٽمبر تي اسلام آباد ۾ پريس ڪانفرنس ڪندي چيو آهي ته ٻوڏ سبب مجموعي طور سنڌ کي 4 ڪرب 46 ارب 80 ڪروڙ جو نقصان پهتو آهي. دادو ۽ ٺٽي ضلعي کي ڇڏي ڪري باقي سنڌ ۾ 70 سيڪڙو کان وڌيڪ ماڻهو متاثر ٿيا آهن. ٻوڏ سبب 43 شهر ۽ 7 هزار 274 ڳوٺ تباهه ٿي ويا آهن.

سنڌ جا ٽيڪنوڪريٽ ته قيصر بنگاليءَ جي ڏنل انگن اکرن سان به سهمت ناهن. ڇاڪاڻ ته سنڌ حڪومت اڃا صحيح نموني متاثر علائقن ۾ پهچي نه سگهي آهي. هيءُ انگ اکر ته فقط ابتدائي سروي بعد جاري ڪيا ويا آهن. جڏهن ته ٻڏي ويل وسندين تائين ته حڪومت جي اهلڪارن جي اڃا تائين پهچ ممڪن ٿي نه سگهي آهي. هنن جي رسائي ته بندن ۽ ٻين محفوظ هنڌن تي رهندڙ ماڻهن تائين به نه ٿي سگهي آهي. ٻڏي ويل شهرن ۽ ڳوٺن ۾ ڪميونيڪيشن جا ذريعا مڪمل تباهه ٿيڻ سبب ڪامورا انهن ماڻهن تائين امداد به نه پهچائي سگهيا آهن، جيڪي گهرن جي ڇتين يا ٻين محفوظ جاين تي پناهه وٺي ويٺل آهن. ان ڪري سنڌ حڪومت طرفان جاري ڪيل انگ اکر بلڪل اڻ پورا آهن. پر وفاق ۾ ويٺل ڪامورا ته انهن کي به تسليم ڪرڻ لاءِ تيار ناهن. جيڪڏهن وفاقي حڪومت کي پنهنجي ئي پارٽيءَ جي سنڌ حڪومت تي اعتبار ناهي ته پوءِ سنڌ جا ماڻهو به مرڪز جي انگن اکرن کي تسليم ڪرڻ لاءِ تيار نه ٿيندا. ان ڪري سنڌ ۾ آيل تباهيءَ جي عالمي ادارن کان مڪمل ۽ سربستي سروي ڪرائي وڃي ته پوءِ اڃا ڪارا پڌرا ٿي پوندا. ڇاڪاڻ ته پنجاب ۽ سنڌ وچ ۾ هاڻي ويساهه جا ڌاڳا ٽٽي چڪا آهن.

وفاقي حڪمران پنجاب ڪي فائدو رسائڻ لاءِ سنڌ □ مرندڙن جي انگن □ به هيراقيري ڪان مڙڻ لاءِ تيار ناهن. پيلي اوهان سنڌ جي جيئرن جاڳندن ماڻهن سان ته هيل تائين منافقيون ڪندا آيا آهيو پر گهٽ □ گهٽ مري ويلن سان ته انگن اکرن جي راند بند ڪئي وڃي. پاڻي □ لڙهي ويلن جا لاش، رليف ڪيمپن □ سڏڪي سڏڪي ساهه ڏيندڙ معصوم ٻارن، ٻڍن □ عورتن جا ميت اوهان کان ڪجهه به نه ٿا گهرن. نه وري توهان جي اڪابريءَ کي اٿي چئلينج ڪندا، نه وري پنهنجي بي موت مرڻ جو حساب ڪتاب گهرندا. ان ڪري گهٽ □ گهٽ مئلن سان پوڳ □ مذاق ته بند ڪئي وڃي.

ويجهي ماضيءَ جي تاريخ □ هي پهرين پيرو آهي جو ٻوڏ سنڌ کي مڪمل تباهه ڪري ڇڏيو آهي. سنڌ هڪ وڏي انساني الميئي مان گذري رهي آهي. تڪليف جي هن گهڙيءَ □ سنڌ جي ماڻهن جا وهندڙ ڳوڙها ڪوبه اگهڻ لاءِ تيار ناهي. سنڌ جون هزارين مائرون، ڀينرون، جوان □ ٻڍا کليل آسمان هيٺان تتل ڌرتيءَ تي بي يارو مددگار ويٺل آهن. سندن ڪوبه پرجهلو ٿيڻ لاءِ تيار ناهي. اٿلندو اسلام آباد □ ويٺل حڪمران سنڌين جي ڦٽن تي لوڻ ٻرڪي رهيا آهن.

ڌرتي جي ڌڻين کي پنهنجي ئي ڌرتيءَ تي لاوارث قرار ڏئي دفنايو پيو وڃي. سنڌين جي رت □ پگهر مان پگهارون کٽندڙ ڪامورا انهن کي دفنائڻ لاءِ به تيار نه ٿا ٿين. افغانين، سواتين، مالاڪنڊ واسين سميت جڳ جهان جي ڦورن □ پاڃوڪڙن لاءِ آڌرڀاءُ جون ٻانهون کوليندڙ حڪمران سنڌ جي ماڻهن کي انسان سمجهڻ لاءِ تيار ناهن. ڪين فقط ئي فقط انسانيت جي ناتي ڪفن ڏيڻ لاءِ به تيار ناهن. پنهنجن ئي ماڻهن سان هيءَ ويڌن

ڪنڊڙن □ سنڌن عزت نفس ڪي پائمال ڪنڊڙن ڪي آخر ڪيستائين هي ارهه زورايون □ منافقيون ڦبي سگهن ٿيون. انهن جو جواب ايندڙ مستقبل □ انهن مائرن جي ڳلن تان وهندڙ لڙڪ ڏئي سگهن ٿا. جن جا ٻچڙا ڪيمپن □ يا ڪيمپن ڪان ٻاهر 10 روپين جي او آر ايس جو پاڪيٽ نه ملڻ تي تڙپي تڙپي جان ڏئي چڪا آهن.

وفاق جا وزير □ ڪامورا هٿ وٺي سنڌ □ ٻوڏ تباهي ڪي لڪائڻ جي ڪوشش ڪري رهيا آهن. جيئن حڪومت توڙي پرڏيهه ڪان ملندڙ امداد ڪان سنڌ ڪي محروم ڪيو وڃي. وفاقي حڪومت جا فنڊ □ ٻين ملڪن ڪان ايندڙ امداد فقط پنجاب □ خيبر پختون خواهه □ خرچ ڪئي وڃي.

هن وقت تائين آمريڪا، برطانيه، گڏيل قومن، عرب ملڪن مان جيڪا امداد آئي آهي، ان جو هڪ ٽيلهو به سنڌ ڪي نه ڏنو ويو آهي. ان جو اعتراف سنڌ جو وڏو وزير قائم علي شاهه پاڻ پريس جي آڏو ڪري چڪو آهي. هن موجب ته سنڌ حڪومت ٻوڏ متاثرن جي پرگهور پنهنجن فنڊن مان لهي رهي آهي. وفاق ڪان هڪ روپيو به نه مليو آهي. جڏهن سنڌ جو چيف ايگزيڪيوٽو اها ڳالهه ڪري ٿو ته پوءِ ان ڳالهه □ ڪنهن به شڪ جي گنجائش نه ٿي رهي ته مرڪز □ ويٺل حڪمران هن مصيبت جي گهڙي □ به سنڌ سان دشمني ڇڏڻ لاءِ تيار ناهن.

مختلف ملڪن ڪان امداد جي صورت □ ٻوڏ ستايلن لاءِ سڪل خوراڪ □ زندگي بچائيندڙ دوائن جا ٽيلها □ پاڪيٽ موڪليا پيا وڃن. جن □ ٻارن لاءِ کير، بسڪيٽ □ ٻيو کاڌو شامل آهي، جڏهن ته کليل آسمان هيٺ ويٺل ماڻهن لاءِ خيما به موڪليا ويا آهن. پر سنڌ جا معصوم ٻار ڪيمپن □ کير نه

ملڻ سبب سڏڪي سڏڪي ساهه ڏئي رهيا آهن. ٻارڙا، عورتون مرد ڪليل آسمان هيٺ سج جي تپش سبب بيمارين جي ور چڙهي رهيا آهن. پر ٻاهران آيل راشن تنبو سنڌ جي متاثرن لاءِ حرام قرار ڏنا ويا آهن.

هن وقت جڏهن مرڪز سنڌ پ پ جي حڪومت آهي، ملڪ جو صدر سنڌي آهي، سنڌ جو وڏو وزير به سنڌي آهي، ان باوجود به سنڌ واسين سان مرڪز طرفان جيڪو سلوڪ ڪيو پيو وڃي. اهو سنڌ جي ماڻهن وٽ وفاق بابت ڪهڙي تاثر کي جنم ڏيندو. شايد حڪمرانن کي ايندڙ مستقبل جي ڪابه پرواهه ناهي. هنن اڳوڻي اوڀر پاڪستان آيل سامونڊي طوفان وقت بنگالي ڀائرن کي به ائين موت جي منهن بي يارو مددگار ڇڏي ڏنو هو، جيئن هاڻي مصيبت جي هن گهڙيءَ سنڌ کي اڪيلو ڪيو پيو وڃي. جهڙي طرح اڳوڻي اوڀر پاڪستان جي ماڻهن کي سامونڊي طوفان اڪيلو سمنڊ حوالي ڪيو ويو، ساڳي طرح اڄ سنڌ جي ماڻهن کي پنجاب جي حڪمران طبقي ٻڏڻ لاءِ اڪيلو ڇڏي ڏنو آهي. وفاق ويٺل ڪامورا وزير ته سنڌي ماڻهن جي لاشن جي صحيح ڳڻپ ڪرڻ لاءِ به تيار ناهن، متان دنيا ان سانحي کان آگاهه ٿي سنڌ جي مدد لاءِ سڌي طرح اڳيان اچي. ٻيلي مرندڙن سان منافقي ڪن ڇڱن نتيجن کي جنم ڪونه ڏيندي آهي. ان جو مثال اوهان اڳوڻي اوڀر پاڪستان جي بنگلاديش بنجڻ جي صورت ڏسي چڪا آهيو.

پنهنجي ئي ديس ۾ ويڳاڻا بڻيل سنڌي ماڻهو

سنڌ ۾ آگسٽ 2010ع کان داخل ٿيندڙ ٻوڏ جون تباهه ڪاريون جاري آهن. سنڌوءَ جي بندن کي لڳل گهارن جي پاڻيءَ اتر سنڌ جا 6 ضلعا ٻوڙڻ بعد هاڻي دادو ۽ ٺٽي جي ضلعن ۾ تباهي مچائي ڇڏي آهي. لکين ماڻهن جي بي گهر ٿيڻ سبب لڏپلاڻ جو سلسلو جيڪو هڪ مهينو اڳ شروع ٿيو هو، سو اڄ به جاري آهي. هڪ طرف مسڪين ماڻهو پاڻيءِ ۾ لڙهي موت جي منهن ۾ وڃي رهيا آهن ته ٻئي طرف ڪيمپن ۾ ٻين ڪليل هنڌن تي

وينـل پـار ۾ پـيدا گيسـترو ۾ پين بيمـارين سـبب پنهنجـــون حيـــاتيون وڃـــائي رهيـــا آهن. موت جـو راڪـاس سـنڌ ۾ گهـر ڪـري ويهي رهيـو آهي. چاڪـاڻ تـه هن ڪي ههـڙو ننـڍڙڪو ديس ڪـو ورلي ملنـدو. جـتي مـوت کي روڪـڻ لاءِ ڪـير بـه موجـود نـاهي، بي يارومـددگار، نبـل ۾ هيٺـا مـاڻهو مـوت جـو سـولو ڪـاج بڻجي رهيـا آهن. روز ڪيمپن مان 50 کان 60 جنازا کنيا پيا وڃن، ٻڏندڙ شهرن ۾ ڳـوٺن مـان لاش ملڻ جـو سلسـلو جـاري آهي. پـر اسان جا حڪمران وڏي فخر سان اها دعوى ڪــري رهيا آهن ته ”خدا جو شڪر آهي، اسـان ٻـوڏ دوران ماڻهن جون حياتيون بچائڻ ۾ ڪامياب ويـا آهيـون.“ سنڌ جي حڪمرانن طرفان ٻـوڏ سـبب هڪ مهيـني اندر ٿيل موتن جو انگ ايترو پيـو ٻـڌايو وڃي، جيـترا مـاڻهو روز فقـط ڪيمپن ۾ دوائن جي کـوٽ سـبب پنهنجون حياتيون وڃائي رهيا آهن.

سنڌ پنهنجي تاريخ ۾ بدترين تبـاهي کي منهن ڏئي رهي آهي. برصـغير جي ورهـاڱي وقت جيڪـا ننڍي کنڊ ۾ لڏپلاڻ ٿي هئي، سنڌ ۾ ان کان بـه وڏي لڏپلاڻ ٿي آهي. سنڌ حڪومت ٻوڏ سبب سنڌ ۾ آيل تباهيءَ جا جيڪي ابتدائي انگ اکر جـاري ڪيـا آهن. سي انتهائي حيرت جوڳا آهن. سنڌ سرڪار مـوجب فقط 27 آگسٽ تائين آيـل تبـاهي ۾ 70 لـک مـاڻهو بي گهر ٿيا آهن، جن مان 13 لـک مـاڻهو سـرڪاري ڪيمپن تائين پهتا آهن، باقي 50 هزار ماڻهو بندن ۾ پين محفوظ جاين تي ڪليل آسمان هيٺ وينـل آهن. سنڌ جي ناٽي ڪاتي واري صـلاحڪار قيصـر بنگـالي مـوجب ٻـوڏ سـبب سـنڌ کي مجمـوعي طـور تي 4 کـرب 46 ارب 80 کـروڙ روپين جـو نقصـان پهتـو آهي. دادو ۾ نـــتي ضـــلعن ۾ آيـــل تبـــاهيءَ کي ڇڏي، باقي سڄي سـنڌ ۾ 70 سـيڪڙو کـان وڌيڪ

ماڻهو متاثر ٿيا آهن. 7 هزار 274 ڳوٺ، 43 وڏا شهر ۽ 22 لک ايڪڙن تي بيٺل فصل ٻڏي تباهه ٿي ويا آهن. ڪشمور، شڪارپور، جيڪب آباد، شهدادڪوٽ، لاڙڪاڻو ۽ ڄامشوري ضلعن ۾ پڪو توڙي ڪچو مڪمل طور متاثر ٿيو آهي. ٻوڏ سبب 179 ماڻهو فوت ٿيا آهن ۽ 700 کان وڌيڪ ماڻهو زخمي ٿيا آهن. ٻوڏ سبب 300 رائيس ملون ۽ ٻيا ڪارخانا تباهه ٿيا آهن. زراعت کي هڪ ڪرب، 22 ارب جو نقصان ٿيو آهي. 3 لک ميٽرڪ ٽن جو فصل نقصان هيٺ آيو آهي. لائيو اسٽاڪ جي مد ۾ 11 ارب 40 ڪروڙ رپين جو نقصان ٿيو آهي. 2 لک جانور مري ويا آهن. بندن کان سواءِ آبپاشي کاتي کي 52 ارب روپين نقصان ٿيو آهي. 8 هزار ڪلوميٽر روڊ ۽ رستا ختم ٿي ويا آهن. جنهن سبب 37 ارب 50 ڪروڙ روپين جو نقصان ٿيو آهي. سنڌ حڪومت موجب سنڌ ۾ 10 لک 21 هزار گهر ڊهي پيا آهن. جنهن سبب هڪ ڪرب 34 ارب 30 ڪروڙ نقصان ٿيو آهي. 100 صحت مرڪز تباهه ٿيا آهن. جن جي ماليت 2 ارب 30 ڪروڙ روپيا آهي. 4 هزار 600 اسڪول تباهه ٿي چڪا آهن. جن جي ماليت 20 ارب 90 ڪروڙ روپيا آهي. جڏهن ته سرڪاري عمارتون ڊهي پوڻ سبب 10 ارب روپين جو نقصان ٿيو آهي. زراعت ۽ چانورن جي تباهي سبب 28 ارب 90 ڪروڙ روپين جو نقصان ٿيو آهي. ڪمند جي ڪري 11 ارب 60 ڪروڙ روپين جو نقصان ٿيو آهي. ڦٽي جي تباهيءَ سبب 32 ارب 20 ڪروڙ جو نقصان ٿيو آهي. چٽن ۽ ٻين ذخيرن جي تباهيءَ سبب 13 ارب روپين جو نقصان ٿيو آهي. اسٽاڪ کي 10 ارب روپين جو نقصان رسيو آهي. 4 ارب روپيا واٽر ڪورسن جي مد ۾ نقصان رسيو آهي. فشريز ۽ لائيو اسٽاڪ جي

مـد ۾ 11 ارب 80 كـروڙ روپين جـو نقصـان ٿيـو آهي. 160 پليون ۾ موريون تباهه ٿيون آهن.

هي انگ اکر ان عرصـي جا آهن، جـڏهن اجـا دادو ۾ نئو ضلعو متاثر نه ٿيـا هئـا. انهن انگن اکـرن بعد دادو ۾ نئي ضلعن ۾ ٻوڏ جي تباهي جـاري آهي. خاص كـري دادو ۾ نـئي ضـلعي ۾ سـنڌ جي مـٿين ضلعن کان ٻيڻ تي وڏي تباهي آئي آهي. نئي ضلعي جا 9 ئي تعلقا ٻوڏ سبب تباهه ٿي چکـا آهن. گـڏيل قومن جي اداري موجب شهدادکوٽ ۾ نئي ضـلعي مـان هڪ ئي ڏينهن 10 لـک مـاڻهن لـڏپلاڻ كـئي آهي. جنهن جو دنيا ۾ مثال نه ٿو ملي.

سنڌ ۾ ٻوڏ كيتري تبـاهي كـئي آهي، ان جـا صحيح انگ اکر سـركار وٽ نـاهن. سـنڌ حكـومت اجا سوڌو تبـاهي جي باضـابطا سـروي نـه كـرائي آهي. چاكاڻ جو سنڌ ۾ ٻوڏ جون تباهيون اجا جاري آهن. حكومت جيكي انگ اکر ڏنـا آهن، نقصـان ان کان چئوڻو ٻڌايو پيو وڃي. حكومت فقـط مثـاچري سطح تي انگ اکر ڏئي، پنهنجي جند آجي كرڻ جي كوشش كئي آهي. حكومت جي مشينري جـو تـه اهو حال آهي جو هـو كيمپن ۾ آيـل مـاڻهن جي بـه صحيح نموني سروي كري نـه سـگهيا آهن. ان جـو وڏو ثبوت اهو آهي ته جنهن كيمپ ۾ 5 هزار ماڻهو موجود آهن، اتي رجسٽريشن فقـط 2 هـزار مـاڻهن جي ڏيكـاري وئي آهي ۾ 5 هـزارن بـدران 2 هـزار ماڻهن كي كـاڌو فـراهم كيـو پيـو وڃي. جـڏهن تـه باقي ماڻهو لنگهڻ كاٽڻ تي مجبـور آهن. حكومـتي مشينري انهن ماڻهن تائين به پهچي نه سگهي آهي، جيكي كيمپن بدران ٻـڏي ويـل شـهرن ۾ ڳـوٺن ۾ مٿانهن هنڌن يا بنـدن يـا وري گهـرن جي ڇـتين تي ويٺل آهن. جن كي غير سركاري ادارا كاڌو فـراهم كـري رهيـا آهن. خـاص كـري سـنڌو درياهـه جي

ٻنهي ڪنارن سان جيڪي ڪچي جا ڳوٺ متاثر ٿيا آهن □ اتي گهر تباهه ٿيا آهن، انهن جا به سربستا انگ اکر ڪٿي نه ڪيا ويا آهن.

نادرا طرفان رجسٽريشن جو شرط به انتهائي ڏکيو قرار ڏنو ويو آهي. جنهن متاثر وٽ سجاڻپ ڪارڊ نه آهي، ان کي رجسٽر نه پيو ڪيو وڃي. آخر نادرا جي ڪامورن کي ڪير سمجهائي ته ٻيلي جيڪي ماڻهو فقط سر بچائي گهرن مان نڪتا آهن، انهن کي موت □ حياتي جي جنگ دوران سجاڻپ ڪارڊ ڳولڻ جو وقت ڪٿان مليو هوندو. جيڪي ماڻهو مصيبت □ پنهنجي جگر جا ٽڪر به لڙهڻ کان بچائي نه سگهيا، انهن لاءِ رجسٽريشن ڪارڊ سنڀالڻ جي ڪهڙي اهميت هوندي. ڇا سرڪار ٻڌائي سگهي ٿي ته ٻهراڙي جي ڪيترن ماڻهن وٽ رجسٽريشن ڪارڊ آهن. رجسٽريشن جو اهو طريقو اصل □ مصيبت ماريل ماڻهن سان هڪ شرمناڪ مذاق آهي. ڀلا ڪوبه ماڻهو ٻنا ڪنهن مصيبت جي اچي ڪيمپن □ يا کليل آسمان هيٺ ويهڻ لاءِ تيار ٿيندو. ڪوبه ماڻهو سرڪار جي سڪل □ اٽين چانورن ڪاڻ لاءِ پنهنجا ٻچا هيٺئن رولڻ لاءِ تيار نه ٿيندو. پنهنجن ننگن جي بيپردگي برداشت نه ڪندو. ان ڪري رجسٽريشن جو اهو طريقيڪار متاثر ماڻهن سان انتهائي بيهودي مذاق آهي.

سنڌ حڪومت طرفان ٻوڏ متاثرن جا جيڪي ابتدائي انگ اکر ڏنا ويا آهن، ان کي ڪو به عقلمند ماڻهو مڃڻ لاءِ تيار نه ٿيندو. سنڌ □ سرڪاري انگن اکرن کان ڇئوڻ تي وڌي تباهي آئي آهي. ٻوڏ بابت سروي ڪنهن غير ملڪي اداري کان ڪرائي وڃي. ڇاڪاڻ ته سنڌ جا ماڻهو سرڪاري انگن اکرن تي اعتبار ڪرڻ لاءِ تيار ناهن. سنڌ جا ماڻهو سمجهن ٿا ته حڪمران پنهنجي اڪابري ڏيکارڻ لاءِ نقصانن جو

ڪــاٺو گهٽ لڳــائي رهيــا آهن، هــو پنهنجي نــااهلي لڪائڻ لاءِ متاثر ماڻهن جو صحيح انگ ظـاهر ڪــرڻ لاءِ تيـار نـاهن. ان جـو وڏو ثبـوت اهـو آهي تـه هڪ مهينو اڳ جنهن ڏينهن غوثپور وٽ ٽوڙي بند ٽٽو هــو، ان ڏينهن سنڌ جي وڏي وزيــر نقصــان بـابت جيڪي انگ اکر ڏنـا هئـا، انهن تي اڄ مهيـني تـائين ڳٽ ڏيـو بيٺو رهيو. ان جي وچ ۾ اڄ سـنڌ ٻـڏي وئي پــر سـيد قـائم علي شـاهه وڏيڪ ٽيـل نقصـانن جـا انـگ اکـر اڳين نقصان ۾ شـامل ڪــرڻ لاءِ تيـار نـه هـو. سـنڌ حڪومت جو سڄو زور ان تي هو ته هــو ٻــوڏ ســبب تباهي کي روڪڻ ۾ ڪامياب ويا آهن. پــر حقيقتــون ان جي بنهه ابتڙ هيون.

گــڏيل قــومن جــو ادارو ۽ ٻيــا عــالمي ادارا دانهون ڪـري رهيا آهن ته ٻيلي سـنڌ مڪمـل تباهـه پئي ٿئي، هڪ ڪروڙ کان وڏيڪ مـاڻهو سـڌي طـرح متاثر ٿيا آهن. دنيا جي تـاريخ ۾ وڏي ۾ وڏي لــڏپلاڻ سنڌ ۾ ٿي آهي، پــر سـنڌ حڪــومت پنهنجي نــااهلي لڪــائڻ لاءِ نقصـــان کي گهٽــائي پيش ڪـــري رهي هئي.

سنڌ حڪومت ٻوڏ تباهڪارين جي شــروعاتي ڏهـاڙن ۾ متـاثر علائقن جي مـاڻهن کي ڪـراچي ۾ وڃي آبـاد ٿيڻ جي صـلاح ڏني هـئي. سـنڌ جي وڏي وزير سـيد قـائم علي شـاهه، گهـرو وزيــر ذوالفقـار مرزا ۽ ٻين وزيرن ۽ صلاحڪارن اعلان ڪيا هئـا تـه ڪراچي ۾ متاثرن کي مستقل بنيادن تي آبـاد ڪيــو وينــدو. ڪين اتي گهـــر ٺــاهڻ لاءِ پلاٽ ڏنـــا وينـــدا، فيڪــٽرين ۽ ڪارخــانن ۾ ملازمتــون مهيــا ڪيــون وينديون. پر انهن اعلانن جي اڃا مس ئي نه سڪي تـــه ســـنڌ حڪـــومت پنهنجي اتحـــادي ڌر جي بيلڪ ميلنگ اڳيان گـوڏا کـوڙي ڇـڏيا. سـنڌ سـرڪار جي اتحادي پارٽي ايم ڪيو ايم پهرين ڏينهن کان ســنڌي

ماٹهن جي پنهنجي گاديءَ واري شهر ۾ اچي رهڻ جي سخت خلاف هئي. ايم كيو ايم ٻوڏ متاثرن كي كراچيءَ ۾ آباد ٿيڻ كان روكڻ لاءِ انهن مٿان حملا كرايا، سندن لاءِ هر طرح جون مشكلاتون ۽ مصيبتون پيدا كرڻ جي كوشش كئي. ٻوڏ متاثرن كي كراچيءَ آڻڻ واري حكومتي فيصلي كي روكڻ لاءِ الطاف حسين طرفان فوج كي اقتدار تي قبضو كرڻ جي دعوت ڏني وئي. جيئن حكومت كي ڊيڄاري ۽ ڌمكائي كنهن به طرح سنڌي ماٹهن جي كراچيءَ آمد كي روكيو وڃي. جنهن ۾ نسل پرست ٽولو وڏي حد تائين كامياب ويو آهي. پ پ سركار هاڻي كراچيءَ ۾ متاثرن كي كي به سهوليتون ڏيڻ كان لنوائي رهي آهي. جيئن هو واپس اندرين علائقن ڏانهن هليا وڃن. كراچيءَ ۾ متاثرن كي گهر ۽ روزگار ڏيڻ وارن پراڻن اعلانن كي مٿيءَ ۾ ملائڻ جي كوشش كئي پئي وڃي. جنهن سان سنڌ جي عوام منجهه حكومت لاءِ نفرت ۽ كاوڙ پيدا ٿيڻ فطري ڳالهه آهي.

كراچي سنڌ جي گاديءَ وارو شهر آهي. جتي روزگار جا موقعا موجود آهن. هيءُ شهر سڄي پاكستان سميت دنيا جي كند كڙڇ مان آيل پناهگيرن كي تاتي ۾ نپائي رهيو آهي. پر هن شهر جا دروازا انهن ماٹهن جي چوڻ تي ڌرتي ڌٹين لاءِ بند كيا پيا وڃن، جيكي ان جا وارث ۽ مالك نه آهن. ٿيڻ ته ائين گهربو هو ته سنڌ سركار كراچيءَ ۾ آيل غير سنڌين كي پنهنجن اباڻن علائقن ڏانهن موكلڻ جا بندوبست كري ها، بنگلاديش، بهار، ايران، افغانستان ۽ ٻين ملكن كان آيل ماٹهن كي كراچيءَ مان نيكالي ڏئي ڌرتي ڌٹين كي آباد كرڻ جي رٿا جوڙي ها، پر پ

پ سرڪار سنڌي ماڻهن کي گوڏي جو گاهه سمجهي ٿي، جنهن کي لتاڙڻ ۽ کين ڪنهن به تڪليف کي منهن ڏيڻو نه پوندو. سنڌ حڪومت جيڪا مصيبت جي هن گهڙيءَ ۾ پنهنجن ماڻهن کي ڪراچيءَ ۾ آباد ڪرڻ کان لنوائي رهي آهي، ان هڪ سال اڳ پختون خواهه صوبي مان لکين ماڻهن کي نه فقط ڪراچيءَ ۾ اچڻ جي اجازت ڏني، پر سندن آمد جي مخالفت ڪندڙ سنڌ واسين جي سينن کي گولين سان پروڻ ڪيو هو. ڇا سنڌ جو وڏو وزير ۽ گهرو وزير اسان کي ٻڌائي سگهندا ته مالاڪنڊ ۽ سوات کان آيل لکين ماڻهن مان ڪيترا هزار ماڻهو واپس موٽي ويا. اڄ به ڪراچي، حيدرآباد، ڪوٽڙي، ڄامشوري ۽ ٻين شهرن جي پسگردائيءَ ۾ هزارين سواتي ۽ مالاڪنڊ واسي آباد آهن. جن جي غير قانوني رهائش تي ڪنهن جو به هڏ نه ٿو ڪرڪي. پر سنڌ جا اصل وارث پنهنجن ئي شهرن مان بيدخل ڪرڻ جا سانباها ڪيا پيا وڃن.

اسان سمجهون ٿا ته جيڪڏهن مصيبت جي هن گهڙيءَ ۾ پ پ جي سنڌ حڪومت متاثر ماڻهن کي ڪراچيءَ ۾ مستقل آباد ڪري روزگار فراهم نه ڪيو ته عوام جي نظرن ۾ سندن وقار ۽ عزت هميشه لاءِ تباهه ۽ برباد ٿي ويندي. پ پ حڪومت کي سمجهڻ گهرجي ته جن اتحادي ڌرين جي بليڪ ميلنگ ۾ اچي پ پ پنهنجن ئي ماڻهن سان ويساهه گهاتي ڪري رهي آهي، سي سندس ڪانڌي به ڪين ٿيندا. ماضيءَ جي تاريخ شاهد آهي ته پ پ کي سدائين انهن ئي اتحادين دوکو ڏنو آهي ۽ سندس پير ڪڍڻ ۾ اڳيان اڳيان رهيا آهن. ٻيلي پنهنجن ماڻهن سان منافقي ۽ مڪاري گهڻو وقت جٽاءُ ڪري نه ٿي سگهي. سنڌ جا ماڻهو هن وقت

جنهن اذيت ۽ تڪليف مان گذري رهيا آهن، ان درد کي گهٽائڻ بدران وڌيڪ وڌايو يا شديد ڪيو ويو ته پوءِ بکيا ماڻهو سرڪاري فرمانن ۽ پروانن جي پرواهه ڪرڻ بدران پنهنجا رستا پاڻ تلاش ڪندا. هو پنهنجن ئي شهرن جي مالڪي ۽ وارثي ڪرڻ لاءِ ڪنهن وزير يا مشير جي منهن ۾ نهارڻ بدران پنهنجي ٻانهن جي ٻل تي وڌيڪ ڀروسو ڪندا. ٻوڏ متاثر سنڌي ماڻهو ايڏا هيڻا ۽ لاچار نه سمجهيا وڃن. ساڻن ڪنهن به قسم جون ارهه زورايون مستقبل ۾ خوفناڪ نتيجن کي جنم ڏئي سگهن ٿيون. جيڪڏهن ڌرتي ڌڻين کي ڪراچيءَ مان بيدخل ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي وئي ته پوءِ ان تي غيرقانوني قبضو ڄمائي ويٺل ماڻهو به پنهنجي دعا اگهامڻ لاءِ ٻيا در تلاش ڪن.

(ڇپيل: روزاني سنڌ، 4 آڪٽوبر 2010ع)

ڪيمپ ڪٿا...
ڏاڏا منهنجي لاءِ ماني ڪٽي اچجان

نفيس نگر جي سيتا ڪالهه رات ڪان بکايل هئي. سندس امڙ، پائرن ۾ پينرن به ڪجهه نه ڪاڏو هو. نئون ڪوٽ جي تاريخي قلعي ۾ قائم ٿيل رليف ڪيمپ ۾ سيتا جو خاندان برساتي ٻوڏ سبب متاثر ٿيل ٻين خاندانن وانگر ساڳي درد ۾ پيڙا ۾ مبتلا هو. ڪيتو ڪولهي سڄو ڏينهن پٽڪي پٽڪي شام جو نااميد ٿي ڪيمپ ۾ موٽي آيو. سندس خالي هٿ ڏسي سيتا جي پيٽ ۾ بک جا وڪڙ تيز ٿيڻ لڳا. هو ڏاڏا جي سڪل ڍنڍ جو ڏيک ڏيندڙ اکين ۾ نهاري نه سگهي.

نئين ڪوٽ جي تاريخي قلعي ۾ قائم ٿيل ڪيمپ ۾ متاثرن لاءِ ڪجهه خيما ته لڳل آهن پر انهن ۾ رهندڙ مخلوق لاءِ ماني ۾ پاڻي جو ڪو به انتظام ٿيل ناهي. ٻارڙا بک وگهي روئي روئي

پنهنجن مائرن جي هنجن ۾ سمهي پون ٿا. ننڍ دوران سندن سڏڪا بيوس بٽيل مائرن جو هيئانءُ چيري وجهن ٿا. سيتا جي امڙ به ان بيوسي ۾ مبتلا آهي. ڪنهن ڪنهن وقت سندس جيئڻ تان ارواح ئي ڪڄي وڃي ٿو. پر معصوم ٻارڙن جا مرجهايل چهرا ۾ سڏڪا ڪيس خودڪشي ڪرڻ ڪان روڪي وٺن ٿا. ”چا منهنجي مري وڃڻ ڪانپوءِ هنن ڪي ماني نصيب ٿيندي.“ اهو سوچي هوءَ روئي ويهي ٿي.

جمعي جي شام جو برسات متاثرين جي منهن تي ان وقت سرهائي اچي وڃي ٿي ۾ ڪين جيئڻ جو اتساهه ملي ٿو، جڏهن ڪجهه ڪامورا ڪيمپ ۾ اچن ٿا. هو پپ پريل ٿلهو متارو صاحب مانيءَ جي اوسيڙي ۾ هڪ هنڌ گڏ ٿيل متاثرن ڪي خوشخبري ٻڌائي ٿو ته اڄ رات سڀني ڪي ڪاڌو خوراڪ مهيا ڪئي ويندي. هن تقرير ۾ ته گهڻو ڪجهه چيو ۾ ساٿس گڏ آيل ڪاٽن جي اچن ڪپڙن ۾ صاحب لوڪ تاڙيون به وڄائيندا رهيا پر 2 ڏينهن ڪان پيٽ بکايل ماٺهو سندس فقط 2 لفظ سمجهي سگهيا ته ڪين اڄ رات ماني ملندي. معصوم ٻارڙا صاحب لوڪن جي گاڏين جي چوڌاري چڪر لڳائيندا رهيا پر پجارو گاڏي سميت ڪرولا ڪارن جي شيشن مان چنڊ وانگر گول ماني ڪين نظر نه آئي. گاڏيون دونهون ڇڏيندي غائب ٿي ويون.

ڪيتو ڪولهي جي ٽنگن ۾ ايترو ست نه رهيو هو جو هو رڙهي پنهنجي خيمي تائين واپس اچي سگهي پر ننڍڙي سيتا سندس ڪمزور ڪلهي تي ڪنڌ رکي چئي ويٺي تي ”ڏاڏا منهنجي لاءِ ماني ڪٽي اچجان.“ هو پنهنجي جگر جي ٽڪري جي التجا گاڏڙ انگل اڳيان سپ ٽڪ وساري ويٺو. سندس

ڪمزور ٽنگن ايتري ته اڻ مـئي طـاقت اچي وئي جــو هــو 70 ســالن جي ٻـڍڙو هونــدي لٺ جي سـهاري تي اٿي بيٺـو ڪيمپ جي ان طـرف وڌڻ لڳو جتي ڪجهه دير بعد ماني ملڻ جو آسرو هو.

خيمن مـان ٻـاهر آيـل مـاڻهو هڪ ٻـئي سـان سس پس ڪـري رهيـا هئـا تـه ”ملڪ جـو بادشـاهه (وزيراعظم) اچڻ وارو آهي. جيڪـو متاثرن مــاني ورهائيندو.“ بادشاهه سلامت جي اوسيئڙي سڄي رات گذري وڃي ٿي. ٻڪ سـبب پاهـه ٽيـل ٻـارڙا ان آسري تي سڏڪي سمهي پون ٿا ته سـندن وڏا ڪجهه دير بعد ماني آڻيندا.

باڪ ڦٽي مهل بادشاهه سـلامت جي اچڻ وارا افواهــه دم تــوڙڻ لڳــا. ڪيمپ جي در تي ويٺــل متـاثرن جي صـبر جـو پيمــانو لـبريز ٿيـندو ڏسـي انتظاميـا نيٺ امـداد ڪـٽي آيـل گـاڏين جـا در کـولي ڇڏيا. 2 ڏينهن کان بکايـل جلـد امـداد وٺڻ لاءِ هڪ ٻئي کان گوءِ کٽڻ جي چڪر انتظامي بد انتظامي جي ورچڙهي ويا. ڪيمپ جي در وٽ ان وقت ”بک بڇــڙو تــول، دانـا ديوانـا ڪــري!“ وارو منظـر هــو. پيرسن ڪيتو ڪولهي ماڻهن جي پيرَ وچائجي ويــو، هـــو ڌرتي جي دز ملي ڌوڙ ٿي ويـــو. پنهنجن جي ئي پيرن ڪيس لتاڙي چيپـاٽي ڇـڏيو. ٻـڪ سـيني جـا هوش خطا ڪري ڇڏيا هئـا. سـيني جـو درد سـاڳيو هو.

سيتا سچ جي پهرين ڪني نڪـرڻ بعـد جـڏهن اک ڪولي ٿي تـه سـندس ڏاڏا جـو چٽيـل چيپاٽيـل لاش ڪيمپ جي در وٽ پيــل آهي. سـندس ننـڍڙو ذهن اهو فيصلو ڪري نه ٿو سگهي ته هن جــو ڏاڏو ننڊ سٽل آهي يا ڪيس ابـدي ننـڊ سـمهاريو ويـو آهي. پر سيتا سندس هٿن بوچڻ جي پلوءَ ماني ڳولڻ جي ڪوشش ڪري ٿي.

(ڇپيل: روزاني سنڌ، حيدرآباد، 15 آگسٽ 2011ع)

ٻوڏ متاثرن جي سهائتا جا اعلان ۽ دعائن جا در بند ٿيڻ جو امڪان

سنڌ حڪومت تازي برساتي ٻوڏ سبب صوبي جي 0 1 ضلعن کي آفت سٽيل قرار ڏيڻ جو نوٽيفڪيشن جاري ڪيو آهي. جن ضلعن کي آفت سٽيل قرار ڏنو ويو آهي، انهن ۾ بدين، ميرپورخاص، بينظير آباد(نوابشاهه)، ٽنڊو محمد خان، ٺٽو، ٿرپارڪر، گهوٽڪي، لاڙڪاڻو ۽ ڄامشورو شامل آهن.

تازي برسات لڳ ڀڳ سڄي سنڌ کي بري طرح متاثر ڪيو آهي. سنڌ جو اهڙو ڪو به ٽڪرو يا حصو نه بچيو آهي، جتي برسات سبب تباهي نه آئي هجي. ڪٿي ڳوٺن جا ڳوٺ لڙهي ويا آهن ته ڪٿي وري شهرن جو هڪ ٻئي سان زميني رابطو ڪٽجي ويو آهي. روڊ، رستا ۽ پليون پاٽي ۾ لڙهي تباهه ٿي ويون آهن. برسات سان واسطو رکندڙ حادثن ۾ سوين ماڻهو موت جو شڪار ٿيا آهن، جڏهن ته برسات بند ٿيڻ بعد بيمارين منهن ڪڍيو آهي، جنهن ڪري روزانو متاثرن جي ڪئمپن، شهرن، وسندين ۾ ٻين مٿانهن هنڌن تي پناهه وٺي ويٺل ماڻهو خاص ڪري ٻارڙا ۽ عورتون مختلف بيمارين سبب موت جي منهن ۾ وڃي رهيا آهن. اخباري اطلاعن موجب فقط ڪالهوڪي ڏينهن اندر

5 6 کان وڌيڪ ٻوڏ متاثر بيمارين سبب فوت ٿيا آهن، جڏهن ته کاڌ خوراڪ جي کوٽ ۾ پيئڻ جي پاڻي نه ملڻ سبب ڪيترائي ماڻهو پنهنجن پيارن آڏو تڙپي تڙپي دم ڏئي رهيا آهن. حڪومت متاثرن کي بيمارين کان بچائڻ ۾ سندن کاڌي پيتي جو بندوبست ڪرڻ لاءِ ڪي به جوڳا اپاءُ نه ورتا آهن. متاثر علائقن ۾ ڊاڪٽرن جون ٽيمون نه پهچڻ ۾ دوائن جي کوٽ سبب فوتين جي انگ ۾ واڌ جو امڪان آهي.

سنڌ حڪومت هڪ ته آفت ستيل قرار ڏنل ضلعن کي مڪمل طور تي آفت ستيل قرار نه ڏنو ويو آهي. جاري ڪيل نوٽيفڪيشن ۾ ڇاڇايل ضلعن کي مڪمل طور بدران مخصوص شهري علائقن، ڳوٺن ۾ وسندين جي ٻوڏ ستيل طور نشاندهي ڪئي وئي آهي. جنهن ڪري آفت ستيل قرار ڏنل ضلعن جا ڪيترائي متاثر علائقا نظرانداز ٿيڻ جو انديشو آهي ۾ اتي رهندڙ مصيبت ماريل ماڻهو حڪومت جي اپري سپري امداد ۾ ٻين رعايتن کان محروم رهڻ جو انديشو آهي.

حڪومتي نوٽيفڪيشن موجب جن 1 0 ضلعن کي اڌورو آفت ستيل قرار ڏنو ويو آهي. ان کانسواءِ به باقي سنڌ جا ڪيترائي اهڙا ضلعا آهن، جن کي حڪومت مڪمل طور تي نظرانداز ڪيو آهي. هونئن ته سجي سنڌ پاڻي هيٺ آهي، پر عمرڪوٽ ۾ سانگهڙ ضلعا ته ايترو ئي متاثر ٿيا آهن جيترو نوابشاهه، گهوٽڪي، ڄامشورو، ٽنڊو محمد خان ٻوڏ جي تباهڪارين جو شڪار ٿيا آهن. آخر حڪومت جو اهو منطق اسان جي سمجهه کان ٻاهر آهي ته حقيقي طور متاثر ٿيل سنڌ جي باقي 8 ضلعن کي ڇو نظرانداز ڪيو ويو آهي. ڇا ان پٺيان ڪا سياسي چال ۾ حڪمت عملي لڪل

آهي. سنڌ ۾ آيل مصيبت کي منهن ڏيڻ آڏو سياسي چالبازيون ۾ چالاڪيون رنڊڪ نه بڻجڻ گهرجن. چاڪاڻ ته هي هڪ ڪروڙ ماڻهن جي حياتي بچائڻ جو سوال آهي.

سرڪاري نوٽيفڪيشن موجب آفت سٽيل ضلعن کي مڪمل طور تي آفت سٽيل قرار نه ڏنو ويو آهي، جنهن سبب هزارين ڳوٺن جا متاثر پيپلز رليف ڪارڊ ۾ ڀي امداد ڪان رهجي وڃڻ جو انديشو آهي. اسان ڏيان ڇڪائيندي گذارشن ڪنداسين ته ان نوٽيفڪيشن جو نئين سر جائزو ورتو وڃي ۾ سنڌ جي انهن مڙني علائقن کي ان ۾ شامل ڪيو وڃي، جيڪي برساتي ٻوڏ سبب حقيقي طور تي سخت متاثر ٿيا آهن ۾ اتان جو عوام ملڪي توڙي عالمي امداد جو مستحق آهي. ٻوڏ متاثر علائقن بابت ڪاٿو لڳائڻ وقت سنڌ حڪومت جي ڪامورن کي گهٽ ۾ گهٽ سنڌ جي چيف ايگزيڪيوٽو يعني وڏي وزير سيد قائم علي شاهه جي ڪجهه ئي ڏينهن اندر آيل بيانن جو ته پرم رکڻ گهرجي ها، چاڪاڻ ته سنڌ جو وڏو وزير ۾ ٻيا سرڪاري اهلڪار وقت بوقت ميڊيا آڏو اهو چوندا رهيا آهن ته برساتي ٻوڏ سبب لڳ ڀڳ سڄي سنڌ متاثر ٿي آهي ۾ ٻوڏ متاثر سنڌ جي ڪنهن به ڪنڊ ۾ هوندو، ان کي حڪومتي امداد پهچائي ويندي، ڪين سندن مستقبل جي اڏاوت لاءِ سهائتا فراهم ڪئي ويندي.

حڪومت طرفان جاري ڪيل نوٽيفڪيشن ان وقت پڌرو ٿيو آهي، جنهن وقت ڪاڇي ۾ نئين ڳاج وهي اچڻ سبب تاريخ جي وڏي تباهي جاري آهي. نئين ڳاج جي ٻوڏ سبب ڪيترائي ڳوٺ، شهر ۾ رستا تباهه ٿي ويا آهن. ڪيترائي ماڻهو پاڻي جي تيز وهڪري ۾ لڙهي فوت ٿي ويا آهن. جن جا

هـاٽي لاش هٿ اچي رهيـا آهن، جـڏهن تـه سـوين مـاڻهو پنهنجـون حيـاتيون بچـائڻ لاءِ وٽن تي چـڙهي ويـٺـل آهن. جن جي بـڪ وگهي مـرڻ جـو انديشو آهي.

گذريل سـال آيـل ٻـوڏ دوران تـه متـاثرين جي واهر واري معـاملي ۾ سياسـي وابسـتگيون رنـڊڪ بڻيون هيون، جنهن سبب حڪومت سخت تنقيد جو نشـانو بـڻي هـئي. هـاڻ بـه جيڪـڏهن حڪمـرانن پنهنجي روش تبـديل نـه ڪـئي ۾ متـاثرن جي بنـا ڪنهن سياسي وابستگي جي سار نـه لـڌي تـه پـوءِ سندن لاءِ دعائن جـا در بنـد ٿي سـگهن ٿـا. پـاڻي ۾ ڦاٿـل ۾ ڪئمپن ۾ مـاني ڳـپي ۾ دوائن جـا منتظـر مـــاڻهو سياســـتدانن جـــون هيٺـــانهيون مٿـــانهيون، ترجيحون ۾ تڪرار سـمجهڻ ڪـان قاصـر آهن، بکيـا پيٽ حڪومتي دعوائن سان ڍاپجي نه ٿا سگهن، پـر ان لاءِ عملي قدم کڻڻ جي ضرورت آهي.

(ڇپيـــل: روزاني ســـنڌ، حيـــدرآباد، 22 آگســـت 2011ع)

صوفي محمد ڪان حقانيءَ تائين:
ڳالهيون پنهنجن سان

اســـان جي ســـرڪار ســـڳوري ملڪ جي سياسـي □ عسـڪري قيـادت سـان م شـورن بعـد ”پنهنجن سان“ ڳالهيون ڪرڻ جو فيصلو ڪيو آهي. جنه ن جو مقصد اهو بيان ڪيو ويو آهي ته ”پنهنجن سان“ ڳالهين سان ملڪ منجهـه انتهاپسـندي، بنيـاد پرســتي □ دهشــتگردي جي جن ڪي بوتــل □ بنــد ڪـري سـگهجي ٿـو. اهي ”پنهنجـا“ ڪـير آهن، جن سان اسان جي حڪومت ڳالهيون ڪرڻ گهـري ٿي. انهن ”پنهنجن“ جو سڌو سـنئون نـالو ان ڪـري نـه ورتــو ويــو آهي، ڇاڪـــاڻ تـــه اســلام آبـــاد جـ اسٽيبلشمينٽ ان معاملي تي ملڪ جي اندر □ ٻاهر ٿيندڙ تنقيد §ان بچڻ چاهي ٿي. جيڪڏهن آل پارٽيز ڪانفرنس جي پڌرنامي □ ”پن ´نجن سان“ بـــدران سڌو سنئون طالبان سان ڳـالهيوڻ جـو اعلان ڪيـو وڃي ته اها ڳالهه ملڪ جي امن پسند ماڻهن □ دنيا ڪان هضم ڪرائڻ ڏاڍو مشڪل هئي.

قبـائلي علائقن □ جـتي انتهاپسـند گـروهن □ دهشتگرد ٽولن جو اثـر رسـوخ آهي، اتي اهـا ڳالهـه پڌري پٽ پئي آهي ته دهشت سٽيل علائقن □ اتــان جو امن پسند شهري پنهنجو اثر رسوخ وڃائي ويٺــو آهي. عام ماڻهو دهشتگردن وٽ يرغمال بڻيـل آهي. حڪومت جا حامي سوين قبائلي سـردار □ ملڪ يـا

ته جنگجـوئن هٿـان مـارجي چڪـا آهن يـا وري هنن وٽ اها طاقت يا آوا ز نه رهيو آهي، جنهن سان هو پنهنجي رٽ قائم ڪري سگهن. ان ڪري اها ڳالهـه واضح آهي ته جنهن جو اتي ڪنٽرول آهي. ڳـالهيون انهن سان ئي ڪيون وين ديون.

ملڪي اسٽيبلشـمينٽ پنهنجي ئي پيـدا ڪيـل ويڙهاڪ گـروپن سـان هن ڪـان اڳ بـه رابطـا ڪيـا آهن. جڏهن به عالمي دٻاءُ وڌندو آ ´ي يا پنهنجـا ئي ڏاڍي ڦيـٽي نـه رهنــدا آهن تــه انهن ڪي ڪنهن ن ´ ڪنهن طرح ٻيهـر پنهنجي اثـر رسـوخ هيٺ آڻڻ جي ڪوشـش ڪـئي وينـد ي آهي. ملڪ جي اتـرين قبائلي علائقن بغاوت جي شروعات 2 0 0 2 ع کان ٿي. ان ئي وقت کان حڪـومت ڪيـترائي پـيرا مختلف پاڪستاني طالبان اڳواڻن سان امن معاهـدا ڪيـا . شـروعات ڏکڻ وزيرسـتان نيڪ محمـد جي گروپ سان معاهدو ڪيـو ويـو بعـد وري 5 0 0 2 ع ڏکڻ وزيرستان جي محسود علائقي بيت ا٠محسـود سـان معاهـدو ڪي و ويـو. جيڪـو سـرادوغا معاهـدي هيٺ مشـهور ٿيـو. ان کانسـواءِ سوات صوفي محمد سان امن معاهدو ڪـري ان جـا ڪيـترائي ڏکيـا شـرط مجيـا ويـا سـوات جـو علائقــو عملي طــور تي صــوفي محمــد کي تحفي طـور ڏنـو ويـو. جـتي هن پنهنجي ”شـريعت“ لاڳـو ڪئي.

سـوات صـوفي محمـد سـان معاهـدي جي پارليامينٽ مان توثيـق بـه ڪـرائي وئي. ملڪ وڏا شادمانه ڪيا ويا. شريعت جي نفاذ تي هڪ ٻئي کي مبارڪون ڏنيون ويون. پر ان معاهدي جو نتيجو جي ئن سوات جي شهرين پوڳيو، ان جو انـدازو اسـلام اباد جي محلن ويٺل لڳائي نه ٿا سگهن. نـام نهـاد

شريعت جي نانءُ تي سـوات ۾ ج ٰنگ جـو قـانون لاڳو ڪيو ويو، عورتن ڪـان سـمورا انسـاني حـق ۽ آزاديون ڪسيون ويـون، ڇـوڪرين جـا اسـڪول بنـد ڪرايـا ويـا يـا بم ڌمـاڪن سـان اڏايـا ويـا. معصـوم عـورتن ڪي مـردن جي مـيڙاڪن ۾ اون “و ليٽـائي ٽنگون پڪڙي ڪوڙا هنيا ويا. ميڊيا تي آيل اهڙن من ظرن سڄي دنيا ۾ پاڪسـتان جي عـزت ۽ نـاموس ڪي داءَ تي لڳائي ڇڏي و. صوفي محمد پارليامينٽ، جمهـوري ادارن ۽ اعليٰ عدليـه بـابت ع قـل ڪـان وانجهيل قسـم جـون فتوائـون جـاري ڪيـون. بنيـاد پرست ۽ انتهاپسند گـروپ سـان امن جي نـالي تي ٿاهه سـڄي ملڪ جي معصـوم ما ±هن جـو سـاهه مٺ ۾ ڪـري ڇـڏيو. جنگجــو گروهــه طرفـان امن معاهـدي ڪ ي بنيـاد بڻـائي سـڄي ملڪ ڪي بنـدوق جي زور تي ختم ڪـرڻ لاءِ لشـڪر ڪشـي ڪـئي وئي.

هـاٽي بـه جـڏهن امن جي نـالي تي ”پنهنجن سان“ ڳالهيون ڪـرڻ جـو اعلان ڪيـو ويـو آهي تـه پاڪستان جي ڪنڊ ڪـڙڇ ۾ رهنـدڙ معصـوم مـاڻهن جو ساهه مٺ ۾ اچي ويو آهي. ڇاڪاڻ تـه هنن ڪي صــوفي محمــد ســان ٺاهــه ۾ ان جي ”نــام نهــاد شريعت“ جا سور ساريا پيـا آهن. حڪـومت جـڏهن ”پنهنجن سان“ ڳالهيون ڪرڻ جي ڳالهه پئي ڪري ته ان جو منطقي نتيجو انهن سان ٺاهه جي صورت ۾ نڪرنـــدو. دهشـــتگ ردن ۽ بنيـــاد پرســـتن ڪي رعايتون ڏيڻيون پونديون. سندن م طالبا مڃٽا پوندا. ڇاڪاڻ ته ڳالهين لاءِ جنگجو گروپ نه پر حڪو ¯ت اڳڀرائي ڪري رهي آهي. سوات، مـالا ڪنـڊ، اتـر ۽ ڏکڻ وزيرستان ۾ ويٺل ”پنهنجا“ جيڪـڏهن ڪمـزور هجن ها ته ڳالهيون ڪرڻ سندن مجبوري هجي هـا. ان ڪري اها ڳالهه پڌري پئي آهي ته ڪمزور ڌر ئي

قرباني ڏيندي آهي. ملڪ جا ماڻهو پريشاني ۾ مبتلا ٿي ويا آهن ته حڪومت هن ڀيري ”پنهنجن“ کي کهڙن کهڙن علائقن جو م الڪ ۾ مختيار بڻائيندي ۾ کين قرباني جي ايندڙ عيد لاءِ ڪيترا ٻڪرا تحفي طور ڏيندي .

(ڇپيل: روزاني سنڌ، حيدرآباد، 27 آڪٽوبر 2011ع)

اسان انسان ڪڏهن ٿينداسين؟

سنڌ جا ماڻهو مهذب آهن، ملڪ جي ٻين صوبن جي ڀيٽ ۾ هتان جا ماڻهو رحمدل، انسان دوست ۽ باشعور آهن. اهڙيون دعوائون اڪثر ڪري سنڌ جا مها ڏاها، اديب، دانشور، سماجي

اڳواڻ ۽ سياسي ليڊر ڪندا رهندا آهن. انهن دعوائن ۾ ڪيتري سچائي آهي. ان بابت اسان ڪڏهن به ٿڌي دل ۽ دماغ سان نه سوچيو آهي، ته ڇا سنڌي قوم باقي قومن جي ڀيٽ ۾ وڌيڪ مهذب، باشعور، رحمدل، انسان دوست ۽ سڀاجهي آهي. جنهن سنڌ جي ماڻهن کي اسان وڏا وڏا لقب ڏيندا آهيون، ان ئي ديس ۾ روز ڪارو ڪاري جي الزام هيٺ 8 کان 10 عورتن ۽ مردن کي موت جي منهن ۾ ڏنو ويندو آهي. قبائلي ۽ برادري تڪرارن ۾ روزانو درجن ماڻهو ماريا ويندا آهن. هاڻي ته ان مهذب سنڌ جي ماڻهن پنهنجن معصوم ٻچن کي مارڻ ۽ ڳپا ڳپا ڪرڻ شروع ڪري ڏنو آهي.

جنهن سنڌ جا ماڻهو اڳ ڪنهن جيت جڻئي کي به مارڻ پاپ سمجهندا هئا، سي هاڻي ڪيئن وحشي ٿي ويا آهن، جو معصوم ٻارن کي اغوا ڪري پئسن جي لالچ ۾ مٿن بي رحماڻو تشدد ڪري سندن دانهون، ڪوڪون ۽ آزايون نيازيون سندن والدين کي موبائيل فونن تي ٻڌرائين ٿا. جيئن لاچار ۽ بيوس والدين پنهنجي دل جي ٽڪرن کي ڇڏائڻ لاءِ وحشين لاءِ ڀنگ جي رقم جو ستت انتظام ڪري وٺن. اها باشعور ماڻهن جي سنڌ آهي، اها موهن جي دڙي جي وارثن جي ڌرتي آهي، جتان جا ماڻهو هاڻي ڏوڪڙن جي لالچ ۾ گلن جهڙن ٻارن کي به قتل ڪرڻ کان نه ٿا مڙن.

گذريل ڪن ڏهاڪن کان سنڌ ۾ ڀنگ لاءِ معصوم ٻارن کي اغوا ڪرڻ جو سلسلو ته هلندڙ هو، پر هاڻي ان ۾ هڪ ٻي وحشت ۽ بربريت جو اضافو ٿيو آهي. ڪجهه مهينن کان معصوم ٻارن کي بيدرديءَ سان مارڻ جون انتهائي خوفناڪ ۽ دل جهوريندڙ وارداتون سامهون آيون آهن. موهن جي

دڙي جهــڙي ســذريل تهــذيب جي مــالڪ ضــلعي لاڙڪــاڻي هڪ ٻـئي پويـان 4 معصـوم ٻـارڙن کي اغوا بعد انتهائي بي رحماڻي طريقي سان ڪٺو ويـو آهي، ســندن سسـيون ڌڙ ڪـان ڌار ڪـري اڇليـون ويون آهن. ڪجهه ڏينهن اڳ لاڙڪاڻي جي شيخ زيـد ڪالوني مـان ٻن معصـوم سـوئٽن لڪمـير مجاهـد کي پنهنجي ئي عزيزن اغـوا ڪيـو، جنهن بعـد ٻنهي معصومن کي قتـل ڪـري سـندن سسـيون ڌڙ ڪـان ڌار ڪــري اڇليــون ويــون. اهــڙيءَ طــرح ســاڳي ڪــالوني ذاتي دشـمني تحت 8 سـالن جي ٻـالڪ سـلمان ڪـوڪر کي اغـوا ڪـري سسـي ڌڙ ڪـان ڌار ڪري لاش باڇڪي وجهي گند جي ڍيـر تي اڇليـو ويو. ساڳي ڪـالوني وري پئسـن جي لالچ اڇي جوابـدارن ڪالهــه 4 ورهين جي عمــار جتـوئي کي زندهه مٽيءَ دفن ڪري قتل ڪري ڇڏيو. معصوم ٻارن کي جنهن بيدرديءَ سان قتـل ڪيـو ويـو آهي. انهن واقعن سنڌ سنڌي ماڻهن جو شرم ڪان ڪنڌ جهڪـائي ڇـڏيو آهي. انهن جيءُ جهورينـدڙ وارداتن تي موهن جي دڙي جي تهذيب جا خلاق به تڙپي پيا هوندا. ايئن ته جڳ جهان وحشـت بربـريت جي علامت بڻيل طالبان به نه ڪندا آهن، جيئن سنڌ جي مهــذب ســڏائيندڙ مــاڻهن ڪيــو آهي. ايئن پيــو محسوس ٿئي ته سنڌ جـا مـاڻهو وري دور جـاهليت ڏانهن موٽي رهيا آهن. هو مهذبپڻي جـا سـڀ معيـار مٽي دفن ڪري، ماڻهپي مريادا کي به طلاقون ڏئي قبل مسيح واري جهنگلي وحشي ماڻهن جي صفن شامل ٿي رهيا آهن.

ڇــا ســنڌ جــا مــاڻهو مــوهن جي دڙي واري تهذيب ثقـافت کي پـٺي ڏئي پنهنجي هن سـڃاڻپ سان دنيا آڏو اچڻ چاهين ٿا. ڇا سنڌي ماڻهو پنهنجن ٻچن کي ڏوڪڙن خاطر اغوا ڪري، بيـدرديءَ سـان

ڳيا ڳيا ڪري سندن رت ۾ لت پت ٿيل لاش ڪٽي پنهنجي شعور جو هوڪو ڏيندا. ٻيلي هيءَ سنڌ ته پٺائي ۾ سچل واري سنڌ ڪانهي، هن سنڌ لاءِ ته شيخ اياز بيت ڪونه سٽيا هيا، هن سنڌ لاءِ هوشو ۽ هيمون ته پنهنجي جان جو نذرانو ڪونه ڏنو هو. هن دردندگيءَ ۾ ڪنور پٽي ۾ اسان پنهنجا ڪارا ڪيل منهن دنيا کي ڪيئن ڏيکاريندا سين. دنيا مهذب پڻي ۽ انسان دوستي طرف سفر ڪري رهي آهي پر اسان سنڌ جا ماڻهو ان کي پٺي ڏئي، ماڻهپي جا سڀ ڏڳ ۾ واڻون وڃائي ويٺا آهيون. اسان انسان کڏهن ٿينداسين، ان تي سڀني کي سوچڻ ۽ لوچڻ جي ضرورت آهي.

(ايڊيٽوريل، چيپل روزاني سنڌ، حيدرآباد، 15 مارچ 2012ع)

سنڌوءَ جي پاڻي تي ڌاڙو

پنجاب طرفان سنڌ جي پاڻي تي ڌاڙي وارو سلسلو جاري آهي. سنڌوءَ مان سنڌ جي حصي جو

زبردستي پاڻي کنيو پيو وڃي. ڪالهه سنڌ حڪومت
پاڻي تي ان ڌاڙي جو اعتراف ڪندي چيو آهي ته
هو اهو ڌاڙو روڪرائڻ □ بي وس آهن. آبپاشي
واري وزير جام سيف الله ڌاريجي چيو آهي ته
پنجاب □ وفاق آڏو احتجاج ڪيا آهن پر سنڌ
حڪومت بيوس آهي □ پاڻي جي زبردستي چوري
روڪرائي نه ٿي سگهي. هن اهو به چيو آهي ته
اسلام آباد کي 85 سيڪڙو پاڻي ارسا جي منظوري
سان فراهم ڪيو ويو آهي، جڏهن ته ڪراچي کي به
ٻين صوبن جي حصي مان پاڻي ملڻ گهرجي. هن
ڪالهه انڊس رور ڪميشن جي اجلاس بعد پريس
ڪانفرنس کي خطاب ڪندي اهڙو اعتراف □
بيوسي جو اظهار ڪيو آهي.

سنڌ جي آبپاشي وزير جي ان بيوسي مان
ظاهر ٿئي پيو ته پنجاب ارسا سان ملي ڪري سنڌ
جو پاڻي ڦٻائي رهيو آهي. پنجاب ان سلسلي □
ڪنهن به قانون □ ضابطن کي خاطر □ آڻڻ لاءِ تيار
ناهي. هي ڪو پهريون ڀيرو ناهي جو پنجاب سنڌ جي
پاڻي تي ڌاڙو هڻي رهيو آهي، پر چشما لنڪ ڪينال،
گريٽر ٿل ڪينال □ ٻين چينلن ذريعي سنڌ جو پاڻي
کنيو پيو وڃي. سنڌ سوڪهڙي جو شڪار آهي.
روزانو لکين آبادگار پاڻي جي کوٽ خلاف احتجاج
ڪري رهيا آهن. پاڻي نه ملڻ سبب هتان جا واهه □
ڪينال سڪي رهيا آهن. فصلن جي پوکائي نه پئي
ٿئي، ايتري قدر جو بدين، ٺٽي □ ميرپورخاص □
ماڻهن کي پيئڻ جو پاڻي به نه ٿو ملي، ڍور ڍڳا اڄ
مري رهيا آهن، پر پنجاب سنڌ کي پاڻي ڏيڻ لاءِ تيار

ناهي. ان معاملي تي وفاقي حڪومت به خاموش
آهي، سنڌ حڪومت به فقط اعتراف ڪرڻ کان
اڳتي نه ٿي وڌي. پاڻي سنڌ جي موت ۽ حياتي جو
مسئلو آهي، پر ان لاءِ ڪابه اثرائتي ڪوشش ٿيندي
نظر نه ٿي اچي. هن وقت جڏهن مرڪز ۽ سنڌ ۾
هڪ ئي پارٽي جي حڪومت آهي ته پوءِ اها ايڏي
بيوسي ڇو آهي. ڇا ڪٿي ائين ته ناهي ته پنجاب
کي راضي رکڻ لاءِ سنڌ کي قربان ڪيو پيو وڃي.
سنڌ جي قيمت تي سياسي مفاهمت جي نالي تي
اقتدار کي دوام بخشڻ لاءِ خاموشي اختيار ڪئي
وئي آهي. پاڻي سنڌ جي 5 ڪروڙ ماڻهن جي جياپي
جو مسئلو آهي، جيڪو ڪنهن به سياسي مفاهمت
کان مٿانهون هجڻ گهرجي. پر ان تي به جيڪڏهن
سياسي مفاد حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي وئي
ته اها سنڌ کي تباهه ۽ برباد ڪرڻ جي انتهائي
افسوسناڪ ڪوشش هوندي.

هڪ طرف سنڌ جي آبپاشي وزير سنڌ جي
پاڻي تي ڌاڙي جو اعتراف ڪيو آهي ته ٻئي طرف
اهي به اطلاع مليا آهن ته ارسا هلندڙ خريف سيزن
۾ پهريون پيرو ڪوٽڙي ڊائون اسٽريم ۾ پاڻي ڇوڙ
کي بنياد بڻائي اڪثريتي راءِ سان سنڌ جي پاڻي
انڊينٽ ۾ 5 هزار ڪيوسڪ ڪٽوتي ڪرڻ ۽
تڪراري چشما لنڪ ڪئنال ذريعي سنڌوءَ مان
21700 ڪيوسڪ پاڻي چناب زون ۾ منتقل ڪرڻ
جي منظوري ڏئي ڇڏي. ارسا جي پاڻي ڊيٽا مطابق
سنڌوءَ مان پنجاب جي تڪراري سي جي لنڪ
ڪئنال لاءِ پاڻي فراهمي وڌائي 21700 ڪيوسڪ

ڪيو ويو آهي، جيڪو پاڻي جهلم ندي کان پنجاب جي چناب زون ۾ منتقل ڪيو ويندو. ان حوالي سان ارسا چناب درياءَ ۾ پاڻي گهٽجي وڃڻ سبب سي جي ۾ پاڻي فراهمي وڌائي وئي آهي ته جيئن چناب زون کي پاڻي فراهم ڪري سگهجي. ڪوٽڙي ڊائون اسٽريم ۾ پاڻي ڇوڙ شرط پنجاب سي جي لنڪ ڪئنال کي پاڻي فراهم ڪرڻ جو مطالبو ڪيو، جنهن جي سنڌ جي نمائندگي ڪندڙ ارسا چيئرمين مظفر شاهه اهو چئي مخالفت ڪئي ته ڪوٽڙي کان هيٺ ويندڙ پاڻي اصل ۾ منڇر ڍنڍ ۾ نئين گاج جو آيل پاڻي آهي، اهو درياءَ جو پاڻي ناهي. پر پنجاب جو نمائندو خيبرپختونخوا ميمبر جي مدد سان سي جي ذريعي سنڌوءَ مان چناب زون ۾ پاڻي منتقل ڪرائڻ وارو فيصلو ڪرائڻ ۾ ڪامياب ٿي ويو. ان فيصلي سان گڏ ارسا اڪثريتي بنياد تي سنڌ جو انڊينٽ 5 هزار ڪيوسڪ گهٽائڻ جو پڻ فيصلو ڪيو آهي، جنهن جي ارسا چيئرمين سنڌ جي ميمبر طور توثيق ناهي ڪئي. سنڌ جي انڊينٽ لاسز سان گڏ 2 لک 10 هزار ڪيوسڪ مان گهٽائي 2 لک ۾ ڪالهه وڌيڪ 5 هزار ڪيوسڪ گهٽائي هڪ لک 95 هزار ڪيوسڪ ڪئي وئي آهي، ٻئي طرف دريائي وهڪرن ۾ ٻيهر گهٽتائي جو سلسلو شروع ٿي ويو آهي، جنهن سبب ڏينهن ٻن ۾ تربيلا ڊيم مان پاڻي ڪٽت شروع ڪرڻ جا امڪان آهن.ڪالهه سنڌوءَ سميت ملڪ جي ڇئن ئي دريائن جا وهڪرا 3 لک 54 هزار ڪيوسڪ رڪارڊ ڪيا ويا آهن، جنهن مان 59000 ڪيوسڪ پاڻي ذخيرو ڪري 2 لک 95 هزار ڪيوسڪ پاڻي هيٺ

چڏيو ويو آهي. ٻئي طرف تربيلا وٽ سنڌوءَ جو
مٿيون وهڪرو هڪ لک 97 هزار ڪيوسڪ رڪارڊ
ڪيو ويو، جنهن مان 37 هزار ڪيوسڪ ذخيرو ڪري
باقي هڪ لک 60 هزار ڪيوسڪ پاڻي هيٺ جاري
ڪيو ويو، هن وقت تربيلا □ پاڻي ذخيرو 78 فوٽ
رڪارڊ ڪيو ويو آهي. هوڏانهن نوشهره وٽ ڪابل
درياءَ □ مٿين سطح جي ٻوڏ برقرار آهي، جتي پاڻي
جا وهڪرا 69900 ڪيوسڪ رڪارڊ ڪيا ويا. جڏهن
ته منگلا وٽ جهلم درياءَ جي وهڪرن □ رڪارڊ لاٿ
آئي آهي، جتي مٿيان وهڪرا فقط 36300 ڪيوسڪ
رهجي ويا آهن، جنهن مان 21300 ڪيوسڪ ذخيرو
ڪري باقي 15000 ڪيوسڪ پاڻي هيٺ ڇڏيو ويو
آهي، جڏهن ته منگلا ڊيم □ پاڻي ذخيرو 102 فوٽ
رڪارڊ ڪيو ويو آهي، ڪالهه چناب درياءَ جا وهڪرا
50886 ڪيوسڪ رڪارڊ ڪيا ويا.

ارسا ڪي اها ڳالهه سمجهڻ گهرجي ته
ڪوٽڙي ڊائون اسٽريم □ پاڻي ڇوڙ ڪرڻ جو چشما
جهلم لنڪ ڪينال سان ڪوبه واسطو ناهي. پاڻي
ٿاهه □ اهو ڪٽي به لڪيل ناهي ته جيڪڏهن سنڌو
درياهه جو پاڻي ڪوٽڙي ڊائون اسٽريم □ ڇڏيو ويو
ته ان لاٰءِ ضروري آهي ته پنجاب کي به سي جي
ڪينال □ پاڻي ڇوڙ ڪرڻ جي اجازت ڏني وڃي.
هي سڀ سڌي ارهه زورائي آهي. پنجاب پاڻي
واري لولي لنگڙي 91ع واري ٿاهه کي به ڪڏهن
تسليم نه ڪيو آهي، پنجاب ڪنهن به معاهدي جي
پاسداري نه ڪئي آهي. جنهن سبب پاڪستان ٺهڻ
کان اڄ تائين پاڻي نه ملڻ سبب سنڌ جي زرعي

معيشت تباهه ٿي رهي آهي. هاڻي وري تڪراري ڪالاباغ ڊيم ٺاهڻ لاءِ لاهور هاءِ ڪورٽ ۾ پٽيشن داخل ڪئي وئي آهي. جيئن عدالتن جو سهارو وٺي سنڌو درياهه جي نڙي تي ننهن ڏئي سگهجي. لاهور هاءِ ڪورٽ هن تڪراري رٽا بابت درخواست ٻڌڻي لاءِ منظور ڪندي وفاق ۾ پنجاب حڪومت کي نوٽيس جاري ڪيا آهن. جڏهن ته ڪالاباغ ڊيم جي مخالف ڌرين کي به طلب ڪيو ويو آهي. هي به هڪ پنجاب جي خطرناڪ چال آهي ته هن رٽا تي عدالت ذريعي عمل ڪرايو وڃي. پر ان معاملي ۾ اها ڳالهه وساري وئي آهي ته قومن وچ ۾ تڪراري فيصلا عدالتن ۾ نه ٿيندا آهن، قومون عدالتن جي پنجن ججن جي فيصلن جون محتاج نه هونديون آهن. پر هو پنهنجي بري ڀلي جو فيصلو سياسي فورمن تي پاڻ ڪنديون آهن. ڪروڙين ماڻهن جي قسمت جا فيصلا عدالتي ڪوئڙين ۾ ويٺل پنج ست ملازم ٽائيپ جج سڳورا ڪرڻ جو اختيار نه ٿا رکن. ان ڪري سنڌ حڪومت کي لاهور هاءِ ڪورٽ کي ٻڌائڻ گهرجي ته تڪراري ڪالاباغ ڊيم کي ٽي صوبا رد ڪري چڪا آهن، ان ڪري اهو معاملو عدالتي اختيار کان ٻاهر آهي. ان معاملي کي جيڪڏهن عدالتي فورمن ذريعي حل ڪرائڻ جي ڪوشش ڪئي وئي ته ان کي سنڌ جا 5 ڪروڙ ماڻهو ڪنهن به صورت ۾ تسليم نه ڪندا ۾ نه وري اهڙي فيصلي جا پابند هوندا.

ذوالفقار آباد رٿا ۾ سنڌي ماڻهن تي ڪيل چٿرون

سنڌي ماڻهن جي شديد اعتراضن باوجود سنڌ حڪومت نئين شهر ذوالفقار آباد جوڙڻ تي ڳنڍ ٻڌي بيٺل آهي. حڪمران چون ٿا ته ذوالفقار آباد جڙڻ سان سنڌ جا سڀ مسئلا حل ٿي ويندا، صوبي ۾ خوشحالي اچي ويندي. نوجوانن لاءِ روزگار جا در کلندا، پيو خبر ناهي ته ان رٿا جون ڪهڙيون ڪهڙيون ڪرامتون ٻڌايون پيون وڃن. پ پ جي حڪومت خير سان پنهنجا 4 سال مڪمل ڪرڻ بعد پنجين سال ۾ پير پاتو آهي. ان وچ ۾ سنڌ

ڪيتري ترقي ڪئي آهي. ان جي باشندن کي روزگار جا ڪيترا موقعا نصيب ٿيا آهن، جيڪڏهن ان جو ويهي وچور ڪڍجي ته اڃا ڪارا پڌرا ٿي پوندا. سپ ماڻهو سمجهن ٿا ته سنڌ کي گذريل 4 سالن ۾ ڪا ترقي ته نه ملي آهي پر مفاهمت جي نالي تي گهر جا ٿپڙ وڪٽي اتحادين کي راضي ڪرڻ واري سرڪار هاڻي سنڌ جي ماڻهن کان پنهنجو ساموندي ڪنارو به کسڻ چاهي ٿي. ڪالهه پ پ سنڌ جي اڳواڻ تاج حيدر صاحب ذوالفقار آباد رٿا بابت سنڌ اسيمبلي ميمبرن کي بريفنگ ڏيندي لک ڪوششون ڪرڻ باوجود سنڌ جي ماڻهن جا خدشا دور نه ڪري سگهيو. بعد ۾ چڙ مان سنڌ جي ماڻهن تي چٽر ڪندي چيائين ته سنڌ جا ماڻهو دقيانوسي سوچ رکندڙ آهن. ڪين موهن جي دڙي جي دور واري سوچ رکڻ جو مهڻو ڏيندي چيو اٿائين ته سنڌي ماڻهو گهٽا ٻار ڄڻيندڙ آهن، ان ڪري هو اقليت ۾ نه ايندا. بدقسمتي سان جناب تاج حيدر ان پارٽي جو سنڌ جو سيڪريٽري جنرل آهي، جنهن کي سنڌي ماڻهن ووٽ ڏئي اقتدار جي ايوانن تائين پهچايو آهي. جيڪڏهن بقول تاج حيدر صاحب جي سنڌي ماڻهو دقيانوسي سوچ رکندڙ آهن ته پوءِ ڇا هنن جنهن پارٽي کي ووٽ ڏنا آهن، سا به ساڳي سوچ رکندڙ هوندي. اهو سوال پ پ جي سنڌ قيادت کي تاج حيدر صاحب کان پڇڻ گهرجي.

اڳوڻي آمر پرويز مشرف جڏهن پنهنجي آمريت واري دور ۾ ڪالاباغ ڊيم جي اڏاوت لاءِ مهم هلائي هئي ۾ سنڌي ماڻهن ان کي قبول ڪرڻ

کان انڪار ڪيو هو ته هن به چڙ ۾ سنڌي ماڻهن
کي ساڳيو لقب ڏنو هو ته سنڌي ماڻهو جاهل آهن،
هو قابل ناهن، جو ڪين ملڪ سنڀالڻ جون واڳون
ڏئي سگهجن. اڄ جڏهن تاج حيدر صاحب ساڳي
آمر مشرف واري ٻولي ڳالهائي آهي ۾ سنڌي
ماڻهن کي دقيانوسي سوچ رکندڙ قرار ڏنو آهي ته
يقينن اڳوڻي آمر مشرف کي روحاني ۾ دلي
سڪون نصيب ٿيو هوندو. ڪالهه سنڌ اسيمبلي جي
اسپيڪر نثار کهڙي جي هدايتن تي تاج حيدر
طرفان ذوالفقار آباد رٿا تي ڏنل بريفنگ جو جيڪو
حشر ٿيو آهي، ان کان به خدا جي خلق واقف آهي.
بريفنگ ۾ سنڌ اسيمبليءَ جي پ پ ايم پي ايز
ذوالفقار آباد شهر جي رٿا تي شديد تحفظات جو
اظهار ڪندي ان کي اڻ سڌي طرح رد ڪري ڇڏيو
آهي، چاڪاڻ ته پارٽي ڊسپلين سبب هنن وڏي
واڪي ته ان رٿا کي رد ڪرڻ جو اعلان نه ڪيو پر
بريفنگ ۾ سنڌ اسيمبلي جي 168 ميمبرن جي
ايوان مان 20 کان به گهٽ ايم پي ايز ذوالفقار
آباد رٿا بابت پ پ جو موقف ٻڌڻ لاءِ آيا.سنڌ
اسيمبلي ۾ ٿيل هن اجلاس ۾ نئي جي شيرازي
پائرن، ملڪاڻين، سسئي پليجو کان وٺندي جن ٻن
تعلقن ۾ اهو نئون شهر اڏجي رهيو آهي، انهن جي
چونڊيل نمائندن به شرڪت نه ڪئي. فنڪشنل
مسلم ليگ جو هڪ به نمائندو ان اجلاس ۾ نه آيو.
سنڌ اسيمبلي جي هن بريفنگ اجلاس ۾ مسلم ليگ
(ق) جو ڪو به نمائندو شريڪ نه ٿيو پر ارباب
گروپ سان تعلق رکندڙ صرف چيتن مل شريڪ
ٿيو. متحده قومي موومينٽ مان اڪيلي هير سوهو
آئي، جنهن اچڻ سان چيو ته اسان کي هن وقت
تائين هن رٿا تي ذري برابر به اعتماد ۾ ناهي ورتو
ويو.

سنڌ اسيمبلي جي معزز ميمبرن □ وزيرن کي بريفنگ ڏيڻ لاءِ جيڪو اجلاس سڏايو ويو هو، ان □ ذوالفقار آباد اٿارٽي جي ڪنهن به عملدار شرڪت نه ڪئي. هڪ اهڙي ماڻهو کان بريفنگ ڏياري وئي، جيڪو پاڻ ماهر نه هيو. هن رٿا جي ٽيڪنيڪل پاسن تي ڪابه روشني نه وڌي. اجلاس □ شريڪ ٺٽي ضلعي جي اڪيلي چونڊيل نمائندي صادق ميمڻ سخت اعتراض واريندي چيو ته، هن گڏجاڻيءَ سميت ذوالفقار آباد رٿا جي حوالي سان جيڪي به سرگرميون ٿي رهيون آهن، ان □ اسان چونڊيل نمائندن کي ذري برابر به اعتماد □ نه پيو ورتو وڃي. روز احتجاجي مظاهرا، ريليون نڪري رهيون آهن، سنڌ جا ماڻهو سمجهن ٿا ته ان رٿا سان هو اقليت □ تبديل ٿي ويندا. ان موقعي تي ڊاڪٽر سڪندر منڌري چيو ته، جڏهن بدين مان تيل نڪتو هو ته اسان کي چيو ويو تيل گئس نڪرڻ بعد بدين ضلعي جا ماڻهو مالا مال ٿي ويندا □ ڪير جون نديون وهنديون. پر حالت اها آهي جو بدين جا ماڻهو اڄ به درخواستون هٿن □ ڪٽي نوڪريءَ لاءِ در در ڌڪا کائيندا وتن ٿا. ڊاڪٽر سڪندر منڌري جي ان موقف سان سنڌ جا ماڻهو سئو سيڪڙو متفق آهن ته سنڌ جي ترقي جي نالي تي شروع ڪيل رٿائون سنڌ جي تباهي جو سبب بڻجي رهيون آهن. ڇا سنڌ جا ماڻهو پنهنجي تباهي جي بنياد تي ترقي قبول ڪندا. يقينن ان ڳالهه کان پ پ قيادت به واقف هوندي.

سنڌي اسيمبلي جي ميرن ذوالفقار آباد رٿا تي تحفظات جو اظهار ڪندي موقف اختيار ڪيو ته هي منصوبو سياست جي ور چڙهي چڪي آهي □ ماڻهن □ تمام گهڻا خدشا آهن، سنڌي ماڻهو

سمجهن ٿا ته ان نئين شهر جي اڏاوت سان هو اقليت ۾ تبديل ٿي ويندا. سنڌي ماڻهن جي اقليت ۾ اچڻ بابت سوال تي پ پ سنڌ جي جنرل سيڪريٽري تاج حيدر جيڪو موقف اختيار ڪيو، اهو انتهائي ٻاراڻو ۾ ڪل جوڳو هو. هن صاحب فرمايو ته جيڪي ماڻهو ذوالفقار آباد شهر جي اڏاوت خلاف واويلا ڪري رهيا آهن ته هن رٿا سان مقامي ماڻهو اقليت ۾ تبديل ٿي ويندا ته ڪين هن ڳالهه کان باخبر رهڻ گهرجي ته سنڌي ماڻهو وڏي انگ ۾ ٻار پيدا ڪري رهيا آهن. تاج حيدر جي فارمولي موجب سنڌي ماڻهن کي اقليت ۾ تبديل ٿيڻ کان بچڻ لاءِ ٻيا ڪم ڪار ڇڏي هاڻي ٻار پيدا ڪرڻ تي زور ڏيڻ گهرجي. واهه جو موقف آهي، ذوالفقار آباد رٿا کي جسٽيفاءَ ڪرڻ جو. تاج حيدر جي هن عجيب منطق تي سنڌي ماڻهو منهن مٿو پٽڻ کان سواءِ ٻيو ڪري به ڇا ٿا سگهن. ڇاڪاڻ ته هنن بدقسمتي سان ان پارٽي کي پنهنجو مينڊيٽ ڏنو آهي، جيڪا ڪين سڪٽي عزت ڏيڻ لاءِ به تيار ناهي.

ذوالفقار آباد رٿا ٺٽي ضلعي جي ڇئن تعلقن جاتي، ڪارو ڇاڻ، گهوڙا ٻاري ۾ شاهبندر جي 13 لک ايڪڙن تي جوڙي ويندي. حڪومت جي دعوی آهي ته ان 13 لک ايڪڙ زمين مان 10 لک ايڪڙ زمين هن وقت سمنڊ ۾ آهي ۾ اها زمين سمنڊ ۾ ڪانڪريٽ جي 230 ڪلوميٽر ڊگهي پٽ (Dyke) اڏي ري ڪليم ڪئي ويندي. فوري طور تي هي پراجيڪٽ شاهبندر تعلقي جي 60 هزار ايڪڙ زمين تي شروع ڪيو ويندو، ان 60 هزار ايڪڙ زمين مان

صرف 20-22 هزار ايڪڙ زمين خانگي آهي جيڪا
خريد ڪئي ويندي، جڏهن ته ڪيٽي بندر تي به
شروعاتي طور هڪ ننڍڙو بندرگاهه جوڙيو ويندو
جنهن سان ذوالفقار رٽا لاءِ مٽيريل جي پهچ ۾ ڪافي
آساني پيدا ٿيندي. سنڌ حڪومت جي هن بريفنگ ۾
انهن ئٽي ۾ بدين ضلعن جي چونڊيل نمائندن
شرڪت نه ڪئي، جن جي علائقي ۾ هي رٽا جوڙي
پئي وڃي. جنهن مان ثابت ٿيو ته بدين ۾ ئٽي جا
چونڊيل نمائندا ۾ اتان جو عوام هن رٽا خلاف آهي.
جڏهن ته ئٽي مان چونڊيل صوبائي وزير صادق
ميمڻ اجلاس ۾ شرڪت ته ڪئي پر بريفنگ مان
مطمئن نه ٿيڻ تي واڪ آئوٽ ڪيو. جنهن ڪي
پرچائي ٻيهر اجلاس ۾ آندو ويو.صادق ميمڻ جو چوڻ
هو ته اسان ڪي ئي خبر ناهي ته ذوالفقارآباد رٽا ڇا
آهي؟ هي پهريون ڀيرو آهي ته اسان ڪي بريفنگ
ڏني وئي آهي پر اڃا ڪيترين اهڙيون شيون آهن
جن ڪي واضح ڪرڻ جي ضرورت آهي. رٽا تي
ڳالهائيندي بدين مان چونڊيل ايم پي اي ڊاڪٽر
سڪندر منڊرو ۾ مير بابو ٽالپر به شديد خدشا ظاهر
ڪيا ۾ چيو ته جيڪڏهن سمنڊ ڪي ئٽي وٽان پٽ ڏني
ٽي وڃي ته پوءِ سمنڊ بدين واري پاسي ڏانهن
چڙهت ڪندو ان ڪري اُها ڊگهي پٽ علي بندر تائين
آندي وڃي. مير بابو ٽالپر چيو ته رٽا شروع ڪرڻ
ڪان اڳ ماحوليات تي پوندڙ اثرن جي حوالي سان
رپورٽ ڪرائي وڃي جڏهن ته رٽا وارو هنڌ انڊين
بارڊر سان ڳڏ آهي جنهن ڪي پڻ نظر ۾ رکيو وڃي.
ئٽي سان تعلق رکندڙ ايم ڪيو ايم جي ايم پي اي

هير اسماعيل سوهو به رڳا تي ڳڻتي ظاهر ڪندي چيو ته ڪنهن کي به خبر ناهي ته ڇا ٿي رهيو آهي، مقامي ماڻهو ته ويچارا سادا آهن انهن کي پنهنجي مستقبل جي خبر ناهي ته انهن سان ڇا ٿيندو، ان ڪري آئون هن بريفنگ مان مطمئن ناهيان.

سنڌ حڪومت جي بريفنگ ڪالهه ثابت ڪري ڇڏيو ته سنڌ جا ماڻهو □ انهن جا چونڊيل نمائندا هن رڳا کي سنڌ دشمن سمجهندي رد ڪن ٿا. موجود ايم پي ايز جو چوڻ هو ته ذوالفقار آباد □ ڌاري آبادڪاري واري ڳالهه انتهائي ڳڻتي جوڳي آهي ان ڪري اهڙي قانونسازي ڪئي وڃي جيئن دبئي □ آهي ته اُتي روزگار لاءِ ايندڙ ماڻهن کي ووٽ جو حق □ ڊوميسائيل نه هجي. ايم پي ايز جي اهڙن خدشن □ اعتراضن تي تاج حيدر ڪاوڙ جو اظهار ڪندي چيو ته اسان کي پنهنجا رويا تبديل ڪرڻا پوندا. تاج حيدر جي سنڌ □ ڌاري آبادڪاري آڏو بند ٻڌڻ واري مطالبي تي ڪاوڙجي پوڻ ٻڌائي ٿو ته هن رڳا ذريعي ٻين صوبن جا ماڻهو آڻي سنڌ □ آباد ڪيا ويندا، جنهن سان سنڌي ماڻهو پنهنجا اختيار وڃائي ويهندا. ان ڪري پ پ جي حڪومت کي ملڪ جي ترقي جي نالي تي سنڌ جي تباهي جا بنياد نه وجهڻ گهرجن. ڇاڪاڻ ته سنڌ پاڪستان جو حصو آهي، جيڪڏهن خدا نه ڪري ان کي ڪو نقصان رسي ٿو ته ان جا اثر سڄي ملڪ تي پوندا.

عدليه جو وقار ۽ پلاٽ اسڪينڊل !!

پيارو پاڪستان سڄي دنيا ۾ نرالو ملڪ تصور ڪيو ويندو آهي، جتي هر ڪنهن کي هر قسم جي آزادي يعني ڇڙواڳي حاصل رهي آهي. اوهان ڪنهن جي به پٽڪي لاهي ڏوڙ ڪري سگهو ٿا، ڪنهن کي به بنا الزام ثابت ٿيڻ جي اڳواٽ ڏوهاري قرار ڏئي جڳ جهان اڳيان سنگسار ڪري سگهو ٿا. اڻ ڪئي جي سزا جا به جيترا مثال هن ملڪ منجهه ملندا، شايد ئي ڪنهن ٻئي هنڌ دستياب هجن. پاڪستان جڳ جهان جي مڙني منافقين، چالبازين، فتني گيرين ۽ سازشن جي مرڪز طور سڃاتو ويندو آهي. اهي ئي خاصيتون آهن، جنهن

سبب هي ملڪ دنيا اندر پنهنجو خاص سڃاڻپ مقام رکي ٿو. ان سڄي مامري وچاري ملڪ جو ته ڪوبه قصور نه هوندو آهي پر سڀ ڪجهه ملڪ جي مفاد جي نالي تي ئي ڪيو ويندو آهي. ڪوڙ منافقي هتان جي ماڻهن جيتريون ڊاڪٽريٽ جون ڊگريون حاصل ڪيون آهن، ان سان دنيا جي ڪابه يونيورسٽي مقابلو ڪري نه ٿي سگهي. پاڪستان جي عدالتن کان وٺي پارليامينٽ تائين، جنرلن کان وٺي جرنلسٽن تائين هر ڪنهن اهڙا ته ڪارناما سرانجام ڏنا آهن، جن دنيا کي حيرت وجهي ڇڏيو آهي. هتي هر ماڻهو پاڻ کي ئي ملڪ جو حقيقي خيرخواهه سڄڻ سمجهندو آهي ٻين کي واجب القتل قرار ڏيندي دير نه ڪندو آهي. قانون به اهو مڃيو ويندو آهي، جيڪو پنهنجي مفاد منجهه هجي، نه ته آئين کي هڪ ڪاغذ جي ٽڪري کان وڌيڪ حيثيت ڏيڻ به هن ملڪ جي روايت رهي آهي.

تازو پارليامينٽ طرفان جوڙيل پبلڪ اڪائونٽس ڪاميٽي ڪکر منجهه ڪڙو هٽي ڪڍيو آهي. پي اي سي آڏو ملڪ جي مانوارن 15 ججن کي 2-2 پلاٽ الاٽ ٿيڻ جي فهرست پيش ڪئي وئي، جنهن 3 حاضر سروس جج جسٽس شاڪر الله جان، جسٽس ناصر الملڪ جسٽس تصدق حسين شامل آهن.پي اي سي جي آڏو ججن جي پلاٽ وٺڻ وارو معاملو اچڻ بعد عدليه پارليامينٽ نئين ڇڪتاڻ پئدا ٿي وئي آهي. عدليه پلاٽن واري معاملي کي عدالت جي وقار جو مسئلو بڻائيندي

سپريم ڪورٽ جي رجسٽرار ڪي پي اي سي آڏو پيش ڪرڻ ڪان انڪار ڪري ڇڏيو آهي. جنهن بعد پارليامينٽ ۽ عدليه وچ ۾ مٿيرائپ واري نئين جنگ شروع ٿي وئي آهي.

پبلڪ اڪائونٽس ڪاميٽي جي چيئرمين ججز ۽ ڪامورن کي پلاٽ ملڻ واري معاملي کي اين آر او قرار ڏنو آهي، هن جو موقف آهي ته ججن کي مليل غيرقانوني پلاٽن واري معاملي جي به چنڊڇاڻ ٿيڻ گهرجي. ڇاڪاڻ ته قانون ۽ انصاف سڀني لاءِ برابر آهي ۽ هجڻ گهرجي. ججن کي مليل پلاٽن واري لسٽ ۾ 3 حاضر سروس جج آهن، جن کي سرڪاري اسڪيمن مان 2-2 پلاٽ الاٽ ڪيا ويا، جن 2-2 پلاٽ حاصل ڪيا، انهن حاضر سروس ججز ۾ جسٽس شاڪر الله جان، جسٽس ناصر الملڪ ۽ جسٽس تصدق حسين جيلاني شامل آهن، جڏهن ته رٽائرڊ ججز ۾ جسٽس عبدالحميد ڏوگر، جسٽس فقير محمد کوکر، جسٽس محمد جاويد بٽر، جسٽس محمد نواز عباسي، جسٽس منصور احمد، جسٽس جاويد اقبال، جسٽس سعيد اشهد، جسٽس محمد رضا خان، جسٽس خليل الرحمان رمدي، جسٽس فلڪ شير، جسٽس سيد جمشيد علي ۽ جسٽس سيد زاهد حسين شامل آهن، جڏهن ته هڪ پلاٽ حاصل ڪندڙن ۾ جسٽس راجا فياض احمد، جسٽس غلام رباني، جسٽس چوڌري اعجاز احمد، جسٽس محمد ساهر علي، جسٽس انور ظهير جمالي ۽ جسٽس عارف حسين خلجي شامل آهن، سمورن پلاٽ

حاصل ڪنڌن ڪي اسلام آباد جي سيڪٽرن ڊي 12، جي 13 جي 14 پلاٽ مليا، پبلڪ اڪائونٽس ڪاميٽي جي چيئرمين نديم افضل چن چيو ته ججز غريبن جي ملڪ 4-4 پلاٽ ورتا آهن. جيڪا ناانصافي آهي. هن چيو آهي ته هاڻي ججز توڙي ڪامورن کي ملندڙ پلاٽن جا تفصيل جيئن جو تيئن ويب سائيٽ تي رکندا سين ته جيئن پوري قوم کي اها خبر پوي ته غريب ملڪ عوام سان ڇا ٿئي پيو.

سپريم ڪورٽ آف پاڪستان پي اي سي ججن جي پلاٽن واري معاملي تي موقف اختيار ڪيو آهي ته پارليامينٽ ججن بابت بحث جي گنجائش نه آهي، اعليٰ عدليا حڪومت جي آزادي وارن معاملن کان پاڙ کي پري رکيو آهي، آئين موجب سپريم ڪورٽ حڪومتي مداخلت کانسواءِ قانوني ڪردار ادا ڪري سگهي ٿي، پبلڪ اڪائونٽس ڪاميٽي جي اها حيثيت نه آهي ته اعليٰ عدليا جا اڪائونٽس آڊٽ ڪري يا رجسٽرار کي طلب ڪري، آئين موجب سپريم ڪورٽ جي ذميواري آهي ته حڪومت جي قانوني حدن ڪم ڪرڻ تي چيڪ رکي. پبلڪ اڪائونٽس ڪاميٽي پاران اڳوڻي چيئرمين چوڌري نثار علي جي دور 14 جون 2011ع تي سپريم ڪورٽ جي رجسٽرار کي خط لکي سپريم ڪورٽ جي آڊٽ لاءِ پي اي سي آڏو پيش ٿيڻ جي هدايت ڪئي وئي هئي، ان خط جو جواب سپريم ڪورٽ جي رجسٽرار آفيس پاران پهرين ڊسمبر 2011ع تي پي اي سي کي موڪليو

ويـو، جنهن □ چيـو ويـو آهي تـه آئين هيٺ ججن جي
ڪنڊڪٽ بابت پارليامينٽ □ ڪـو بحث نـه ٿـو ڪـري
سگهجي، عدالت جي دائـري ڪـار تي صـرف صـدر
مملڪت کي فيصـلو ڪـرڻ جـو اختيـار آهي، سـپريم
ڪـورٽ جي جـواب □ وڌيڪ چيـو ويـو آهي تـه 27
جــولاءِ تي ســپريم ڪــورٽ جي فــل ڪــورٽ جي
گڏجاڻي □ سپريم ڪورٽ جي آزادي □ خودمختيـاري
جي سمورن پاسن تي ويچاريو ويو، پي اي ســي کي
ڪــو اختيــار نــه آهي تــه هــوءَ اعليٰ عــدالت جي
رجسـترار کي طلب ڪـري، سـپريم ڪـورٽ پنهنجي
اڪــائونٽس جي چنــڊڇاڻ يــا ان معــاملي تي ڪنهن
فيصــلي تي شــرمندگي محســوس نــه ٿي ڪــري،
سپريم ڪورٽ آڊيٽر جنرل آفيس جي سـهڪار سـان
پنهنجي آڊٽنگ جو مڪينزم جوڙيــو آهي □ ان تي ڪم
ٿينـدو رهنـدو آهي، آئين جي آرٽيڪـل 58 هيٺ ججـز
جي ڪنڊڪٽ □ ڪيترائي عدليا جـا انتظـامي معـاملا
اچن ٿـا تنهن ڪـري ججـز جي ڪنـڊڪٽ جـو اختيـار
پارليــامينٽ کي نــه آهي، پنهنجي جــواب □ ســپريم
ڪـورٽ اهـو بـه چيـو آهي ته ڏنـو وڃي تـه اعليٰ
عدالت حڪـومت جي آزادي جي معـاملن کـان پـري
آهي، جيڪـــڏهن ان معـــاملي تي ڪنهن کي ڪـــو
مونجهارو آهي تـه اهـو آئين جـو آرٽيڪـل 90 ڏسـي،
جنهن □ لکيـل آهي تـه قـانوني فنڪشـنز □ اهـو بـه
شامل آهي ته سپريم ڪـورٽ حڪـومت تي اهو چيڪ
به رکي سگهي ٿي ته ڇا اها قانون پاران ڀڌايل حدن
□ رهي ڪم ڪــري رهي آهي؟ آرٽيڪــل 203 جــو
حوالو ڏيندي چيو ويو آهي ته سپريم ڪـورٽ فيـڊرل

ڪنسوليڊيٽ فنڊ مان خرچ ڪندي آهي □ پي اي سي کي صرف اسيمبلي مان منظور ٿيل گرانٽس جي آڊٽ جو اختيار آهي، تنهن ڪري اهو ظاهر ٿئي ٿو ته اعليٰ عدالت پنهنجو قانوني ڪردار پارليامينٽ جي مداخلت ڪانسواءِ ادا ڪري سگهي ٿي □ سپريم ڪورٽ جي رجسٽرار لاءِ عدالت جي اڪائونٽس جي آڊٽ لاءِ پي اي سي آڏو پيش ٿيڻ مناسب نه آهي □ پبلڪ اڪائونٽس ڪاميٽي کي ان معاملي □ پوڻ نه کپي، آئين جو آرٽيڪل 68 به چوي ٿو ته مجلس شوريٰ □ ججن جي احترام □ سندس نوڪري ڇڏڻ ڪانپوءِ به ڪو بحث نه ٿو ڪري سگهجي، جڏهن سڄي پارليامينٽ بحث نه ٿي ڪري سگهي ته پي اي سي کي به اهو نوٽ ڪرڻ گهرجي ته هوءَ صرف هڪ اسٽينڊنگ ڪاميٽي آهي، هوءَ ان حيثيت □ نه آهي ته اهڙو بحث ڪري ڪاميٽي کي باقاعده عدالتي حڪم گهرجن ته اها سڌو سنئون صدر مملڪت سان رابطو ڪري سگهي.

هوڏانهن پبلڪ اڪائونٽس ڪاميٽي جي چيئرمين نديم افضل آڊيٽر جنرل کي هدايت ڪئي ته سڀاڻي گڏجاڻي ڪري سپريم ڪورٽ جي جواب جو جائزو ورتو وڃي پوءِ فيصلو ڪيو ويندو ته معاملي کي ڪيئن ڏسجي.

سپريم ڪورٽ جي فل ڪورٽ پبلڪ اڪائونٽس ڪاميٽي ٻي معنیٰ □ پارليامينٽ آڏو پاڻ کي جوابده نه ٿي سمجهي. جڏهن ته پارليامينٽ پاڻ کي سڀني ادارن جي ماءُ تصور ڪري ٿي. هن

ملڪ ۽ ڪهڙو ادارو مٿيرو آهي، ڪهڙي اداري کي
اعلى قانوني ۽ آئيني اختيار حاصل اهن. ان تي
ابهام موجود آهي. پارليامينٽ چوي ٿي ته آئين
سازي سندس اختيار آهي، جڏهن ته عدالت وٽ ان
بابت الڳ تصور موجود آهي. هن سڄي صورتحال
ملڪ کي وڏي بحران ۾ مبتلا ڪري ڇڏيو آهي. آخر
اهو فيصلو ڪير ڪندو ته ڪير ڪنهن ڏانهن جوابده
آهي. ڇا آئين ۽ قانون جي خالق اداري کي به آئين
سازي کان روڪي سگهجي ٿو. هن سڄي بحران
تي ملڪ اندر ۽ ٻاهر مختلف قسم جا سرٻات ٿي
رهيا آهن. ڪڏهن آمريڪا جو چيف جسٽس ته
ڪڏهن ڀارت جا منصف راءِ زني ڪري رهيا آهن.
عدليه ۽ پارليامينٽ ۾ حد بنديون ڪڏهن طئه
ٿينديون ۽ ڪير ڪنهن جي مٿيرائپ تسليم ڪندو،
ان بحران ملڪ جي سڄي وايومنڊل کي ڏنڏلو
ڪري ڇڏيو آهي. عدليه ۽ پارليامينٽ ۾ هي نئين
ڇڪتاڻ به خود پارليامينٽ کي ئي نئين قانونسازي
ذريعي حل ڪرڻي پوندي. ڇاڪاڻ ته اهو طئه آهي
ته قانونسازي جو اختيار عدليه کي نه پر ڪروڙين
ماڻهن جي چونڊيل پارليامينٽ کي آهي.

تر جي گٽي سؤ چوٽون ڪائي

سنڌي ۾ پهاڪو آهي ته ”تر جي گٽي سؤ چوٽون ڪائي“ سو برصغير جي ورهاڱي بعد پنهنجو وطن ڇڏي آيل پناهگير اڄ به پٽڪي رهيا آهن، پر ڪين ڪٿي به امن ۾ سڪون سان رهڻ نه ٿو اچي. جڏهن اهي پٽڪيل ماڻهو اڳوٽي اوپر پاڪستان ويا ته بنگالين جي ديس سونار بنگلاديش ڪي پنهنجو وطن نه بڻائي سگهيا. جنهن جي نتيجي ۾ ڪيترائي پناهگير دربدر ٿي يا ته موجوده پاڪستان پهتا يا وري اتي پناهگير ڪيمپن ۾ ذلالت جي زندگي گذاري رهيا آهن. موجوده پاڪستان ۾ پهتل پناهگيرن به هن ملڪ جي ڌرتي کي پنهنجو نه ڪيو. سڀ ڪجهه حاصل ٿيڻ باجود هو اڄ به ديس واسي بڻجي نه سگهيا آهن. اڄ به پاڻ کي پناهگير پيا ڪوٺائن. اها ته هن ديس جي ماڻهن جي فراخدلي آهي جو مهاجر ڪوٺائڻ جي باوجود پنهنجي ڌرتي تان بيدخل ٿيل ماڻهن کي هتان جي اصل ديس

ڏٿين وارا حق ڏئي رهيا آهن، ڪٿي ته انهن پٺڪيل ماڻهن کي هتان جي اصلوڪن رهواسين کان وڌيڪ رعايتون مليل آهن. پر پوءِ به ڪين اها عزت راس نه ٿي اچي. هو هن وطن جي مٽيءَ کي مان ڏيڻ بدران ان جي وجود تي وار ڪرڻ جو ڪوبه موقعو هٿان نه پيا وڃائين.

پنهنجي وطن ڀارت مان ڀڄي آيلن کي اجا سوڌو ڪو آڪيرو نصيب نه ٿيو آهي. چاڪاڻ ته جيڪي ماڻهو پنهنجي وطن ڀارت سان وفا ڪري نه سگهيا، سي آخر ٻئي ڪنهن ديس سان ڪيئن ٿا وفادار رهي سگهن. جن جي مٽي اٽاسي هوندي آهي، انهن کي وطن جي مٽي جو سواد نصيب نه ٿيندو آهي، هو ڌرتي ماتا جي مٽيءَ جي خوشبوءَ کان وانجهيل هوندا آهن. چوندا آهن ته جنهن پنهنجي گهر سان وفا نه ڪئي، ان مان ڪنهن ٻئي سان وفا جي اميد نه ٿي رکي سگهجي. سو ڀارت کان ڀڄڪي آيل ماڻهو پاڪستان ۽ ان ۽ وسندڙ اصلوڪين قومن سان وفا ڪري نه ٿا سگهن. اها علت سندن فطرت ۽ شامل آهي. جنهن کان باز اچڻ ڏاڍو ڏکيو هوندو آهي. ” جي تو اجا نه ڄاتو، آ ڪير ديس واسي، تنهنجو جنم اجايو، تنهنجي مٽي اٽاسي.“ سو جنهن جو جنم اجايو هوندو آهي ۽ جنهن جي مٽي اٽاسي هوندي آهي، ان تي ڪابه ميار ٿي نه ٿي سگهي.

وطن سان وفاداري ان ماڻهو جي وس جي ڳالهه نه هوندي آهي، جنهن کي وطنيت جو

احساس نه هوندو آهي، ٻي معنیٰ ۾ جيڪو بي
وطن ۾ رولاڪ هوندو آهي. ان لاءِ وفاداري بي
معنیٰ هوندي آهي. اهڙا ماڻهو ته ان جانور کان به
بدتر هوندا آهن، جيڪو جنهن مالڪ جي در جا ٽڪر
کائيندو آهي، ان سان به مرڻ گهڙي تائين وفا
ڪندو آهي. هڪڙا ماڻهو اهي هوندا آهن، جيڪي
پنهنجي وطن جي حرمت کي جان کان وڌيڪ عزيز
سمجهندا آهن ته ٻيا ماڻهو اهي هوندا آهن، جن جي
من منجهان خدا تعالیٰ وطن جي محبت، عزت ۽
وقار وارا جذبا ڪوري ڪڍي ڇڏيندو آهي. اهڙا
ماڻهو جانور کان به بدتر هوندا آهن.

دنيا منجهه هڪڙا مهاجر اهي آهن، جيڪي
ڪن حادثن سبب بي وطني جي زندگي گهاري رهيا
آهن، پر سندن دل منجهه وطن ڏانهن واپسي جي
اڻ تڻ موجود هوندي آهي. هو پنهنجي دل ۾ ڌرتي
سان محبت سانڍي ان اميد سان جيئندا آهن ته
ڪڏهن نه ڪڏهن سڻائو واءُ ورندو ۽ هو پنهنجي
وطن واپس ٿيندا. پر ٻيا اهڙا به مهاجر موجود آهن،
جيڪي پنهنجي وطن کي طلاق ڏئي، پناهه ڏيندڙ
ڌرتي کي به پنهنجو ڪري نه سگهندا آهن. پوءِ اهڙا
پناهگير در در جون ٺوڪرون کائيندا رهندا آهن،
ذلتون سندن پيڇو نه ڇڏينديون آهن، هنن جو وجود
هوا ۾ بيٺل هوندو آهي، جنهن کي هوا جو ڪوبه تيز
جهوٽو اڏائي ڪک پن ڪري ڇڏيندو آهي. ساڳي
طرح پاڪستان ۾ جيڪي ماڻهو هن ڌرتي کي
پنهنجي وجود جو حصو بڻائي نه سگهيا آهن. انهن
جو لک ڪوشش باوجود ڪوبه مستقبل نه هوندو

آهي. هو اول کان اخر تائين ڌرتي تي پٽڪيل ماڻهن طور بار سمجهيا ويندا آهن، انهن کي ڪوبه پنهنجو نه ڪندو آهي، ڇاڪاڻ ته هو ڪنهن جا به وفادار نه هوندا آهن. هو ان وٽ کي وڏڻ جي ڪوشش ڪندا آهن، جنهن تي سندن آکيرو جڙيل هوندو آهي. پر جنهن وٽ جون پاڙون پنهنجي ڌرتي جي پاتال □ پيهيل هونديون آهن، ان وٽ کي ڪو به وڍي نه ٿو سگهي. پر وٽ وڍڻ جي ڪوشش ڪندڙ ان آکيرا کان به محروم ٿي ويندا آهن. سو تاريخ جا فيصلا اٽل حقيقت هوندا آهن، انهن کي ڪير به طاقت جي ٻل تي تبديل ڪري نه ٿو سگهي.

(شايع ٿيل: روزاني سنڌ، حيدرآباد، 10 جنوري 2013ع)

سنڌ جي نامياري اديب ۽ صحافي
رک سنڌيءَ جو انٽرويو

سوال: پنهنجي ڄمڻ جي هنڌ، تاريخ، تعليم ۽ ذاتي زندگيءَ جي باري ۾ ڪجهه ٻڌائيندا؟

جواب: ادا، آئون 5 آگسٽ 1961ع تي ڪنڊيارو ضلعي نوشهروفيروز جي هڪ ننڍڙي ڳوٺ حامد اڇڻ ۾ جنم ورتو. پرائمري تائين تعليم پنهنجي ڳوٺ ۾ ئي حاصل ڪئي. جڏهن ته ميٽرڪ ۽ انٽر ميڊيئيٽ ڪنڊيارو شهر جي اسڪول ۽ ڪاليج مان ڪئي. بعد ۾ آئون گورنمينٽ ڊگري ڪاليج نواب شاهه ۾ بي ايس سي ۾ داخلا ورتي. پر هڪ سال بعد ڪجهه سياسي سببن ڪري 2 سالن لاءِ ڪاليج مان ريسٽيڪيٽ ڪيو ويس. جنهن ڪان پوءِ 1983ع ۾ سنڌ يونيورسٽيءَ مان گريجوئيشن ڪئي. ان ڪان پوءِ آئون ڪراچيءَ ۾ رهائش اختيار ڪئي. اهو شايد 1985ع جو سال هيو جو مون ڪراچيءَ ۾ اچي پنهنجي عزيزن سان رهائش اختيار ڪئي ۽ هڪ خانگي اداري ۾ ملازمت حاصل ڪري ورتي. ان دوران ڪراچيءَ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ اتي موجود ماڻهن کي ڏسڻ جو موقعو مليو. ان بعد وري اسان

جي خاندان سڪرنڊ ضلعي نواب شاهه ۾ اچي رهائش اختيار ڪئي. اتي هڪ يونين ڪائونسل ۾ ڪلارڪ جي نوڪري ورتي. اوهان ڪي مزي جي ڳالهه ٻڌايان ته مون کي ڪراچيءَ ۾ سرڪاري ملازمت پنهنجي شاديءَ واري ڏهاڙي تي ملي. ٿيو ائين جو ڪراچيءَ ۾ انسپيڪٽوريٽ آف مائينس ۾ بشير احمد انصاري سنڌ جو چيف انسپيڪٽر هيو. جنهن سان ان ئي ڪاتي ۾ موجود پنهنجن عزيزن جي معرفت عليڪ سليڪ هئي. شاديءَ واري ڏهاڙي منهنجي هڪ عزيز سڪرنڊ مان بشير انصاريءَ سان فون تي ڳالهائيندي ڪيس ٻڌايو ته مون اڄ شادي ڪئي آهي. جنهن تي هن (بشير انصاري صاحب) مون سان فون تي ڳالهايو ۽ شاديءَ جي مبارڪ ڏيندي چيو ته اڄ مان اوهان جي نوڪريءَ جو آرڊر ڪڍان ٿو. اوهان اچي ٻن ڏينهن ۾ ڊيوٽي جي رپورٽ ڪيو. اهڙي طرح منهنجي شادي 12 مارچ 1987ع تي ٿي ۽ مون 15 مارچ 1987ع تي وڃي ڪراچيءَ ۾ سرڪاري ملازمت اختيار ڪئي. جنهن بعد 16 سالن تائين ڪراچيءَ ۾ رهيس. منهنجا ٻه پٽ اتي ئي پئدا ٿيا ۽ پڙهيا. جڏهن تي حيدرآباد ۾ 1999ع جي آخر ۾ اچي رهائش اختيار ڪئي آهي.

سوال: اوهان جنهن شعبي ۾ آهيو، ان ۾ اچڻ جو پنهنجو شوق هيو يا ڪنهن کان متاثر ٿيو. يا ڪنهن جي سپاءَ ۾ اچي ان شعبي کي اختيار ڪيو؟

جواب: آئون جولاءِ 1990ع ۾ روزاني عوامي آواز جي سب ايڊيٽر طور صحافت جو شعبو اختيار ڪيو. ان کان اڳ رسالن ۽ اخبارن ۾ ڪالم،

مضمون لکندو رهندو هوس. جنهن ڪري صحافت جي شعبي سان واسطو قائم هيو. سنڌ جو ناميارو ليکڪ صحافي جناب فقير محمد لاشاري عوامي آواز جو چيف ايڊيٽر مقرر ٿيو. اهو اخبار جو بلڪل شروعاتي دور هيو. منهنجي فقير صاحب سان هلال پاڪستان لکڻ جي ناتي واسطيداري قائم هئي. هڪ ڏينهن لياريءَ ساڻس ملاقات ٿي ته پاڻ عوامي آواز اخبار جي آفيس وٺي هليا شام جو واندو هجڻ جو ٻڌي ان ئي ڏينهن عوامي آواز ملازمت ڏني. اهڙي طرح آئون اديب ليکڪ بعد صحافي به ٿي ويس. فقير محمد لاشاريءَ جو سپاءَ ئي منهنجو هن شعبي اچڻ جو اڪيلو سبب هيو. جنهن بعد آئون روزاني سنڌ سجاڳ جي ايڊيٽر روزاني جاڳو ڪراچي جي ايڊيٽر پبلشر طور خدمتون سرانجام ڏنيون. جڏهن ته روزاني عوامي آواز ڪراچي، روزاني سچ ڪراچي، روزاني سوپ ڪراچي، روزاني تعمير سنڌ ڪراچي، روزاني سنڌ حيدرآباد نيوز ايڊيٽر اسسٽنٽ ايڊيٽر طور خدمتون سرانجام ڏنيون. هن وقت به روزاني سنڌ حيدرآباد سان لاڳاپيل آهيان.

سوال: هن وقت اوهان جنهن شعبي ڪم ڪري رهيا آهيو، ان شعبي نه هجو ها ته ڪهڙي شعبي هجو ها؟

جواب: دوست، آئون بنيادي طور تي اديب ليکڪ آهيان. مان شروعات کان سنڌ جي تاريخ تي ڪم ڪرڻ کي اوليت ڏني آهي. باقي نوڪريون ته پيٽ پالڻ لاءِ ڪرڻيون پون ٿيون. منهنجي هن وقت به ترجيح سنڌ جي تاريخ تي ڪم ڪرڻ کي آهي. پر معاشي مجبورين سبب ملازمت ڪرڻي پوي ٿي.

آئون صحافت جي شعبي کي به ان ڪري اختيار ڪيو. ڇاڪاڻ ته ان شعبي جو واسطو به لکڻ پڙهڻ سان آهي. پنهنجي ڌرتيءَ □ عوام لاءِ ڪم ڪرڻ □ هيءُ شعبو به مددگار ثابت ٿئي ٿو. جيڪڏهن هن شعبي □ نه هجان ها ته ٻيو ڪوبه شعبو منهنجي سنڌ بابت هلندڙ تحقيق □ مددگار ثابت نه ٿي سگهي ها.

سوال: توهان اڄ تائين ڪيترا ڪتاب لکيا آهن، انهن جا نالا □ انهن ڪتابن مان توهان جو ڪهڙو ڪتاب گهڻو مشهور ٿيو؟

جواب: منهنجا 6 يا 7 ڪتاب شايع ٿيل آهن. جڏهن ته سوين مقالا □ مضمون مختلف اخبارن □ رسالن □ شايع ٿيندا رهيا آهن. منهنجي لکيل □ شايع ٿيل ڪتابن □ ”قومون □ قومي تحريڪ آزادي“، ”ٽوڙي ڦاٽڪ جو سانحو“، ”سنڌي قوم جو مقدمو“، ”سنڌ جي سياسي صورتحال“، ”سنڌ آزادي □ انقلاب“، ”تاريخ جي لاٽ“، ”قاضي فيض محمد“، ”سنڌ جي قومي تحريڪ □ سنڌين جو اتحاد“، ”اڄ جي سنڌ“ □ ”سنڌو سپيتا جي اوسر“ ڪتاب شامل آهن. منهنجو ڪتاب ”قومون □ قومي تحريڪ آزادي“ تمام گهڻو مشهور ٿيو □ پڙهيو ويو. هيءُ ڪتاب مختلف سياسي ڌرين طرفان پنهنجي ڪارڪنن جي تربيتي ڪورس □ شامل ڪيو ويو. هن ڪتاب جا 2 ايڊيشن شايع ٿي چڪا آهن. □ گذريل 10 سالن کان مارڪيٽ ته ڇا پر خود مون وٽ به موجود ناهي. مون ڪيترائي ڪتاب ترجمو ڪري سنڌي ٻوليءَ جي جهوليءَ □ وڌا آهن. جن □ بينظير ڀٽو جو ڪتاب ”پاڪستان طوفان جي گهيري □“ به هڪ آهي. جڏهن ته ڪيئي ڪتاب مرتب به ڪيا

آهن. جن ۾ ”بابـــاءِ ســـنڌ ڪامريـــڊ حيـــدر بخش جتوئي“، ”سـنڌي ٻـولي رت رتـولي“ ۾ ٻيـا شـامل آهن.

سوال: پنهنجي لکيل ڪتابن ۾ توهان ڪهڙين شين يا ڳالهين تي گهڻو فوڪس ڪيو آهي؟

جواب: منهنجي لکڻين جو محور پنهنجو وطن ۾ ان جا ماڻهو رهيا آهن. آئون بنياد پرستيءَ ۾ فرقيواريت جي سخت خلاف رهيو آهيان. سوشلسٽ ۾ سيڪيولر سوچ رکندڙ آهيان. جنهن ڪري ان موضوع تي ويجهڙائي ۾ گهڻو ڪجهه لکيو آهي. پنهنجي ڌرتيءَ جا مسئلا ۾ انهن جي حل لاءِ جاکوڙڻ منهنجي لکڻين جو خاص محور رهيو آهي.

سوال: شعر ۾ شاعري ۾ ڪيترو شوق آهي؟

جواب: شعر ۾ شاعريءَ سان پڙهڻ جي حد تائين لڳاءُ آهي. شروعات ۾ شاعري به ڪئي پر سنڌ جي تاريخ تي ڪم نه هجڻ برابر ڏسندي شاعريءَ کي ڇڏي تحقيق جي ڪم تي وڌيڪ ڌيان ڏنو. خاموشيءَ سان ڪم ڪرڻ کي اوليت ڏيندو آهيان. هروڀرو جي نماءَ کان پاسو ڪندو آهيان. هروڀرو واهه واهه ڪرڻ يا پنهنجي لاءِ ڪرائڻ پسند ناهي. اصل مسئلو ڪم ڪرڻ آهي. باقي پنهنجي شان ۾ جلسا، تقريبون، شامون وغيره منعقد ڪرائڻ کان بچان اٿم. اصل اهميت ڪم جي آهي.

سوال: ليکڪن □ شاعرن □ ڪهڙو شاعر □ ليکڪ ڪان گهڻو متاثر آهيو □ ڇو؟

جواب: اوهان پڇيو ته ليکڪن □ شاعرن □ ڪنهن ڪان متاثر ٿيو آهيان ته آئون شاهه، سچل □ شيخ اياز کي گهڻو پڙهيو آهي. شيخ اياز کي سنڌ جو وڏو شاعر تسيلم ڪريان ٿو. ڀٽائي بلاشڪ پنهنجي دور جو وڏو شاعر هيو. پر موجوده دور جو وڏي □ وڏو شاعر شيخ اياز آهي. جديد سنڌ جي اڏاوت □ شيخ اياز جو ڪردار لافاني آهي. اهڙي طرح نثر □ سراج الحق ميمڻ □ آغا سليم منهنجي لاءِ وڏا نالا آهن.

سوال: جنهن شعبي □ توهان آهيو، ان جو مستقبل ڇا ٿا ڏسو؟ ڇا هي شعبو هلندڙ دور □ اخلاقيات جي اصولن جي پورائي ڪري ٿو؟

جواب: صحافت جو اصل ڪم آهي ماڻهن کي ڄاڻ ڏيڻ، جنهن جي هميشه ضرورت هوندي آهي. جيستائين انسان هن ڌرتيءَ تي وجود قائم رکي ٿو، تيستائين صحافت جو شعبو به ساڻس لاڳاپيل رهندو. ان □ وقت □ حالتن جي حساب سان ترقي ٿيندي. نواڻ ايندي. باقي صحافتي اخلاقيات □ اصول وغيره ان □ موجود ماڻهو ٺاهيندا آهن. جهڙو معاشرو هوندو. صحافت به ان جي ئي عڪاسي ڪندي. ان □ حالتن جي مطابق تبديليون ايندي رهنديون. ڪابه شيءَ خراب نه هوندي آهي. اصل □ ان کي استعمال ڪندڙ ماڻهن تي اها ڳالهه منحصر آهي ته هو ان کي ڪيئن ٿا پنهنجي ڪارج لاءِ استعمال ڪن. جيئن انفارميشن ٽيڪنالاجي □ اليڪٽرانڪ ميڊيا آهي. ان جو استعمال اوهان تي

آهي. انٽرنيٽ مان اوهان دنيا جهان ۽ ايندڙ تبديلين، نين ايجادن، علم ۽ سائنس بابت معلومات وٺڻ چاهيو ٿا يا ان کي اکيلائي ۽ ڪنهن ٻئي مقصد لاءِ استعمال ڪرڻ چاهيو ٿا. اهو اوهان تي منحصر آهي. اوهان ڪهڙو ٽي وي چينل ڏسڻ پسند ڪريو ٿا. ان جو ريموٽ ڪنٽرول جي صورت ۾ اختيار اوهان وٽ آهي.

سوال: توهان هڪ ليکڪ هجڻ جي ناتي پاڪستان جو مستقبل ڇا ٿا ڏسو؟ ۽ نوجوانن کي ڪهڙيون ذميواريون ادا ڪرڻ گهرجن؟

جواب: پاڪستان اصل ۾ هتي موجود قومن جي وجود جو نالو آهي. ان جي پنهنجي ڪا به علحده حيثيت ناهي. جيڪڏهن هتي موجود قومن جو مستقبل سٺائو ٿيندو ته ان سان پاڪستان جو مستقبل به محفوظ رهندو. ان لاءِ نوجوانن کي علم ۽ هنر سان پاڻ کي هٿياربند ڪرڻو آهي. پنهنجي ذميورايون ايمانداريءَ سان ادا ڪرڻيون آهن. هيءُ ڪامپيٽيشن جو دور آهي. هتي رعايتون طلب نه ڪيو پر پنهنجي علم ۽ لياقت سان پنهنجي اهميت مڃرايو. سڄي دنيا گلوبل وليج ۾ تبديل ٿي چڪي آهي. علم ۽ سائنس جي حساب سان سرحدون بي معنیٰ بڻجي چڪيون آهن. سنڌي نوجوان پنهنجي ٽيلنٽ ذريعي سڄي دنيا ۾ هليا وڃن. سڄي دنيا سندن ديس آهي.

سوال: ملڪ جي تعليمي ادارن لاءِ ڇا چوڻ چاهيندوءِ؟

جواب: سنڌ جي تعليمي ادارن کي حافظ پئدا نه
ڪرڻ گهرجن، پر اسان کي ماهر گهرجن. خاص
ڪري يونيورسٽين ۾ جديد علم، سائنس،
ٽيڪنالاجيءَ تي تحقيق ٿيڻ گهرجي. اسان کي
ڊگرين وارا ڪلارڪ ٽائيپ بابو نه گهرجن. پر
پنهنجي پنهنجي شعبي ۾ ڪا نئين تحقيق ڪندڙ
سائنسدان گهرجن. هن وقت اسان جون
يونيورسٽيون جاهلن جون فوجون تيار ڪري رهيون
آهن. يونيورسٽين اندر پروفيسر کي پنهنجي شعبي
۾ ڪا نئين تحقيق ڪرڻ بدران پنهنجي هائوس
رينٽ ۾ پگهار وڌائڻ جو وڌيڪ فڪر آهي. اهو
رجحان بند ٿيڻ گهرجي.

سوال: توهان جي ڪهڙي خواهش جيڪا پوري نه ٿي هجي؟ زندگيءُ جو ڪو يادگار واقعو؟

جواب: آئون چاهيان ٿو ته معاشي مجبورين مان
فارغ ٿيڻ بعد ايترو وقت ملي جو پنهنجي سنڌ جي
تاريخ تي تحقيق ڪرڻ واري پروجيڪٽ کي مڪمل
ڪري سگهان.

ورتل: 9 آگسٽ 2010ع
(سنڌ يونيورسٽيءَ جي ماس ڪميونيڪيشن شعبي جي جرنل ۾ شايع ٿيل، شمارو آگسٽ 2010ع)

قاضي فيض محمد هڪ آدرشي انسان

(رڪ سنڌي جي ڪتاب ”قاضي فيض محمد“ تي تبصرو)

واحد پارس هيسباڻي

اياز ذات ڪي نه پر سچ ڪي وڏي شيءِ چيو آهي ۽ اهو سچ جيڪو مچ مچائي، ان مچ ڪي وڏي شيءِ چيو آهي. قاضي فيض محمد ذات ڌڻي به آهي، هن سچ لکيو به، سچ ڳالهايو به ۽ سندس ان سچ مچ به مچايو. هي سنڌ جي انهن تمام ٿورن اديبن، سياستدانن ۽ سماج سيوڪن مان هڪ آهي، جن پنهنجي پوري ڄمار هڪ آدرشي طور گذاري ڇڏي، جيڪي ’پلي بڪ پرم جي شال م وجي شان‘ جي اصول تي ڪاربند رهيا. قاضي فيض محمد وٽ پُر آسائش زندگي گذارڻ لاءِ ڇا نه هيو، جيڪڏهن هو چاهي ها ته آرام سان پنهنجي حياتي گذاري پئي سگهيو، پر هن پنهنجي لاءِ اهو رستو چونڊيو، جنهن کي عام طور تي ڪنڊن وارو رستو چيو ويندو آهي، هن ٿڌي ڪمري ۽ آرام ڪرڻ بجاءِ ڌر تتيءَ جو پنهنجي ديس جي ماڻهن جي حقن لاءِ روڊن رستن ۽ جهرجهنگ ۾ هلڻ پسند ڪيو. هو سٺو وڪيل هو،

پـر هن پنهنجي سـاٿي وڪيلن جيـان اهـا وڪـالت دولت، مال ملڪيت گڏ ڪرڻ لاءِ نه ڪـئي، پـر ان کي پنهنجي مـاڻهن جي خـدمت جـو ذريعـو بڻـايو. وڪالت مان ڪيس جيڪي بـه چـار ڏوڪـڙ حاصـل ٿيندا هئا، اهي گهر جي دال ماني، ڪتابن، پمفليٽ ڇپـائڻ، جلسـا، جلـوس ڪـرائڻ تي خـرچ ڪـري ڇڏيندو هو. سندس زندگي ڪل موڙيءَ جو اندازو آخري وقت ۾ لکيل سندس هن جملي مان لڳائي سگهجي ٿو: ’مان هن وقت بلڪل فقير ٿي چڪــو آهيـان يعـني جيڪي سـموري عمـر وڪـالت جي ڏنڏي مـان لکين روپين جي انـداز ۾ ڪمـايم سـي ســـپ وطن ۾ ان جي مـــاڻهن جي بهـــتري لاءِ سياست ۾ اڇي خرچ ڪري ڇڏيم، ڇاڪاڻ تـه هن ملڪ ۾ ســچي سياســت جي ميــدان ۾ پنهنجي جـان، مـال سـپ ڪجهـه قربـان ڪرڻـو ٿـو پـوي. زمـاني جي حڪـومتن گهـر زمينـون بـه سياسـي عداوت ڪري کسجي وڃن ٿيـون. هن وقت مـون وٽ 1500 رپيا ۾ ڪپڙا اٿم.‘

قاضي فيض محمد جيڪو به ڪم ڪيو، اُهـو خاموشي سان ڪيـو ۾ خـود ثنـائي کـان مٿـانهون رهيو. سندس چوڻ هو تـه: ’مـاڻهو چونـدا آهن تـه پنهنجي نـالي کي قــائم ڪجي ۾ ڪجهــه ڪــري وڃجي، پر پاڻ اهـڙي مـنزل تي پهتـا آهيـون، جـو مـان سـمجهان ٿـو تـه اهـڙو خيـال بـه وڏي نفس پرستي آهي‘. ساڳئي نموني سندس اهو به چــوڻ هو تـه ’مـان شخصـيت پرسـتي کـان ڏاڍو ڊڄنـدو آهيان، عوامي شخصيت کي اجاگر ڪرڻ گهرجي، عوام کي موتي ۾ هيرو بڻائجي، شخصيت پنهنجي ليکي ڪابــه شــيءِ نــاهي‘. قاضــي فيض محمــد پنهنجي ذات ۾ ڪردار ۾ گهڻ رخـو نظـر اچي ٿـو.

هُن جـو جيكـو كم آهي، ان تي كيس جيـتري بـه پيٽا ڏجي اُها گهٽ آهي.

تـازو رڪ سـنڌي قاضـي فيض محمـد جي سوانح حيـات تي مشـتمل كتـاب سـامهون آنـدو آهي، جيكـو قاضي فيض محمد فائونڊيشن ڇپرايو آهي. هن كتاب ۽ قاضي فيض محمد جي ننـڍپڻ، تعليم، سياسي زندگي، ون يونٽ تحريڪ كان وٺي الاٽي تحـريڪ ۾ كـردار، سـنڌي ٻـوليءَ لاءِ كيـل جدوجهد، ادبي ۽ ثقافتي خـدمتن جـو مختصـر پـر جامع ذكر ٿيل آهي. رڪ سنڌي پنهنجي ٻن اكرن ۾ قاضي فيض محمد كي پيٽا ڏينـدي لكي ٿـو تـه: ’قاضي فيض محمد سـنڌ وطن جـو سـچو خـادم، پـورهيتن جـو همـدرد ۽ بهـترين سـاٿي هيـو، پـاڻ سڄي عمـر سـنڌي قـوم جي بقـا ۽ ان جي حقن جي بچاءَ جي جنگ ۾ شامل رهيا. جڏهن به، جتي بــه هتــان جي پــورهيت عــوام جي حقن جي حاصلات لاءِ جدوجهـد ٿي، پـاڻ ان ۾ اڳـواٽي وارو كردار ادا كندا رهيا. سندن سـنڌ دوسـتي، هتـان جي هارين ۽ مزدورن سـان محبت هـر مـذهب ۽ مسلڪ كـان مٿـانهين رهي. پـاڻ نهـايت جـاكوڙي انسان هئا، زندگي جي آخري گهڙي تـائين حـق ۽ سچ لاءِ جدوجهد كندا رهيـا. سـندن قـول ۽ فعـل ســنڌ جي قــومي تــاريخ ۾ نهــايت اهم جڳهــه والاريندا. اهڙي قابـل فخـر ۽ عـزت لائـق انسـان جي سـوانح لكنـدي، مـون سـاڻن كيـترو انصـاف كيو آهي، ان جي شاهدي كي كتاب ڏيندو‘.

23 نومبر 1908ع تي هالاٽي ۾ جنم وٺنــدڙ قاضــي فيض محمــد 13 آكتــوبر 1982ع تي پنهنجي آخري ساهه تائين سنڌ ۽ سنڌ جي هارين، نـارين ۽ مسـكين مـاروئڙن لاءِ سـوچيندو رهيـو. علامـه مشـرقي جي خاكسـار تحـريڪ كـان وٺي

سـنڌ هـاري ڪميـتي، مسـلم ليـگ، آل پاڪسـتان عوامي اتحاد، سنڌ عوامي محاذ سـميت جنهن بـه تنظيم □ رهيو، اُتي سنڌ جي مفـادن جي رکـوالي ڪندو رهيو. سـنڌ □ ڪامريـڊ حيـدر بخش جتـوئي کانپوءِ قاضي فيض محمد اُهو پيو ماڻهو هو، جنهن سـنڌي قـوم، هتـان جي پـورهيت عـوام جي خوشحالي لاءِ هلندڙ هر جدوجهـد جـو سـاٿ ڏنـو. هتي جنهن به پـورهيتن جي مفـادن تي مـيري اک رکي، قاضي فيض محمد ان سان ٽڪر کـاڌو، هن ڪڏهن به اصـولن تي سـوديبازي نـه ڪـئي. ڪيس خريـد ڪـرڻ □ جهڪـائڻ جـون ڪيـتريون ئي ڪوششـون ٿيـون، پـر هي پنهنجي ڪـاز سـان ڪميٽيڊ رهيو. اهو ئي سبب آهي جو اڄ پوري قوم سـندس نـالو عـزت □ احـترام سـان وٺي ٿي □ سندس ذڪر سنڌ دوست ماڻهن □ ٿئي ٿو.

قاضـي فيض محمـد جي سياسـي زنـدگي کانپوءِ سندس ادبي زنـدگيءَ تي نظـر وجهجي ٿي تـه اُهـا بـه شـاندار قسـم جي نظـر اچي ٿي. هن ڪيـترائي ڪتـاب لکيـا، جن □ پنهنجي ڌرتي □ پنهنجي ماڻهن جو ڪيس وڙهيو، سندس ٽئي ناول ’جنسـار‘، ’ٻاويهـه سـؤ ٻاويهـه ع‘ □ ’اڻ چـاڻ‘ شـاندار نـاول آهن. ’جنسـار‘ نـاول جيڪـو هن 1954ع □ سـکر سـينٽرل جيـل □ لکيـو، ان □ ورهاڱي کـان اڳ سـنڌ جـو نقشـو چٽيـل آهي. ان کان سواءِ ان □ هن سـنڌ □ جـاگيردارن جي ظلم □ هنـدو مسـلمانن وچ □ نفـاق پيـدا ڪـرڻ وارين سازشـن کي بي نقـاب ڪيـو آهي. ’ٻاويهـه سـؤ ٻاويهه ع‘ □ هن مستقبل جي دنيا جو نقشـو چـٽيو آهي □ سائنسي ترقي جي فائـدن کي بيـان ڪيـو آهي. قاضي صاحب جـو هي شـاهڪار نـاول آهي، جيڪو وري وري پـڙهڻ تي دل چـوي ٿي. سـاڳئي

نمـوني سـندس نـاول ’اڻ چـاڻ‘ پڻ پـڙهڻ وٽـان آهي. ان ڪانسـواءِ سـندس ٻيـا ڪتـاب ’سـورن سـندي سـيج، دردن سـندو داسـتان، علامـه آءِ آءِ قاضي، هاري ڪميٽي □ الاٽي تحريڪ‘ بـه پنهنجي دور جي تاريخ آهن. قاضـي فيض محمـد جي لکڻ جو انداز سڌو □ کرو هيو، هو ڪابه ڳالهـه رومـال □ لڪائي پيش ڪرڻ وارن مان نه هـو، پلي چـا بـه ٿي پوي، پر سچ کي جيئن جـو تـيئن لکڻ سـندس عادتن □ شامل هو.

ڪتــاب ’قاضـــي فيض محمـــد‘ □ قاضـــي صاحب جي زندگيءَ جي مختلـف رخن کي کـولي بيــان ڪيــو ويــو آهي □ جيڪي مــاڻهو، سـندس شخصيت □ ڪردار جي ڪن پاسـن کـان اڻواقـف آهن، هي ڪتـاب پـڙهڻ کـانپوءِ انهن اڳيــان اُهي سـمورا پاسـا کُلي سـامهون اچن ٿـا. رک سـنڌي ايڏي وڏي شخصيت جي سـوانح حيـات لکي سـچ زبردست ڪم ڪيو آهي. حقيقت اِها آهي تـه پـاڻ هنن ماڻهن جي محنتن، خدمتن جـو قـرض تـه نٿـا لاهي سگهون، پر ههڙي نموني کين خـراج ضـرور پيش ڪري سگهون ٿا. سنڌ □ اهڙيــون ڪيـتريون وڏيون شخصيتون آهن، جن پنهنجي زندگيءَ □ وڏا ڪم ڪيا، پر اهي اڪثريت جي اکين اڳيان نمايــان ناهن. جيڪڏهن اسان اهڙي نمــوني پنهنجين انهن شخصيتن جي ذات □ ڪردار تي لکون ته اِهو وڏو ڪم هوندو. قاضي فيض محمد تي جيتوڻيڪ هينئر تائين گهڻـو ڪجهـه لکجي چُڪـو آهي، پـر هن جـو ڪم ايـترو تـه وڏو آهي، جـو گهڻـو لکيـو بـه ٿـورو محسوس ٿئي ٿو.

هن ڪتـــاب □ قاضـــي فيض محمـــد جي شخصـــيت، ان جي سياســـي جدوجهـــد، ادبي □ ثقافتي خدمتن کي ڌار ڌار نموني بيـان ڪيـو ويـو

آهي. هي ڪتاب پڙهڻ ڪانپوءِ نه رڳو قاضي فيض محمد جي ذات ۾ ڪردار جي پروڙ پوي ٿي، پر سچ ته دل ۾ ان لاءِ عزت ۾ احترام جو جذبو اڀري ٿو. قاضي صاحب پنهنجي ڪجهه سالن جي ڄمار ۾ صدين جيترو ڪم ڪري ويو آهي. سندس ڪردار ڪي هي قوم ڪڏهن به وساري نه سگهندي. هن پنهنجي ماڻهن لاءِ جيڪا جدوجهد ڪئي، اُها تاريخ جي ورقن ۾ سدائين ياد رکي ويندي. پاڻ پنهنجي دور جي جاگيرداراڻي ۾ سرمائيداراڻي سياست جو سخت مخالف رهيو. هُن ڪڏهن به وزارتن لاءِ سياست نه ڪئي، پر سندس سياست جو مقصد عوام جي خدمت هو، ان جو اندازو سندس هن جملي مان به ٿئي ٿو: ’سياست قومن جي نه پر سڄي انسانذات جي زندگي آهي، خبر ناهي ته ماڻهو سياست ڪي ڇا ٿا سمجهن، ڪن وري ان ڪي بازيگري تصور ڪيو آهي، مگر انهن سڀني روپن وارا ماڻهو جاهل آهن، جن سياست جو جنازو ڪڍي، انسانذات ڪي تباهي جي در تي اچي بيهاريو آهي. حقيقت ۾ سياست هڪ تمام اوچي سائنس آهي، جيڪا منطقي طور تي انسانذات جي ڀلائي لاءِ ڪم آڻي ٿي. مگر افسوس جو هتي خاص ڪري مسلمانن جي ملڪن ۾ خودپرستي جي لاءِ سياست هڪ اوزار آهي، جنهن جي معرفت پنهنجن ڪي ته تباهه ڪري ڇڏيائون، پر هاڻي ته سڄي دنيا جي تباهي جو ڪارڻ هي سياسي سورما بڻجي رهيا آهن‘.

ان دور ۾ جڏهن پاڻ وارا سياستدان انگريزن جا پير چُمي، تمغا، لقب ۾ مال ملڪيتون وٺندا هئا، تڏهن قاضي فيض محمد ان قطار ۾ بيٺل هوندو هو، جيڪي غلاميءَ ڪي ذلت سمجهندا

هئا ۽ آزاديءَ ۾ ايمان رکندا هئـا. مجمـوعي طـور تي قاضي فيض محمد جي زنـدگي اسـان لاءِ هڪ مثال آهي، هو سـچو ۽ نيڪ نيت مـاڻهو هـو. اهـڙا مــاڻهو عــوام جي دلين ۾ وســندا آهن ۽ انهن کي موت ڪڏهن به ماري ناهي سگهندو.

(چپيل روزاني عبرت حيدرآباد، 11 جولاءِ 2010ع)

رڪ سنڌي جو تعارف

رڪ سنڌي 5 آگســت 1961ع تي تعلقي ڪنــڊياري ضلع نواب شاهه جي ڳـوٺ حامـد اڇڻ ۾ پيـدا ٿيـو. سندس نالو اصلي نـالو غلام اصـغر منگي آهي. هن سنڌ يونيورسٽي مان گريجوئيشـن ڪـرڻ ڪـان پـوءِ

صحافت جـو پيشـو اختيـار ڪيـو. پـاڻ روزاني سـنڌ سـجاڳ جي ايـڊيٽر ۽ روزاني جـاڳو ڪـراچي جي ايـڊيٽر ۽ پبلشـر طـور خـدمتون سـرانجام ڏنيـون. جڏهن ته روزاني عوامي آواز ڪراچي، روزاني سچ ڪـراچي، روزاني سـوپ ڪـراچي، روزاني تعمـير سنڌ ڪراچي، روزاني سنڌ حيدرآباد ۾ نيوز ايڊيٽر ۽ اسسٽنٽ ايڊيٽر طور خدمتون سرانجام ڏنيون. پـاڻ مختلف صحافتي تنظيمن ۾ شامل رهيو آهي.

رڪ سنڌي سنڌ جي حقن خاطر مختلف قومپرست ۽ تـرقي پسـند تنظيمن ۾ بـه سـرگرم ڪـردار ادا ڪندو رهيـو آهي. هـو گـذريل 20 سـالن کـان ادب، سياسـت ۽ صـحافت سـان لاڳاپيـل هجڻ سـميت ڪيـترن ئي ڪتـابن جـو خـالق رهيـو آهي، جن ۾ ڪيـترائي ڪتـاب ڇاپيـل آهن. جـڏهن تـه سـندس سوين مقالا ۽ مضمون مختلف اخبارن ۽ رسـالن ۾ شايع ٿيندا رهيا آهن.

ڪتابن جي فهرست:

1. سنڌو سڀيتا جي اوسر (تحقيق)
2. سنڌو سڀيتا جي محقق (تحقيق)
3. سنڌو سڀيتا، آرين ۽ دراوڙن وارو مفروضو (تحقيق)
4. قومون ۽ قومي تحريڪ آزادي (سياسي صورتحال)
5. ٿوڙهي ڦاٽڪ جو سـانحــو (تاريخ ۽ سياسي صورتحال)
6. سنڌي قوم جو مـقـدمــو (تاريخ، سياسي صورتحال)
7. سنڌ جي سياسي صورتـحــال (سياسي صورتحال)
8. تاريخ جي لاٽ (ادب)

9. قاضي فيض محمد (سوانح)
10. سنڌ جي قومي تحريڪ ۽ سنڌين جو اتحاد (مقالا ۽ مضمون)
11. اڄ جي سنڌ (مقالا ۽ مضمون)
12. منهنجون يادگيريون (سوانح)
13. ڏتڙيل ديس جي ڪهاڻي (مقالا ۽ مضمون)
14. سُکي ڌرتي، ڏکويل ماڻهو (مقالا ۽ مضمون)
15. پاڪستان طوفان جي گهيري ۾ (بينظير ڀٽو جي ڪتاب جو سنڌي ترجمو)
16. سنڌي ٻولي رت رتولي (ترتيب)
17. باباءِ سنڌ ڪامريڊ حيدر بخش جتوئي (ترتيب)